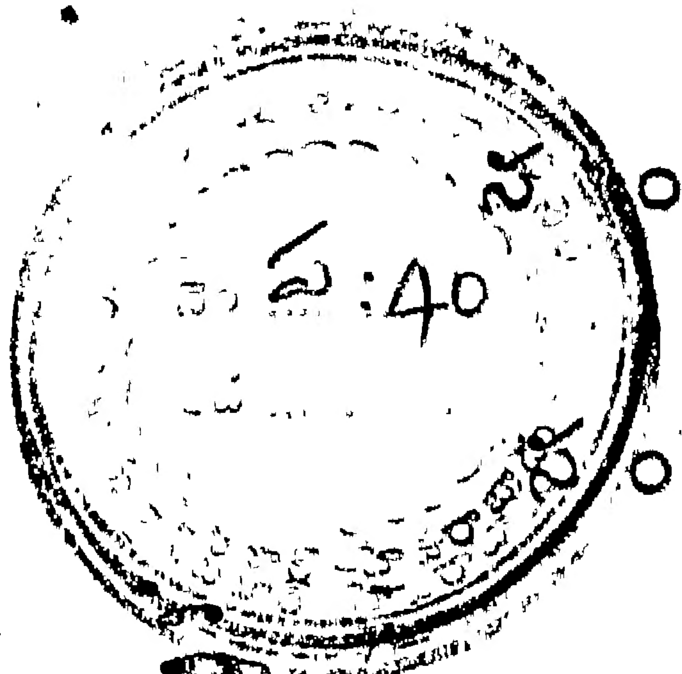

సంస్కారిణి

అను

సంఘసమస్య

ఇందు, బ్రహ్మసృష్టి, కలియుగ ప్రారంభము, కలిమహారాజు దర్బారు, కలియుగ బ్రాహ్మణుల స్థితి, బ్రాహ్మణేతరుల స్థితి, పంచముల యిక్కట్లు, తాగుబోతుల పరాభవము, భోగమువారి దుర్వృత్తి, వ్యభిచారుల దురవస్థ, హిందూ మహమ్మదీయుల సమ్మేళనము, హిందూ క్రైస్తవుల పశ్చాత్తాపము మున్నగునవి సులభశైలిలో చక్కని పద్యములతో వివరముగా వర్ణింపబడినవి.

గ్రంథకర్త

దామరాజు పుండరీకాక్షుఁడు.

గుంటూరు.

చంద్రికా ముద్రాక్షరశాల, గుంటూరు.

1922

వెల రు 1—0—0

అంకితము

తే॥ గీ॥ అన్ని మతములకును మూలమనగవచ్చు,
నన్ని సిద్ధాంతముల కూటమనగవచ్చు,
నన్నిటికి మించ మతరాజమనగవచ్చు,
నట్టి హిందూమతంబున కంకితంబు॥

దామరాజు పుండరీకాక్షుడుగారు

గ్రంథకర్త.

శ్రీ వేంకటేశ్వర పుస్తక భాండాగారము, నందిమంగళం

[సేలం జిల్లా, వారిచే ప్రసాదింపబడినది]

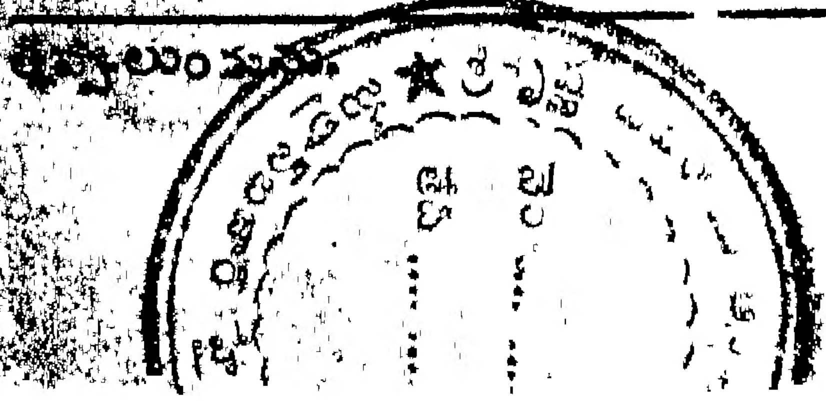
తొలిపలుకు

పాఠక మహాశయులకు వందనములు.—

అయ్యా,

రెండు మూడు నెలలనుండి, తా మెదురుచూచుచున్న గ్రంథమునకు తుదకిప్పుడు వెలువడు ప్రాప్తము లభించినది. ఆలస్యమునకు కారణము లనేకములున్నవి. కాని వాటినిప్పుడు వివరింపక విడిచెద, ఆలస్యమునకు నా పోషకులు సభ్యులు క్షమింపఁ బ్రార్థితులు.

ఈ గ్రంథమునకు ప్రారంభమున ప్రపంచ సృష్టివిధానమును జూపి, అప్పటి నరులలో నన్యోన్యానురాగములఁ గనపరచితి. పిదప క్రమక్రమముగా కలియుగము గడచినకొలదిని పాపమెట్లు పెరిగినదియు గనపరుపఁబడెను. వర్ణాశ్రమ ధర్మములు నశించుటయు, వర్ణభేదములు వైరములు తీవ్రముగా వ్యాపించుటయు, తాగుడు, వ్యభిచారము సంఘమును పాడుచేయుటయు, పంచముల దుస్థితి దుర్భరమగుటయు, క్రమముగా జూపఁబడి, ప్రస్తుతమహనీయులయొక్కయు, ముఖ్యముగా మహాత్మా గాంధిగారియొక్కయు సద్బోధలవలన సంఘమున గలిగిన మార్పును, దేశీయుల సంస్కార ప్రయత్నములును, ఆ ప్రయత్నముల ఫలితమును విపులముగా వర్ణింపబడి తుట్టతుదిరంగమున ముఖ్యపాత్రలందరు గలసి తాగుడుమాన్పించుటలో జయమొంది లోకకల్యాణ మొనరించి జగన్మాతకు మంగళము పాడుదురు. ఇందు బ్రాహ్మణులను గాని బ్రాహ్మణేతరులనుగాని వేశ్యలనుగాని మరియెవరినిగాని దూషించు నుద్దేశము లేదు. అందరియందునుగల చెడుగు సామాన్యముగా వర్ణింపఁబడినది. ఇందలి పాత్రలయెడ పక్షపాత మెంతమాత్రమును లేదు. లోపములకు మన్నింతురుగాక! పాఠకులు ముందు తప్పొప్పులపట్టిక జూచి సవరించుకొని తదుపరి పుస్తకమును చదువవలెను. చాల [illegible].

ఇట్లు విన్నవించు,

గ్రంథకర్త.

నాటక ప్రదర్శకులకు సూచనలు.

ఇందు రాజకీయములు లేవు గాన ప్రతివారును ప్రదర్శించి సంఘసేవకు తోడ్పడెదరుగాక! నాటకము బాహుళ్యమని కొందరికి తోచవచ్చును. అట్టివారు ప్రథమాంకమును పూర్తిగా విడిచి వేయవచ్చును. ద్వితీయాంకమునుండి ప్రారంభించి చివర 5 అంకములు ప్రదర్శింపవచ్చును. ఇందువలన కొద్ది మందిపాత్రలతో నాటకమాడవచ్చును. ప్రథమాంకము విడిచివేయుటలో నాటకోద్దేశమున కేమియు భంగము కలుగదు. ఆ అంకము విడిచివేయుటయే మంచిదని కూడ నాయభిప్రాయము. ద్వితీయాంకము, అనగా కలియుగాది నుండి యిప్పటివరకు సంఘస్థితి ప్రదర్శించుట సమంజసముగా నుండును.

ఇంకొక విషయము:—పంచమాంకములో నాలుగవ రంగమును, అనగా ఆచారసిద్ధాంతి వగయిరావారు దక్షిణాఫ్రికానుండి తిరిగి వచ్చి నందునికలుసుకొనుట, షష్ఠాంకములో మొదటి రంగముగా ప్రదర్శించవలయు. అనగా, మహమ్మదు మస్తాను రంగమును ముందు ప్రదర్శించి తదుపరి వెనుకటి రంగమును ప్రదర్శింపవలయు. ఇది పొరబాటువలన అట్లు ముద్రించబడినది. అవుసరమైనచో పంచమాంకములో మొదటిరంగమునుగూడ విడిచివేయవచ్చును. ఇతర విశారము లేమియు కలుగకూడదు. సమర్థతగలవారందరు విరివిగ నాడుకొనవచ్చును. నాటక సమాజకులయిష్టముచొప్పున తాము గడించుధనములో కొంత దేశీయోద్యమములకు సమర్పించి కృతార్థులైనచో చాలసంతసింతుము. ఈ నాటక ప్రదర్శనము మహాజనుల కుపయోగకారియై, వారి కానందము నొసగునని గట్టిగాఁ జెప్పగలము.

ఇట్లు విన్నవించు,

గ్రంథకర్త.

నాటకమునందలి పాత్రలు

ప్రధాన పురుషులు

ధర్మ సిద్ధాంతి
ఆచార సిద్ధాంతి
నందుడు
ఖుశాల్రావు
నాగశత్తం
గొమ్ముల చౌదరి
ఓబయ్య శాస్త్రి
సాంబయ్య శర్మ
మహమ్మదు మస్తాను
బ్రహ్మ
రావునాయుడు

స్త్రీలు

జగన్మాత
యామినీ సుందరి
మాలక్ష్మి
లక్షవత్తుల రాజమ్మ
మొంగి

ఇతరులు

☞ కేశవ, నారాయణ, మాధవ గోవిందులు, ఫాదరీ, తెల్లదొరలు, కూలీలు, పెండ్లివాడు మొదలైన స్వల్పపాత్రలు సందర్భోచితముగ వత్తురు.

విషయసూచిక.

తృతీయాంకము.

చతుర్థాంకము.

పంచమాంకము.

షష్ఠాంకము

తప్పొప్పుల పట్టిక

వరా:—ఇవి ముందే దిద్దుకొనుడు.

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
2	4	సాధనము	సాధమున
3	21	దేశదేవకుడు	దేశసేవకుడు
5	2,3	దైవాసురా... ప్రపంచంబులఁ	వేశ్వేరుగా నాయాలోకము లఁగనుగొనసురులు భూమ్యాకాశముల మానవుల.
6	14	ముద్దుఁ ముట్టమాట	ముద్దులమాట
7	1,2	రమణీ-నగత్రై	రమణీయాంబయి చూడఁదము చ్చుట లెలర్పఁ వృత్తజాలంబు. దేహము నెంతేని యలంకరించు నగత్రై
8	13	చుండుము	చుండును
9	7	పరప్రేమయు	పరబుద్ధియు
10	22	వృత్తస్వమాహంపు	వృత్తంబులఁ గల్గు
19	3	పరున	పనులె
34	4	సామర్ధ	సామర్ధ్యశ్రీ
,,	,,	సాద్యంబె	సాధ్యంబె
,,	19	కొంచెయు	కొంచెము
39	4	భోగము	బోగము
42	20	స్త్రీలై	స్త్రీలై
48	25	తినుపోవ	తినుకుపోవ
51	16	వుంటారో	వుంటారు.

58	3	ఏకులంబుల	ఏకులంబున
58	5	పోరుచుండెని	పోరుచుండె నీ
,,	10	జనదే	జీనదే
59	2	దుర్ణయములయందు	దుర్ణయములందు
,,	12	కిటువింత	కిటులింత
,,	15	యిట్ల	నిట్లు
,,	19	లిప్పుచు	లిప్పుడు
,,	21	కొందుపు	కొందుప్పు
60	7	వలుకుచే	పలుకుచే
,,	16	వఠనంబు	పఠనంబు
62	3	నిప్పట్లు	నిప్పట్ల
62	6	సిద్ధాంతిగా	సిద్ధాంతిగారట
66	19	పుల్క	పుల్కన
67	2	మనలోని	మనలోనని
,,	10	వాక్కుల్	హాక్కుల్
,,	13	నోచుకో	నోచుకో
69	2	బావహాళ్య	బావహ
77	4	యికశూన్యం	యిలశూన్యం
88	9	వలను	వలయును
89	14	యిట్టలింక	యిట్టు, లింక
93	3	మము	మిము
,,	6	అసలు	అసలె
96	4	చికగా	చిలగా
111	2	ముంతశేరు వేస్తే	ముంత శేసే
117	26	పెండ్లాము	పెండ్లామునుగా

సంస్కారిణి

అను

సంఘ సమస్య.

నాంది

చ॥ సకలమతంబులున్ సకలజాతులు సర్వకులంబు లేకమై
యొక యెడ సఖ్యతన్ దనరుచుండగ ముప్పదిమూడుకోట్ల సం
ఖ్యను మిఱిమీఱు సజ్జనులగల్గి పరస్పరవైరముల్ దలం
పక యొకటే కుటుంబముగ భారతసంఘము కీర్తిగాంచెడున్॥

(పుష్పాంజలియై దేశభక్తుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

ఆహా! సృష్టివైచిత్ర్యమెంత యగమ్యగోచరముగ నున్నది. అనంతకోటి జంతు సముదాయములం దొకదానితో నొకదానికి సంబంధములేకుండుటయు, మరల నొకదానితో నొకటి యెక్కువ సంబంధించియుండుటయు, వానిలో వానికి పరస్పరవైరానురాగములు గలిగియుండుటయు దలుచుకొనినప్పుడెల్ల నాకు భారతదేశస్థితియే జ్ఞప్తికి వచ్చుచుండును. ఆపరమేశ్వరుని మహిమ యెట్టిదనిన,

సీ॥ ఏవస్తువును గన్న దైవతాంశ దగద
గద్ధాయమానమై గానుపించు
ఎందుజూచినగాని సృష్టిప్రపంచంబు
పరమేశు కీర్తనల్ బాడుచుండు

ఏపనియందైన నీశ్వరశక్తియే
దేదీప్యమానమై తేజరిల్లు
క్షణక్షణంబునకును సర్వేశ్వరునిదివ్య
మహిమావిశేషంబు మదిస్ఫురించు,
గీ॥ ఎట్టి నాస్తికునకునైన నెట్టిరాక్ష
సాధనమునకైన తుదకవసానమందు
దోచకుండనే జగదీశు గోచరంబు.
శంక లేటికి శ్రీహరి సర్వమవని॥

ఇంకను ఆసర్వమయుని మహాత్మ్య మెట్టిదనిన, :—

సీ॥ అంబరవీధిలో యానంబుగావించు
పక్షులెవ్వని కీర్తిఁ బాడుచుండు
రాతిలోఁగప్పయు నాతిగర్భములోని
బిడ్డ యెవ్వనిశక్తి వెల్లడించు
కంటికిఁగానరాకయె యెల్లెడలనుండు
సూక్ష్మజీవు లెవని సొంపుదెలుపు
చావు పుట్టుకలును సౌఖ్య మాపదలు నె
వ్వానిమాయ లన్నింటి బయలుపరచు
గీ॥ ఎవ్వడిప్పుడు నెప్పుడు నెల్లపుడును
ఇందునందున కెందేని నిమిడియుండు,
నాదిమధ్యాంత రహితుడౌ నట్టివాని
మరువశక్యంబె యెంతటి నరునికైన !॥

సృష్టి ప్రపంచము వేరువేరుగా ననేక స్వరూపములుగల్గి యున్నను, అన్నిటియందునుగల పరమేశ్వర సంబంధమను చిహ్నముచే సృష్టి సర్వంబునకు నైక్యమేర్పడుచున్నది. అట్లే హిందూదేశమున గల వివిధజాతి, మత,వర్ణ,కులములన్ను, భారతీయతయను సంబంధమైక్యముచేయుచున్నది. హిందూమహమ్మదీయ, పార్సీ,క్రైస్తవ,జైన

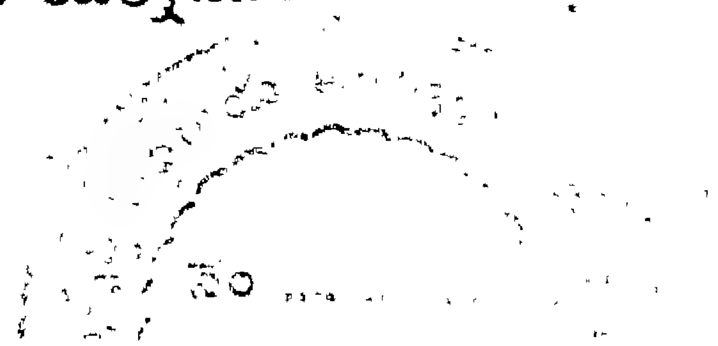
యూధమతస్థులందరికిని, ఆ యా మతములందుగల యంతఃశాఖల వారి కందరికిని నైకమత్యమేర్పడి యెన్నడు సర్వసమత్వము లభించునో అప్పుడే మనజన్మ సార్థకమగును. ఐనను సృష్టియందు స్వాభావికముగ కొంత వైరభావమున్నట్లు తోచును.

ఉ॥ కప్పనుజూచి పాము నెలుకన్ గని పిల్లియు పిల్లిఁ గుక్క నె
ల్లప్పుడు జంపజూడవె? పరస్పరవైరములన్ మనుష్యులే
గొప్ప రణంబులన్ సలిపి కూలరె? మేటిబలాఢ్యులైన వా
రెప్పుడహంకృతిన్ బలవిహీనుల హీనత జూడరే భువిన్ ॥

అట్లే భారతదేశమునగూడ జాతి మతకుల వైషమ్యములు గొన్ని యుండవచ్చును. కాని భూలోక స్వర్గమనంబడు నీ యాసేతుహిమాచలపర్యంత, కృష్ణాగోదావరి, గంగాయమునాది మహానదీప్రాంతంబగు నార్యావర్త పుణ్యభూమియందు, సర్వప్రాణులును సమత్వమున సర్వదా సఖ్యత మెలంగుచుండినగదా సార్థకము. ఈ మహాధోరణిలో బడి, యీ రాత్రి ప్రదర్శింప సెలవుగైకొనిన నాటకసన్నాహములను గూర్చి బొత్తుగా మరచితిని. ఏమినాటకమోయని మీ మనములం దాత్రుత జనింపవచ్చును. స్వరాజ్యసోపాన, గాంధిమహోదయ, గాంధివిజయ, పాంచాలపరాభవాది నవీన రాజకీయనాటకముల రచించి మీ మనముల నిదివరకే యాకర్షించిన శ్రీ దామరాజు పుండరీకాక్షుడు గారిచే రచింపబడిన "సంసారిణి" అను భారతదేశ సాంఘికసంబంధమగు నాటకము నీ రాత్రి ప్రదర్శింప ననుజ్ఞ గొంటిమి. అదుగో! నాటకసన్నాహములు ముగిసినవని జెప్పుటకై నామిత్రుడు దేశసేవకుడిటులనే వచ్చుచున్నాడు. మిత్రా, పాత్రములు సిద్ధమైనవా?

(ప్రవేశము దేశ. సేవకుడు)

దే. సే.—సర్వము సిద్ధమైనవి. జగన్నాటక సూత్రధారియగు నాది బ్రహ్మయే నాటకరంగమున ప్రవేశించి మరియొక సృష్టిగావింప నున్నప్పుడు యత్నముల కేమిలోటుండును. కాని యాజ్ఞగైకొంటివా?

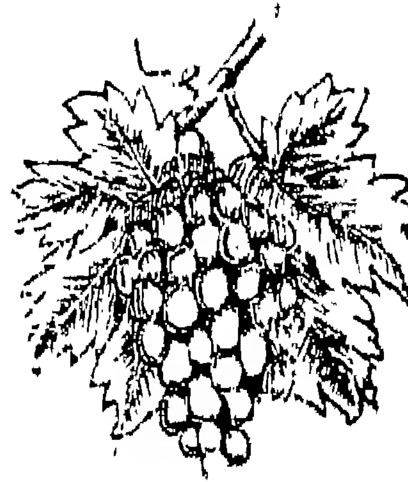

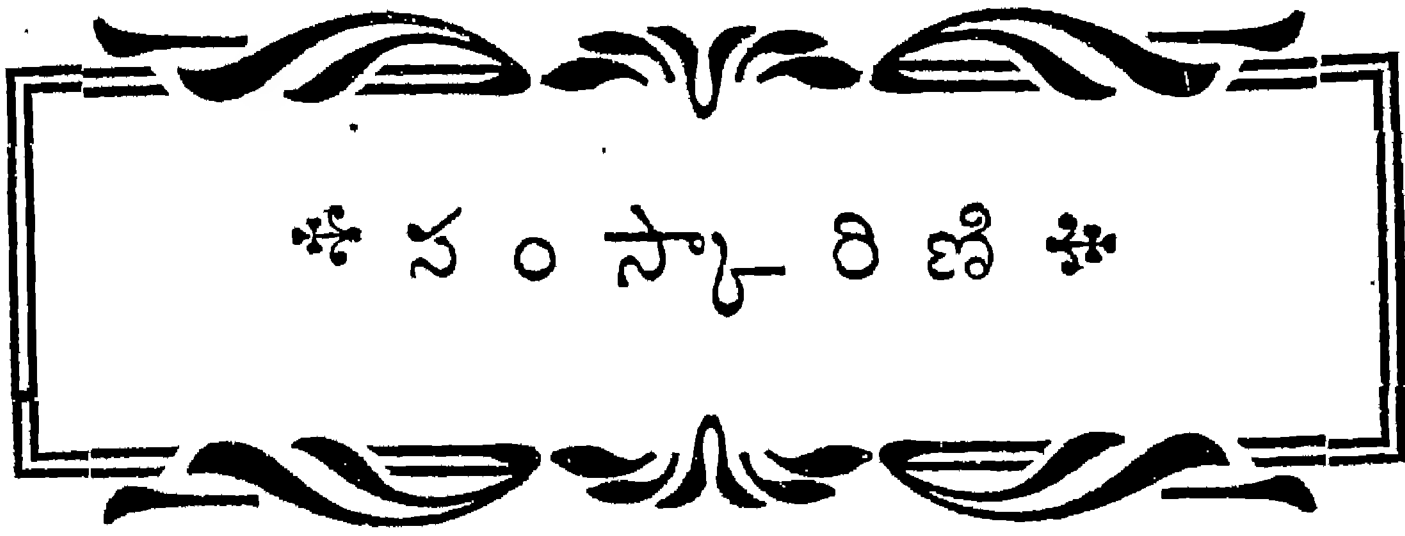
దే. భ—ఎవరియాజ్ఞ? గ్రంథకర్తగారి యాజ్ఞయా?

దే. సే.—కాదు కాదు. పాపమీరోజులలో గ్రంథకర్తలబాధ లేనేలేదు. కాని సర్వమునకు నెవరియాజ్ఞకు మనము లోబడియుంటిమో వారి యాజ్ఞ కావలెనుగదా!

దే. భ—సరి. సరి. తెలిసినది. ప్రభుత్వము వారి యాజ్ఞయా? ఇది సాంఘికనాటకమగుటచే వారియాజ్ఞతో మనకు నిమిత్తము లేక పోవచ్చును. పోవుదము రమ్ము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ॐ సంస్కారిణి ॐ

ప్రథమాంకము.

[1వ. రంగము.]

[ప్రవేశము ఆదిబ్రహ్మ]

బ్ర—శా॥ నాయందున్న యఖండ తేజ మల ప్రాణంబై మహాసృష్టియం
దాయా రూపములన్ ధరించు, నదె బ్రహ్మాండంబు, దైవాసురా
ద్యాయా లోకములున్, ఋషీశ్వర మనుష్యప్రపంచంబులున్
వేయేలా, సకలంబు నామహిమచే విజృంభణంబయ్యెడిన్॥

నేనే మూలకారకుడను. నేనే ఆదిశక్తిని. నేనే సర్వమయుండను నాకొక రూపములేదు నాలోలేని రూపమునులేదు. నేనొకచోట నుండెడివాడను గాను. నేనుండని చోటునులేదు. నేనుతప్ప నాకు మరెవ్వరునులేరు. సర్వమును నాయందే యున్నది. నేనొక మహాశక్తిని. ఈమహాశక్తి ఆదిమధ్యాంత రహితము ఈమహాశక్తి యెచ్చట జూచినను విజృంభించును. ఈమహాశక్తి కనులకు కాన్పించునదిగాదు. ఈమహాశక్తి కనుపించని చోటులేదు.

ఈమహాశక్తివలన ప్రయోజనమేమి? దీనివలనలేని ప్రయోజనమునులేదు. వినోదార్థమై నామహాశక్తికి నేనొకస్వరూపమును గలిగించెద. నాశక్తికి నేను ముక్కు చెవులు కనులు మున్నగు నవయవములు నేర్పరచెద. అదుగో నాశక్తికి తేజమునిచ్చితి. (సూర్యచంద్రులను సృష్టించును) వీరిరువురును సూర్యచంద్రులని పిలువబడుదురు

గాత. ఇదిగో భూమ్యాకాశంబుల సృష్టించితి. ఇదిగో సురాసుర[illegible] సృష్టించితిని. ఇదిగో ప్రపంచమునంతయు చరాచరంబుల[illegible] సృష్టించితి.

ఆహా, నేనట్టి సౌందర్యమైన రూపముల దాల్చితిని. వీరిలో న[illegible] జగత్స్వరూపమెంతయు ముద్దుల మూట గట్టుచుండును. అస్మదీయ జగద్స్వరూపవ్యక్తి సౌందర్యము నించుక తిలకించుకొనెద. అమ్మా! హే జగన్మాతా :—

(ప్రవేశము జగన్మాత)

గేయము.

పరాత్పరా శ్రీహరీ హరా మా వరాలతండ్రీ మాధవా,
సురాధిపతి కనికరాన జగముల బిరాన బ్రోచెడు కేశవా,
ధరాధిపా మా మొరాలకింపగ పరాకు సేయని శ్రీధవా,
స్థిరంబుగను నీస్వరూపమే ఘనధరాతలంబగు భూధవా!

(తండ్రీ, సాష్టాంగనమస్కార ప్రణామంబు లాచరించుచున్నాను)

బ్ర—(చేరదీసికొని)

శా॥ పుత్రీ, ముద్దులమూటగట్టునిను నాపుణ్యంబునఁ గాంచితి
నేత్రానందముగల్గె నాకు, తరియించెన్ నాదు జన్మం బహో
రాత్రంబుల్ నిను జూచుకొంచు ప్రియమారన్ బెంచి రక్షింతు
ధాత్రీ దేవిరో, నాస్వరూపము జగత్ప్రఖ్యాతి గావింపవే!

జగ—తండ్రీ, భవదీయ దివ్యాంశచే నన్నొక తాత్కాలిక స్వరూపముగ సృష్టించితివేగాని, నాకొక ప్రత్యేక సౌందర్యమే[illegible]దివి?

బ్ర—బిడ్డా, నీకాశంక యక్కర లేదు. నీ వీ జగత్స్వరూపమున సర్వదా వెలుగుచుందువు. నీ కిప్పుడొక ప్రత్యేకరూపముగూడ వచ్చు నది.

మ॥ రమణీయంబయి చూడసుందరముగా రాజిల్లు వృక్షస్సమూ
హము దేహంబు నలంకరించు నగలై యాకాశముల్ భూమిసాం
ద్రముల్ నింపిన జీవరాశి కడుసౌందర్యంపుటంగంబులై
యమరెన్ ముద్దులమూట నీవు మనుమమ్మా శ్రీజగన్మాతరో॥

జగ—తండ్రీ, నాయుం దేమి ప్రజ్ఞలుగలవని నేనీసృష్టిప్రపంచమునం తయు నాత్మపై కెత్తుకొని భరింతును. హాయిగ భవత్పదార వింద సేవానిమగ్నురాలనై తమసన్నిధి నిలచెద

బ్ర—పుత్రీ, నీ కాభయమక్కరలేదు. సర్వదా 'నారువోసిన దేవుడు నీరు పోయడా' యని యాధేచ్ఛనుండుము. అట్లని నీయం దేమియు భారములేదని తలంచవద్దు. సృష్టిప్రపంచమంతయు నాచే నిర్మింపబడిన కాలచక్రముపై దిరుగుచుండును. కాని సృష్టియందు ప్రతిప్రాణియందును నేనంతరాత్మరూపమున వెలయుచుందును. ఆప్రాణికోటి తమతమ యంతరాత్మలననుస రించి తను విధ్యుక్తమును నెరవేర్చుచుండవలయును. వారి వారి పూర్వచర్యలవలన వారివారి కర్మయేర్పడుచుండును. ఆ కర్మపై నాధారపడి ప్రపంచమంతయు సాగుచుండను. ఈ రహస్యమంతయు నీవే క్రమముగా దెలిసికొనగలవు. ప్రస్తుత మీవిషయముల మాత్రమెరింగి, నీవింక నీసంతానము దెస కేగుము.

జగ—జనకా,

శా॥ నాసంతాన మనంతకోటిగద! నేనా, వ్యర్థురాలన్ గదా
నాసంతేనియు జేతగాదుగద, లోకంబెల్ల సైరింపగా
నోసర్వేశ్వర, నావశంబగునె? నీవున్నాడవన్ ధైర్యమే
సాహాయంబయి నన్ను బ్రోవనియెడన్ నారాత యెట్లుండునో॥

కావున, తండ్రీ నాకట్టి యభయంబొసగుము॥

బ్ర—బిడ్డా, నీ విట్లధైర్యపడకుండ నీకొక్క రహస్యమెరిగించెద,

క॥ నీయందు. నితరులందును
నాయందు సమస్తమందు నారాయణుడే
హాయిగ ధర్మమును గాచును
బాయక నెల్లప్పుడును భయపడ నేలా॥

మరియు నింకొక రహస్యముగలదు.

తే॥ గీ॥ నీదుసంతానమందు మాణిక్యమట్లు
వెలయుచుండును నరజాతి, వేడ్కవారు
తోటి జీవరాశిని ప్రేమతోడ గనుచు
నీకు సంతోషమిడుదురో, లోకమాత॥

వారికి, తమ తోటిప్రాణులకన్న నెక్కుడవశక్తుల గలవు. కావున వారి సంరక్షణను వారు జూచుకొనుచు తమ సోద ప్రపంచమునుగూడ రక్షించుట వారి విధ్యుక్తధర్మమైయున్నది. వా వలన నీకుసుఖము చేకూరుచుండును.

జగ—తండ్రీ, ఉత్తమజాతియం దుద్భవించినను నరజాతి సర్వదా సదుద్దే శములగలిగి వర్తింతురాయని నాకు శంకబొడముచున్నది.

బ్ర—అవును, నీసందియము సమంజసమైనదియే. నరజాతి యొకాని కప్పటికి ముఖ్యముగా కలియుగము గడచినకొలందిని, ధర్మము నకు విరుద్ధముగా నహంభావత్వమున మెలంగుటయు సంభవించ వచ్చును. పాపము పెరుగుచు విరుగుచు ప్రపంచమున నూగు లాడుచుండును. అదిలేనిది జగన్నాటకము సాగనేరదు. నరు లజ్ఞానతిమిరంబునబడి మరల కోలుకొనుచు నొకప్పటికి నన్ను జేరుచుందురు. పాపము మరీ విపరీతమగునపుడెల్ల నేనేదోయొ రూపమున భువి నుద్భవించి ధర్మమును పునరోద్ధారణసేయు చుందును. ప్రస్తుతము నీకు కొన్ని దివ్యమంత్రముల నుప దేశించెదను. నీనరసంతతిలో నుత్తములగువారికివి ప్రసాది

పుము. వారివలన నందరికి వ్యాపించును. ఈధర్మసూత్రిము లే ప్రపంచమున దైవత్వము నెల్లప్పుడు నిలిపియుంచును. ఆ సూత్రిము లెవ్వియనిన,

క॥ నిరతము హరిధ్యానించుట
సరసమతియు న్యాయ సత్య శౌచగుణంబుల్
కరుణయు సర్వసమత్వము
పరప్రేమయు హింసలేమి పరమ హితంబుల్ ॥

ఈయీ హితంబుల ననుసరించి మదమాత్సర్య కామక్రోధముల త్యజించి స్త్రీవిలోలత్వ మద్యపానాది దురభ్యాసంబులం జిక్కక సర్వదా ధర్మమార్గము ననుసరించి నిత్యకర్మలు నెరవేర్పువా రుత్తమపురుషులై నాసాన్నిధ్య ఫలంబున కర్హులగుదురు నీవింక నిశ్చింతగా నీ సంతానముమధ్య సంతసించుచుండుము.

(అంతర్ధానమగును)

(తెరపడును)

---

2 రంగము (నరప్రపంచము)

(ప్రవేశము: ఆదినరులు. కేశవుడు, నారాయణుడు, మాధవుడు, గోవిందుడు వ॥.)

కీర్తన.

[భజనచేసే విధము తెలియండి మోస్తరు]

జననిపాదములాశ్రియించండీ, జనులార మీరు ॥ మనసునగన్న భూమిగొలువండీ॥ జ ॥

1 ఘనజగంబే గర్భమందున ॥ మనుచునుండెడు లోకమాతను మనమునం దెడబాయకెప్పుడు ॥ వినయభక్తులతో భజింపుడు॥ జ ॥

2

2 దూరమాలోచించి చూడండీ, నరులార మీరు। వేరేదూలో
చనలు మానండీ। భారమనక జగంబునంతయు పీడించో మోసేటితల్లికి
ధీరులను సామర్థ్యులగు మన। పూర్వపురుషులె గాకన్యులెవరు॥ జన॥

3 మూఢులై మీరెగిరిపడకండీ నరులార యెపుడు। మాతృ
భూమి స్మరణసేయండి। మూఢులై యజ్ఞానమున మీ।గాఢముగు స్వ
దేశభక్తిని।రూఢిపరచక పాడయిపోవ।రూఢిగానరకంబు గలుగును॥ జననీ॥

4 మాతృద్రోహం సేయబోకండీ. నరులారమీప్రియ, ధాత్రిని
ప్పుడు మరచిపోకండీ-మాతృద్రోహం జేసిమీరొక, శత్రువులుగా బయ
లుదేరి, యపాత్రులైయమ బాధపడు చెడుపుత్రులై ధరబుట్టనేటికి॥ జ॥

5 మాయలందున బడక బ్రతుకండీ, జనులారమీరు, హాయిగను
మీభూమిగనుగొండీ। మాయలన్నిటిగడచి మీరెడ। బాయకనుభూదేవి
సేవలో। చేయగలిగినదెల్ల జేయుడు। స్థాయిజిక్కగ హాయినుందుడు॥ జ॥

6 ఆశలకు మీరెపుడు బోకండీ, జనులార, మోహ।పాశములం
బడి పాడుగాకండీ। ఆశ యెపుడు వినాశకరమని। లేశ మనుమానింప
కయె యా।దేశ మిదిగో పారజూచియు, దాసులై మన నెల్లగన్న॥ జన
నిపాదము లాశ్రయించండీ॥

ఓ॥ ఒరే, మనమందరము మన యేక మాతయగు జగన్మాతను పూజిం
చుటకై పోవుదము రండు.—
"శ్రీ యఖండకోటి బ్రహ్మాండ మహాగర్భ జగజ్జననికి జేయ్
శ్రీజగన్మాతకు జేయ్"

---

3 వ రంగము.

(ప్రవేశము జగన్మాత.)

జగ—

శా॥ ఓరా! దైవవిచిత్ర మేమిదియొగదా యాశ్చర్యమైతోచనే,
యీరమ్యంబగు పూలతోటయు మహావృక్షసమూహంపు తాం

తారంబుల్, గగనంబునందెసను సౌందర్యాపు సంతాన మిం
పారగ భూమిజరించు జంతు సముదాయంబుల వినోదంబులై!

మరియు,—

క॥ ఒకవృక్షము నొకవృక్షము
నొకపక్షియు నొక్కపక్షి యుర్వి సమస్తం
బొకదాని నొకటి గోలక
సకలవిధంబులను మూస్ప జగమున దోచున్ ।

ఆహా! యేమి యీభూమిపై బారులన్ దీర్చి పారకాడు చిత్ర
చిత్రకీటకంబుల సౌందర్యము! ఆహా! యేమి యీఘోరారణ్యంబున
నేత్రోత్సవముగావించు వింతవింత ఫలపుష్పలతాసయిత వృక్షజాలం
బునన్ విహరించు జంతుసంతానము! ఆహా! కన్నుల మిరిమిట్లుగొలు
పుచు నాకసమునంటిన యీ పర్వతరాజములనుండి మధురగానము
సేయుచు భూమిపై దుమికి చివ్వచివ్వున పరువులెత్తు నీనిర్ఝరోదక
ప్రవాహముల సౌందర్యమేమి? ఆహా! నేత్రోత్సవము-నేత్రోత్సవము-
నేత్రోత్సవము.

(తలికిపడి) అయ్యో! దైవమా, రమ్ము-రమ్ము-నాముద్దుజంతు
వులు నీటంబడి నశించుచున్నవి! అక్కటా! యీనూత్నజీవులు తీవ్ర
వాయువులచే గొట్టుకొనిపోవుచున్నవి! కటకటా! యేమి యీఘో
రము! ఈజంతువులు తమలోతాము పోరాడి కూలుచున్నవి! హరి
హరీ! అదుగో, అదుగో. పారకాడుచున్న యీపురుగులను పక్షులు
తన్నుకుపోవుచున్నవి! కటకటా! యీవిపరీతములను జూచి నేను
భరింపజాలను!

సీ॥ ఈ చిన్నపురుగుల కేహాని లేకుండ
నేనెట్లు గాపాడుదాన నోకొ
అకట! యీ నోరులేనట్టి జంతుసమూహా
మేరీతి గాతు నే నేమి సేతు

ఈ సుందరంబైన వృక్షజాలమునకే
కీడు రాకుండ గాపాడు టెట్లు
అజ్ఞానతిమిరంబునం దోలలాడు నీ
ప్రాణులకెట్లు పుణ్యము లభించు॥
ఈవిషాద పరిస్థితులెట్లు సైతు
నెవరికై యేడ్తు నాచేత నేమియగును
యేదియెట్లానొ నాకేమి యెరుకపడును
దైవమా! నీ మహామాయ తరమె దెలియ॥

అదుగో నా నరసంతాన మిటువచ్చుచున్నది. వీరిస్థితి యెట్లుండునోగదా!

[ప్రవేశము (నరులు కేశవుడు, నారాయణుడు,
మాధవుడు, గోవిందుడు)]

—• కీర్తన •—

దండాలమ్మోతల్లి జగన్మాత
నీయుండా మమ్ముండనీయమె లోకమాత
నీగర్భమందు బుట్టినామె లోకమాత
మాకు నిర్భయమెగలిగించె జగన్మాత
వేల్పోడ్ని దలుచుకుంటూ లోకమాత
నీ శాల్కకొబ్రిక్కుతామె జగన్మాత
మాపాణా ల్నీకిత్తామె లోకమాతా,
మమ్ముపాలించి యేలుకోవె జగన్మాతా॥
అని సాష్టాంగప్రణామము లాచరింతురు.

జగ—నారాయణుని మీరు నరులారా
ఆరాధించండయ్య నరులారా,

నరు—నీవేనారాయణుడవు జగన్మాత
నీవే మమ్మేలుతల్లివి లోకమాత॥
జగ—పరమేశ్వరుని మీరు నరులారా,
మరువకదలచండి నరులారా॥
నరు—పరమేశ్వరుడ నీవె జగన్మాతా
మరచిపోలేమంటె లోకమాతా?॥
జగ—ఒక్కడేదేవుండు నరులారా,
యెక్కడైనా యుంటాడు నరులారా,॥
నరు—ఎక్కడైన నీవేను లోకమాతా
మొక్కెదము రక్షించు జగన్మాతా॥

జగ—బిడ్డలారా, పరమేశ్వరుడే మిమ్ములగాచువాడు. నేనూరక నిమిత్తమాత్రముదాననే. ఆపరమేశ్వరుడు సృష్టిప్రపంచమునయెల్ల మీయందెక్కుడు భారముంచెను. మీ చుట్టుప్రక్కలనుండు ననంతకోటి జీవరాసిని గాపాడుచు, మిమ్ము మీరు గాపాడుకొనుభాధ్యత మీయందున్నది.

కేశ—అమ్మా మాకేం సెప్పాలాప్పా సెప్పు. మేమిప్పుడు సేసాస్తాం. మాప్రాణాలుంటే నీపాదాలసాక్షీ యేంలోటులేదు.

ఇతరనరులు—ఓ-మేమంతా సిద్ధం, సిద్ధం.

జగ—తనయులారా, నాకేమికావలయును! మీరందరు క్షేమముగానుండుటయే నాకుకావలసినది. మీలో మీరైకమత్యముగలిగి తలాయొకపనిని నెరవేర్చుకొనుచు నిరంతర పరమేశ్వరధ్యానతత్పరులై భూతదయాస్వభావులై ధర్మమార్గావలంబకులై సత్యప్రియులై యహింసాస్వరూపులై నిత్యకర్మానుష్టానపరాయణులై సదా వర్తించుటయే నాకు పరమసంతోషము. అట్లు ధర్మసత్వగుణములు గలిగి, ప్రపంచసేవయందు నిమగ్నులై స్వార్థపరులుగాక వర్తించువారికే బ్రహ్మత్వము

సిద్ధించును. అనగా వారు పరమేశ్వరునికి సర్వదా సామీప్యమునందుదురు.

న— తల్లీ, మాలో మాకేమియు భేదాలు లేవు. మేమందరము తలా యొకపని చేసుకొనుచున్నాము. కాస్తకష్టపడితే మాయందరికి కావలసినంత తిండి నీయనుగ్రహంవల్ల సిక్కుతుంది.

జగ— బిడ్డలారా, సంతసించితిని. కడకు నేను జెప్పవలసిన విషయము లేవి యనిన,

సీ॥ నరులార, మీరెల్ల హరిభక్తి నేవేళ
మరువకుండుటయె ధర్మంబు మొదట
జనులార, మీరహింసా దీక్ష నెపుడు స
ద్భక్తిం గైకొనుటె విధ్యుక్తమెపుడు
బిడ్డలారా, మీరు ప్రియమార నైకమ
త్యముగల్గి వర్తించు టౌసరంబు
మనుజులారా, యెప్పుడును న్యాయసత్యాది
సద్గుణంబుల వీడి చనగవలదు

గీ॥ అవని లౌకిక సంబంధమందు మునిగి
యిహసుఖంబులకే తపియించవలదు,
పారమార్థిక చింతన బాసియెపుడు
మెలగ వలదయ్య నా ముద్దు బిడ్డలార॥

అందరు— తల్లీ నీయాజ్ఞలన్నియు శిరసావహించితిమి.

జగ— తనయులారా సంతసించితిని మీకింక సుమంగళ మప్రతిహతం బగుగాక! పరమేశ్వరుడు మీకు సర్వదా శుభములొసగుగాక! ధర్మము వర్ధిల్లుగాక! మీకు జయముచేకూరుగాక! నేనిక పోయి వచ్చెద. (నిష్క్రమించును)

కే—ఒరే మనభూదేవితల్లి చెప్పినప్రకారం మనమంతా తలాయొక పనిచేసుకొని చక్కగానుందాము. నాకు పరమేశ్వర రహస్యమును కనుగొనవలయునని బుద్ధిపోవుచున్నది. మనను సృష్టించిన ఆ ఆదిబ్రహ్మమహాత్మ్యమును దెలిసికొనవలయును.

నా—నాకు ప్రపంచమునందు బాధింపబడువారిని గాపాడి దుర్మార్గము నడంచుపనిమీద నుండవలెనని కోరికగానున్నది.

మా—మనికందరికి కావలసినపనులన్ని చేయుచు ప్రాణికోటిని కాపాడవలెనని నాకు కోరికగానున్నది.

గో—నేను భూదేవి కరుణాకటాక్షమును సంపాదించి, మనకందరికి యాహారము నార్జించిమీకు తోడ్పడవలెనని యున్నది.

కే—సోదరులారా, మననలుగురికి ముఖ్యమైన యన్నిధర్మములపైనను బుద్ధిపోయినది. కావున మనబుద్ధి ననుసరించిన మనమన ధర్మంబుల యథావిధిగా నెరవేర్చుకొనుచు సుఖముగా నుందము రండు. కాని మనమందరముకూడ భగవంతుని ధ్యానమును మరువక, పాపమున కెడమీయక ప్రవర్తింపవలయును. పోవుదము రండు. (నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయాంకము.

(1వ రంగము.) (కలియుగ ప్రారంభము)

(ప్రవేశము - కేశవశాస్త్రి)

కేశ — ఆహా! కాలమెంతలో మార్పు జెందుచున్నది! ఆది బ్రహ్మ ప్రపంచ మంతయు సృష్టింపబడి, క్రమ క్రమాభివృద్ధిని గా చుచుండ, అత్యద్భుతమగు పూర్వచారిత్రను శాశ్వతము జే చు, యుగయుగంబులనుగూడ చివ్వు చివ్వున దాటి కాలమె రివ్వున పరుగెత్తుచున్నది! అప్పుడే మొదటి మూడుయుగ లును గడచి నాలవయుగ మారంభమగుచున్నది.

సీ॥ నారసింహా ద్యవతారంబులను గాంచి
కృతయుగంబటు పవిత్రతవహించె
శ్రీరామచంద్రుని చెల్మి జేయుట చేసి
త్రేతాయుగంబట్లు పూతమయ్యె,
శ్రీ కృష్ణమూర్తి విజృంభించుటను జేసి
ద్వాపర యుగమట్లు ధన్యమయ్యె
నాలవయుగమందు నాథుడై కలిరాజు
చెలరేగ కలియుగంబిల జనించె
గీ॥ ఇంక సకలదుర్మార్గము లంకురించి
పాప మభివృద్ధిగాగ ప్రపంచమెల్ల

క్రిందు మీాదానటంచును పిందు మకట !
మరల కల్క్యవతారంబు నరయుటెపుడొ!

భూలోకస్వర్గంబనంబడు యాసేతు హిమవన్నగ ప్రాంతమగు నీ భారతపుణ్యక్షేత్రమున ననర్ధకములు వాటిల్లకుండుటకై సకల మతాచార, వర్ణాశ్రమధర్మంబులను యథావిధిగా నెరవేర్చుచుండవల యును. అందు భూసురులైన బ్రాహ్మణోత్తములు తమతపోమహిమచే కలిరాజుపాలంబడకున్నచో నంత భయము లేదు. కలిరాజు దుర్ణయం బులకు జ్ఞానవంతులగువారు వలలలో బడకుండ నుండవచ్చు నని మున్ను అభిమన్యునందనుండగు పరీక్షన్నరేంద్రుండు శపించె. ఆహా! జ్ఞానభాగ్యులగు బ్రాహ్మణ వంశం బెట్టి పవిత్రవంతము.

సీ॥ స్నాన సంధ్యాద్యనుష్ఠానంబులను జేసి
యరుణోదయమునకే పోయిగాంచి
పంచాంగమును చేతబట్టి యింటింటికి
మంచిచెడ్డలుదెల్ప బయలుదేరి
జనులెల్లభక్తితో చారెడేసియొసంగు
గింజెలన్నిటిజేర్చి గృహము కేగి
దైవతార్చనజేసి సావకాశంబుగా
నన్నపానాదుల నారగించి
గీ॥ లేచి, వేదాధ్యయనమింత యాచరించి
యేపురాణమొ, పదిమందికెరుకపరచి
చీకుచింతలులేకుండ స్వేచ్ఛతోడ,
బ్రతుకు బ్రాహ్మణునకు సాటిమనుజుడెవడు ?

అట్టివారికింక ప్రపంచసంబంధమే యనావసరము. కాని యొక్క విషయముమాత్రము మమ్ము బాధించుచున్నది. అది యేద్దియనిన,—

సీ॥ నిదుర లేచినదాది నిమిసమైనను తీర
కయె రైతులెల్లరు కష్టపడగ,
విసుగు విరామంబు లిసుమంత లేకయే
వ్యాపారమున మున్గి వైశ్యులుండ
బలహీనులను గాచి కులధర్మమును నిల్ప
క్షత్రియులెల్లప్డు శ్రమపడంగ
జనులెల్ల వారివారి నియమితంబైన
పనులలో మగ్నులై బ్రతుకుచుండ
గీ॥ దైవమనుగంటె రాక్షసత్వంబు జగతి
ప్రబలనీకుండగా పాశ బ్రాహ్మణులకు
విధియనంగను పుడమిలో విప్రకులము
వెలసెనని తోచు నది నెరవేరుటెట్లొ!

మాకు ప్రపంచములో నీసంబంధము మాత్రమే గలదు. మేము నెరవేర్పవలసిన మహాధర్మమున కనుకూలముగ ప్రపంచమంతయు మాపై నమితభక్తి గలిగియుండును

మ॥ జనులెల్లన్ మము దైవతుల్యులను విశ్వాసంబునన్ జూచి, మా
కు నమస్కారములాచరించుచు ప్రియోక్తుల్ మాదెసన్ బల్కు మం
చిని చెడ్డన్ మము గోరి గన్గొనుచు నాశీర్వాదముల్ బొందుచున్
వినయంబొప్ప మెలంగుచుందురు సదా వేయేల మా సేవలో॥

అట్టితరి మాయందెంతయో భారముండుననుటకు సందియము లేదు. మాపై వారికిగల భక్తిని నిలుపుకొనుటకు మాయర్హతను మేము కాపాడుకొనవలయు. అట్లొనర్చుటకు—

తే॥గీ॥ స్వార్థమను మాట మరచిపోవలయు మొదట
సర్వజీవుల సమదృష్టి సాకవలయు
హింసయను మాటెయెపుడు సహించరాదు
ప్రాణికోటిని సేవింపవలయు నెపుడు॥

మరియు—

తే॥ గీ॥ స్నానసంధ్యాగ్ని హోత్రాది సకల కర్మ
లుచితరీతిని గావించు చుండవలయు
వేయియేటికి మేను గావించుపను లె
యుర్వికెల్ల నాదర్శమై యుండవలయు॥

ఇట్లు షర్తింతుమేని జగమంతయు బ్రాహ్మణులపై భక్తివిశ్వాసములు గల్గిధర్మమార్గమున నడుచుచుండును. ఓహో పురాణకాలక్షేప సమయమైనది. అదిగో జనులందరు వచ్చుచున్నట్లున్నారు.

(అనుచు. దర్భాసనముపై కూర్చొని పురాణగ్రంథమును చేగొనును)

(ప్రవేశము: నారాయణవర్మ, మాధవగుప్త, గోవిందదాసు వ॥)

(అందరు సాష్టాంగ నమస్కారము లాచరించి కూర్చుందురు.)

కే— సోదరులారా, యీరోజు మనవారందరికి క్షేమమేగదా.

నా— క్షేమమేగాని నేడొక్క విశేషము జరిగినది.

కే— ఏమది! ఎవరికిని ప్రాణహానిలేదుగదా!

నా— లేదు: కాని యొకచోట నొకడొక జంతువును జంపుచుండెను. నేనదిజూచి యాజంతువును గాపాడుటకై యాతనికడకుఱికి వారింపగా,నాత డూరుకొనక తిరుగబడెను. అది యేమని యడుగ "స్వభావములో నొకజంతువు నొకజంతువును తినుటలేదా కావున నేనుమాత్రి మీజంతువు నేల భక్షింపరాదు?" అని జవాబు చెప్పి మరల జంతువు వెంటబడెను. నేనతని వధించి జంతువును గాపదలచితినిగాని నా మనంబొప్పక యిమ్ము డుగుదమని తలంచితిని ఇంతలో నాజంతువు పారిపోయెను.

కే— శివశివా! ఎట్టిఘోరము? ఆతనిని నీవు వధింపకుండుట

మంచిదేగాని యాకిరాతకుని మనలోఁ జేరనీయవద్దు. పరమేశ్వ రుడే యతనిని శిక్షించును.

గో— అయ్యా, పరమేశ్వరుడు శిక్షించుననుట తోడనే నాకొక సందియము తోచుచున్నది. అదియెద్దియనిన,

క॥ 'హరి హరి' యని యెల్లప్పుడు
మఱవవు పరమేశు నీవు మాగతి యేమో
హరిపదముల సేవింపగ
నరనిముసము తీర దాత డాగ్రహపడడే!!

మా— భేష్ నేనును అవిషయమే యడుగదలచుచుంటిని

శే— మంచిప్రశ్న నడిగితిరి. నేనీరోజు పురాణములో వర్ణాశ్రమ ధర్మములను గూర్చి చదువనెంచితిని. అందు మనుష్యులేయే పనులు చేయువారైనను వారి వారి యనుకూలవిధముల పరాత్పరుని సేవించినయెడల వారికి మోక్షములభించునని చెప్పబడి యున్నది. మనవాండ్రందర మేయేధర్మముల నిర్వహింపవలయునో అధర్మముల నాచరించిన మనకు మోక్షము లభించును. అధర్మములిందు నిరూపింపబడినవి.

నా— అట్లయిన తక్షణము మొదలుపెట్టుడు.

శే— ఇదిగో ప్రారంభించుచున్నను:—

(పురాణము తెరచి చదువును.)

":—నారదుండు ధర్మరాజునకు వర్ణాశ్రమధర్మంబులు దెలుపుట:—

... ...

... ...

క॥ దమమును శౌచము దపమును
శమమును మార్దవమును కృపయు

క్షమయును హరిభక్తియు హ
ర్షము నిజలక్షణము లగ్రజాతికినధిపా!

ఉ॥ శౌర్యము దానశీలము బ్రసాదము నాత్మజయంబు తేజముఁ
ధైర్యము దేవభక్తియును ధర్మము నర్థముగామమున్ బుధా
చార్యముకుందసేవలును సత్కృతియున్ బరితోషణంబు నౌ
దార్యము రక్షణంబుఁ బృథివీవరశేఖర, రాజచిహ్నముల్!

క॥ ధర్మార్థకామ వాంఛయు,
నిర్మల గురుదేవవిప్ర నివహార్చనముల్
నిర్మదభావము బ్రమదము
శర్మకరత్వమును వైశ్య జనలక్షణముల్!

ఉ॥ స్తేయములేని వృత్తియు శుచిత్వము సన్నుతియున్ నిజేశులన్
మాయలులేక డాయుటయు మంత్రము సెప్పక పంచయజ్ఞముల్
సేయుటయున్ ధరామరులసేవయు గోవుల రక్షణంబు న
న్యాయము లేమియున్ మనుజనాథ, యెఱుంగుము శూద్రధర్మముల్

మరియు పతివ్రతా లక్షణంబులెట్టివనిన—

సీ॥ శీలము పాటించి నిర్మల దేహయై
శృంగార మేప్రొద్దు సేయవలయు
సత్య ప్రియాలాప చతురయై ప్రాణేశు
చిత్తంబు ప్రేమ రంజింపవలయు
దాక్షిణ్య సంతోష ధర్మమేధాముల
దైవతమని ప్రియుఁ దలపవలయు
సాధుసేవద్ధతి నడచు నాపద్ధతి
నడచి తద్బంధుల నడపవలయు

తే॥ గీ॥ మార్దవమున బతికి మజ్జనభోజన
శయన పాన రతులు జరపవలయు

విభుడు పతితుడైన నెలఁదిపాతివ్రత్య
మహిమఁ బుణ్యుఁ జేసి మనుపవలయు॥

క॥ తరుణి తనప్రాణవల్లభు
హరి భావముగా భజించి యతడును దానున్
సిరి వై పడి వర్తించును
హరి లోకమునందు సంతతానందమునన్

క॥ ఉపవాసంబులు వ్రతములు
దపములు వేయేల భర్తదైవతమని ని
ష్కపటత గొల్చిన సాధ్వికి
నృపవర, దుర్లభము లేదు నిఖిలజగములన్

మరియు సంకరజాతులయిన రజక చర్మ కారక వనటబురుడ
వర్తక మేద భిల్లురగు నంత్యజాతు లేడ్వురకును జండాల పుల్కస మా
తంగజాతులకును నాయాకులాగతంబులయిన వృత్తులఁజౌర్యహింసా
లు వర్జించి సంచరింపవలయు........................ సత్వ స్వభా
వంబుతోడ నెవ్వాడు దప్పక నిజ వంశాచారవిహితధర్మంబున వర్తించు
నరుండు మెల్లన స్వాభావిక కర్మపరత్వంబువిడిచి ముక్తి నొందును
జాతిమాత్రంబునఁ బురుషునికి వర్ణంబు నిర్దేశింపంబని లేదు. శమ
దమాది వర్ణలక్షణవ్యవహారంబుల గనవలయు ....

(ప్రవేశము: పంచముడు చచ్చినగొడ్డు నీడ్చుకొనుచు
రక్తహస్తములతో)

మూ—అరెరరె-ఇదేమిటిదేమిటి !

నా—ఈతడే యీతడే, నేను కలిసికొనినది-ఇతడ్రే-ఇతడే.

శే—రామ-రామ-రామ-ఛీ, అవతలకు పో- (అని లేచి దూరము
నకుఁబోవగా తక్కిన ముగ్గురునుగూడ లేచిపోదురు.) నీవు మా

సమీపమునకు రావలదు. నీవు గడునీచమైన పనిచేయుచున్నావు! దూరముగా నుండుము!

నిమ్న ఛండాల మతంగజాతులందుగూడ చౌర్యహింసలు నిషేధింపబడినవి. నీవు బహిరంగముగా హింసజేయుచున్నావు. కావున నీవు మాపైలుగురిలోనను చేరక పంచముడవై మాకు దూరమున నూరి వెలుపలనుండుము. నీకృత్యములు మేము సహింపజాలము.

అందరు— ఛీ! పొమ్ము పొమ్ము.

పం— దీనిని నేను సంపలా- నచ్చినదాన్ని యీడ్చుకుపోతుండా- ఇదాడ పడుంటేను కుక్కలు పీక్కుతింటువున్నాయి-నేను చూచి మాయింటికీడ్చుకుపోతుండా!

శే—నీ వీ దారినగాక ఊరివెలుపలిగుండా పొమ్ము. ఇంటికేల గొని పోవుచున్నావు?

పం—కోసి తింటానికి.

శే—శివ-శివా-ఛీ పాపాత్ముడా!

తే॥ గీ॥ ప్రాణిహింసయె కడుఘోరపాతకంబు,
అందు మాంసభక్షణ యధమాధమంబు,
నీవు రెంటినిగావించినావు నీచ,
ఛీ! యిటులరాకు, మామధ్య జేరదగదు॥

పం— మీకు దంణంయెడతాగాని నేనొకటడుగుతాసెప్పండి

ఆ॥ వె॥ పిల్లి యెలుకబట్టి పీల్చి నత్తుకుదాగు,
బల్లి పురుగులెన్నొబట్టి మ్రింగు,
అడవిలోన సూడ నపరిమితంబుగా
నొకటినొకటి సంపుసుంచు నేల? ॥

శే— ముందు నీవు దూరముగా నున్నచో చెప్పెదను

(పం. దూరమునకు పోవును)

వినుము—

మ॥ నరజన్మంబు సమస్త జన్మములలో నాణెంబుగాఁగ పరా
త్పరుడే సృష్టియొనర్చె, మానవుల మేధాశక్తియుఁ జ్ఞానముఁ
గరుణాదృష్టియు నుంటగల్పి యిటు లజ్ఞానాంధకారంబునన్
వరులుఁ మూఢమృగంబు లొక్కటని యెంచఁ సిగ్గులేదేలరా॥

అందరు— ఛా, ఛా, అవతలికి పొమ్ము; పొమ్ము.

(అని వెళ్ళ గొట్టుదురు)

శే—మనమీతని నిట్లు బహిష్కరించుటవలన యితనొకప్పటికైన జ్ఞానముసంపాదింపకపోడు. నేను మనమింక పురాణకాలక్షే ము నాపి యెవరిపనులపై వారము పోవుదము.

నా—ఈపంచముని మనలోనింక చేరనీయకూడదని నిశ్చయించు కొంటిమి

మా—మరల బుద్ధివచ్చువరకు మనదగ్గరికి రానీయవద్దు

గో—అసలు రానీయవద్దు. ఈవేళ కింకపోవుదము (కేశవున నమస్కరించి అందరు నిష్క్రమింతురు)

---

2. వ రంగము.

ద ర్బా ర్

క లి మ హా రా జు.

(మంత్రులు— దైవదూష్యకు- హింసరాజు అధర్మవర్తి అసత్యమూర్తి వగయిరా)

దైవ— హే! డాంబికాడంబరాదంభక పరీక్షాధురీణా, హే నిరు మాన నిరుపయోగ నిరసన విరస దురంధరా, సకలదుర్మా

దురదృష్ట దుర్బుద్ధి దుష్టచక్రవర్తీ, సర్వనీచాతినీచ ఛండాల క్షేమజమహారాజాధిరాజా, హే కలిమహారాజా జయము. జయము. ఏదీ భవదీయ ప్రభావానస్వామ్యము నించుక సేవకుల వీనులవిందుగా వినిపింపుము!

ఇతరులు:— అవశ్యమవశ్యమెూ మహాశూరి రాజాగ్రగణ్యా.

క:— శ్రేష్ఠ, మంత్రివరులారా, భవదీయ భక్తివిశ్వాసములకెంతయు సంతసించితిమి. వినుడు:—

మదీయనిర్మితస్థానంబులు ప్రాణివధ స్త్రీ ద్యూతపానంబులును, మరియు సువర్ణమూలంబగు నసత్య మద హింసా వైరంబులను పంచప్రదేశములును అయియున్నవి. తదానుసారంబుగానే జేయు మహాకార్యము లాలకించుడు.

సీ॥ అగ్రజాతికి నేనహంకారమును నేర్పి
స్వార్థమతుల జేయ పాటుపడుదు.
క్షత్రియులకు రాజసౌఖ్యముల్ రుచిచూపి
ధర్మముల్ మరపించుదారి జూతు
వైశ్యులందరిని దుర్వ్యాపారములముంచి
ధనలక్ష్మికూడిగంబును కుదుర్తు
శూద్రజాతికి పెక్కు క్షుద్రబుద్ధులు నేర్పి
భక్తివిశ్వాసముల్ పాడుసేతు
గీ॥ మతములను భ్రష్టమొనరించి మంటగలిపి
దైవనిర్మాణమెల్లను తారుమారు
జేసి సద్భావమొందు నశింప జేతు
కలిమహారాజు నాపేరు గాదె కొనుడు.

ఇంకను:—

శా॥ దైవబ్రాహ్మణ గో మహాఋషి మహాత్మ్యంబెల్ల క్షీణింపగా
భావ్యాదేశము నీచబుద్ధులు దురభ్యాసంబులుల్ తీవ్రతో

పావేశంబు కుయుక్తి బానిసతనం బల్పాయువుఁ హింసయుఁ
యావద్భూమి నలంకరింపగను రాజ్యంబేను పాలించెదఁ।

మరియు మంత్రులారా, మీకర్తవ్య మేమి యనిన,—

సీ॥ ఒకజాతిపైన నింకొకజాతి నెక్కించి
వేడుకతోడ మీరాడుకొనుడు,
ఒకరిపై నొకరి కన్యోన్య వైషమ్యముల్
గలిపించి చోద్యంబు గాంచుకొనుడు,
కులభేదములు వర్ణములభేదములు బైలు
దేరగా ముచ్చట్లు దీర్చుకొనుడు,
ఘోరయుద్ధంబులఁ గ్రూరాయుధములతో
సాము సేయుచు సంతసంబుగనుడు,

గీ॥ అంతశముల పైవారిని క్రిందఁద్రోసి
క్రిందివారి నంతశము లెక్కించుడెపుడు,
ధర్మరాజ్యంబునకు మారధర్మరాజ్య
మెందుస్థాపించి హర్షంబునొందుడెపుడు॥

మం—శేవ్-ఫరాక్-కలిమహారాజా-ఫరాక్-ఫరాక్.

మరియు,—

సీ॥ జారచోరత్వముల్ మేరలేకధరిత్రి
సాగింపవలయు మీశక్తికొలది
ప్రాణిహింస జగాన ప్రాబల్యమై, మాంస
భక్షణమొకటి విల్వంగవలయు
స్వాతంత్ర్యమనుగంటి సాంప్రదాయము లెల్ల
గోల్పోయి మనుజులు కుందవలయు
సకల మతాచారసారంబు జచ్చి, మూ
ఢాచారమొకటి టూగు లాడవలయు

గీ॥ స్త్రీవిలోలత్వమవని విశేషమగుచు
మోహపాశంబుల జగంబు మునుగవలయు
వింతవింత వ్యాధులను గల్పించుచుండి
జనుల క్షయము వెప్పుడొనంగ వలయు॥

(భేష్ ఫరాక్ కలిమహారాజా)

—ఈయాకార్యములన్నిటిని సాధించుటకై ద్యూత, మద్యపానంబు లావనిపై విరివిగా సాగింపవలయును. కాని మీరు కడు జాగరూకతతో మాత్రము మెలంగవలయును.

తేగీ॥ కంటికగపడకుండ లోకమున నెందు
నిండిపారియుండునట, మీరు నేర్పుగలిగి
యతని కగపడకుండ మీమతము నెల్ల
క్రమముగా నెరవేర్చి నాకడకురండు॥

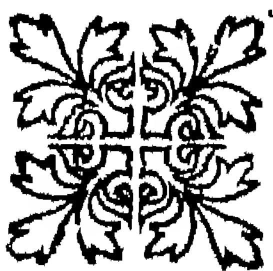
(అందరు) చిత్తము మహారాజా, మేమికపోయివచ్చెదము.

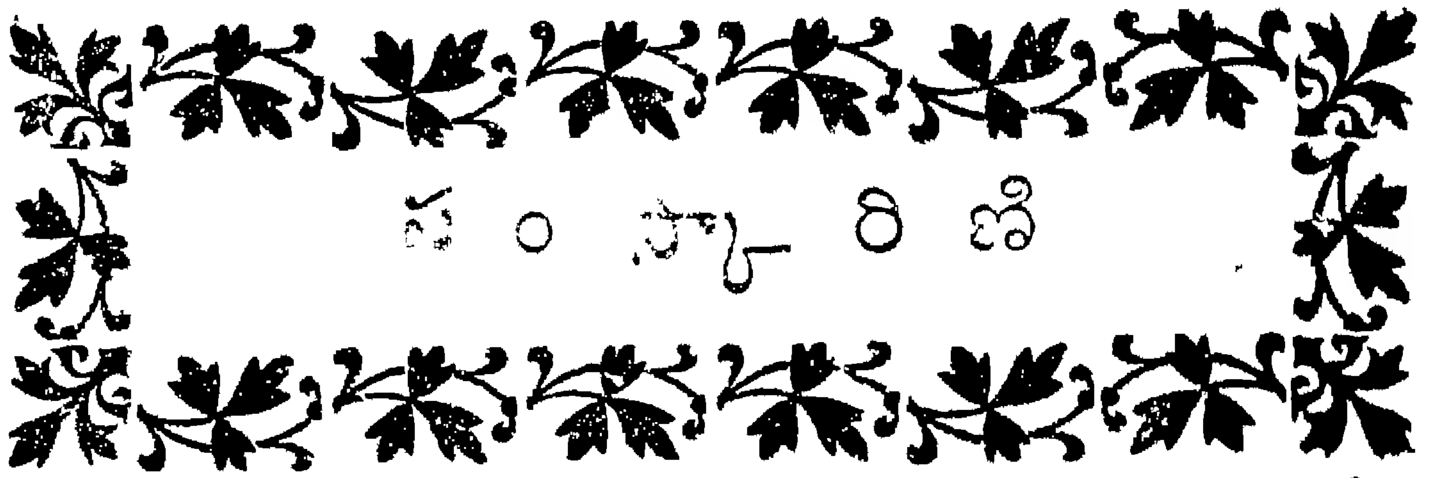
క—అవశ్యము మీరు దిగ్విజయము చేకూరునుగాత!

(మంత్రులు నిష్క్రమింతురు)

తే॥గీ॥ కాలమా, యింక కలిరాజు పాలబడితి
వేమిజేసెదవిపుడు? నీ వెగిరిపడిన
యూరకుండదు పీడ నీ వూరకుండు
నా యనుజ్ఞకు లొంగియుండవలయు॥

(నిష్క్రమించును. తెరపడును)

తృతీయాంకము.

కలియుగము

1-వ రంగము.

[కలిబ్రాహ్మణులు]

(ప్రవేశము: వెంకయ్య శర్మ)

వెం—తే॥ గీ॥ జన్మలకునెల్ల నరజన్మసార్థకంబు
నరులలో బ్రాహ్మణులె పుణ్యనరులు జగతి
అట్టి బ్రాహ్మణకులములో బుట్టినాడ
నింక నాకేమిలోటు నాకెవరుసాటి ?

మేమేదిచెప్పితే అదేవేదం, ఇతరులకు వేదం చదువుకోటానికి యర్హతలేకుగదా, ఉన్నా వాంళ్ళ కాగొడవ పట్టదు. మాకు పట్టినా పట్టకపోయినా మా పెద్దలు చదువుకున్నారుకాబట్టి మాకు తెలుసునన్నమాటే. సరి, సరి, అసలుసంగతి మరిచిపోయినా, ఒకే, ఓబయ్య శాస్త్రి, ఓబయ్యశాస్త్రి! (తెరలో—ఓయ్—ఓయ్)

వెం—యిటురా, యిటురా.

[ప్రవేశం-ఓబయ్యశాస్త్రి.]

—ఎందుకు ?

ం—మనము మొన్న అనుకున్న సంగతి యేంచేశావ్ ?

బ—ఏది! ఓహో, అదా! నీవు చెప్పింది బాగానే వుందిగాని, మన పూర్వాచారానికి విరుద్ధంగా వుంటుందేమోనని సందేహంగా నున్నది.

—సింగినాదం— "కాల మొక్కరీతి గడపవలయు" అన్నారు. కాలమానపరిస్థితుల ననుసరించి వర్తించాలిగాని, యెల్ల కాలం వక్కటేమోస్తరా? ఈకాలానికి డబ్బు ప్రధానం. అదిలేకుండా ముక్కుమ్మూసుకొని కూర్చుంటె, యెర్రిబాహ్మలంటారు.

బ—సరేకానియ్,—నామట్టుకు నేను చద్దన్నము తిని బయలుదేరి మూడుఝాములదాకా తిరిగి రోజుకు అడ్డెడుబియ్యం సంపాదిస్తాను. ఇంతచద్దన్నమో ఇన్నియేసీళ్ళో కడుపులో పడితే రోజుకు 4,5 తద్దినాలు పెట్టిస్తాను. తద్దినానికి రూపాయికి తక్కువ యిస్తే వొప్పుకోను. ఇక పుష్కరాలు, పుణ్యతీర్థాలు వస్తే డబ్బుకేమీ తక్కువలేదూ.

ం—శేబాష్, బాగున్నది. ఇకనావంతు వూళ్లోతగాదాలు దస్తావేజులు లంచాలు అన్నినావే-వాడిజుట్టువీడికి వీడిజుట్టువాడికి ముడివేసి యెలాగోలాగు డబ్బుసంపాదించటం మనకు కావలసింది. ఈ రోజులలో కోర్టుకు ప్లీడర్లకు కొదవలేదుగదా. ఇక మనము వూళ్లోరయితులను నిద్రపోనియ్యం అడుగో యెవరోవస్తున్నారు. నీవీదారిని పో. (శాస్త్రినిష్క్రమించును)

(ప్రవేశము రెడ్డి)

రెడ్డి—ఇదిగో, కరణంగారూ, మీరీయుపరీతం యిన్నారూ. మనూళ్లో రెండుపార్టీలున్నయిగదా, యెప్పుడైనా మీరు మాకన్న ముందుకమ్మోరికి సభలో తాంబూలం యిప్పించారూ? ఈ యిషయంలో తలకాయలు తలకాయలు పగలాలిసిందే! నాలుగు డబ్బులుపోగుగాంగానే వారిని కమ్మవారు అనాలటా, మమ్మల్ను రెడ్లు అంటారట-యిదేం నాయం సెప్పండి

వెం—ఎవరు వారిలో కట్టుదల?

రె— ఆ, ఆయనుండలా, సాలుసెంగిలేష్ను ముక్కలుసేర్చుకొచ్చి చౌదరీ అనిపేరు పెట్టుకున్నాడే, ఆయన

వెం—సరే ఆయనేనా? వీటన్నిటికి పేరే యొక యుపాయమున్నది (రహస్యముగా) నీకెందుకు ఆయనమీద 400 లొక నోట్ వ్రాయించి కంప్లెంటుచేస్తాదానితో అన్నిరిమ్మలు కదుర్తాయి

రెడ్డి—అదేందో వుపాయం సేస్తారనిగాదూ మీదగ్గరికొచ్చింది!

వెం—సరే పోదాంరా. (నిష్క్రమింతురు)

రెండవ రంగం

(ప్రవేశము కొమ్మలచౌదరి. మీసములు దువ్వుకుంటూ)

చౌ—పుట్టటం అంతా ఒకటేమోస్తరుగా పుట్టారుగదా, ఈభేద లేమిటో! వారెక్కువేం మాతక్కువేం?-ఎవరికివారే; వారి మేము వంగివంగి సలాములు సేయటమేం మమ్మలను వారు ఏయ్, ఓయ్, ఏమోయ్—అనటమేం?

[ప్రవేశం-ఓబయ్యశాస్త్రి బుడిచెంబుతో]

ఓబ—హరేరామ—హరేరామ—(పైకిచూచి) ఎవరానుంచున్నది (జవాబులేదు) అయ్యో, పలకరేం?

చౌద—మేము కమ్మవారం.

ఓబ—కమ్మవారు-ఎవరునీవు? (పారజూచి) నీవు—చౌదరీవి టోయ్

చౌద—ఓయ్ అంటే మళ్ళీ ఓయ్ అంటారు.

ఓబ—ఓయబ్బో—నీపని అంతవరకు వచ్చిందీ?

చౌద—ఆ, రాకేం-ముష్టిఅడుక్కున్నే నీకే అంతవుంటే మాకుండదూ

బ—సరే, సరే, నీతో మాట్లాడటమే బుద్ధితక్కువ-రామ,రామ కలి కాలమని వూరికే అన్నారు!

(అని తలవంచుకొనిపోవును)

చౌద—ఇలా మొదలుపెట్టితేనేగాని వ్యవహారం కుదరదు. కుక్క-కాట్టికి చెప్పుదెబ్బ - వేదాలు వారే చదువుకోవాలటా-మాకు అర్హత లేదట-ఆరే వూడిపడ్డారుగా మోసు-మమ్ములను పిచ్చి ముండాకొడుకులను చేసి యెన్నాళ్లాడిస్తారో చూదాం.

(ప్రవేశము-మాదిగనందుడు.)

(చౌదరీగారికి సమీపముగా తొందరమీద పోవును)

చౌద—అరే, గాడిదకొడకా, వళ్ళుపై తెలియుటంలా?

నం—లేదులెండీ బాబూ, దంణాపెడతా-తొందరమీద పోతుండా,

చౌద—ఛా-గాడిదా, బ్రాహ్మలయితేనే దూరంగావుండాలనుకున్నావ్ నీకంటికేం దిసాయించుండలేదా యేం - జాగ్రత్తగా బతుకు లవిద్దాకా?

నం—యేందండీ-మావూరుకుంటున్న కొద్దీ,మీదిమీదికోస్తున్నారూ?

చౌద—ఛీ-నోరుముయ్యి-చెప్పుతీసుకుతన్నేను (చెప్పువిడిచి చేతపట్టు కొని) మాబజారుకొచ్చి పైగా నామీదభూరరిస్తావేమ్ ?

నం— కొట్టండీ— యేంచేస్తాం— మాకర్మనునింపఅంటాం— అంతేనా యింకేమన్నా చేస్తారా? ఆ ఊరోమ్ అంటే మాజీవనంతీస్తారూ? తియ్యండిఅంతకంటే యేంచేస్తారూ; [అనుచు నిష్క్రమించును]

చౌద—ఇంకా నయం—నాలుగురోజులుంటే మాయిండ్లల్లోకికూడ వస్తారు? ఒక్క-బాహ్మలకే కొమ్ములుతిరిగినవనుకొన్నారుగా వీళ్లు. ఇహ జాగ్రత్తపడకపోతే లాభంలేదు.

[నిష్క్రమించును]

---

3 వ. రంగము.

(ప్రవేశము-సారా(విస్కీ)బుడ్డి చేతపట్టుకొని ఖుశాల్ రావు)

ఖుశాల్ — వారే, వా-ఏమిరాదీని మజా! ఇది ఫ్రెంచివిస్కీ! (అ
గుటగుటా తాగుచు) బలే, బలే, యీసీసా యావనీ
తాగితే యీసారా తాగాలి- పోతేస్వామిఖీదగ్గరకే పోవా
య్యారెండు లేనివాడి బ్రతుకు బ్రతుకేనా.

ఉ॥ ఝోరుగ విస్కితాగి, కడుపోకగు సిల్కులు గ్లాసుగోలు సాం
పారధరించి మన్మథుడో యాతనియమ్మ మొగుండో యంచు న
న్నారసి వాలుకండ్ల నిటురా యిటురా యని సైగసేయు న
వ్వారలలామలన్ గలయ స్వర్గ సుఖంబిక వేరనున్నదే॥

ఆహా! అందం అంటే వీరిదే అందం!

శా॥ అందంబొక్కటె యెంచిచూడనల రంభా మోహినీ తారలున్
క్రిందై పోదురు వారకామినులకున్; ప్రేమాది స్త్రీచిహ్నముల్
గందోయిన్ గదలించుటల్ పసిడిమేల్ కాయంబు గల్పించుటల్
చందోయిన్ మెరపించుటల్ భళిర! వేశ్యాకాంతకే చెల్లెడిన్।

ఆహా, వారి లాలన యేమి!

సీ॥ ప్రియుడ నీకొరకేను వేచియున్నానురా
యని కవుంగిటిజేరి హాస్యమాడ,
నీకన్నన న్యులు నాకేవు లేరురా
యని మోము గదియించి యదుముకొనుచు
ఫ్రెంచిజాకెట్లు తెప్పించివావాయంచు
ముసిముసి నగవుతో ముద్దులిచ్చు
నతికన్న వదిరెట్లు చనువుతో జేబులు
సవరించి కానుల సంగ్రహించు

గీ॥ వేడ్కఁ దొడ శయ్యపైఁ జేరి, విటుడ, నన్ను
విడుతువా యని దీనయై వేడుకొనును,
అహహా! యొకసారివారి ముఖాబ్జములను
జూచితరియింపకిక వేరుసుఖముగలదె!॥

(మరల విస్కీ రెండుగుక్కలు తాగి)

ఆనాడు పెండ్లి యూరేగింపున భోగముమేళములో యామినీ సుందరిని చూచినప్పటినుండియు నాకు నిద్రాహారములు లేకున్నవి. ఆహా! యేమి దానిసౌందర్య మహిమావిశేషము బలే బలే!

ఉ॥ చాలురదాని మోము నొకసారి సరాసరి జూచుకొన్న, ము
త్యాలసరాల నీను ముఖాబ్జము నవ్వులమూటగా, బలే,
బాల వరాల మూలర, శబాస్, రమణీమణి టక్కుటెక్కు నా
లాలితమేని సొంపుఁగనులార గనుంగొన కేటి జన్మరా॥

ఉ॥ ఏటికి సంపదల్ మరియు నేటికి రిత్త సుఖంబులందు, వే
రేటికి స్వర్గసౌఖ్యమది, యేటికి వ్యర్థపు పాడుజన్మ, యిం
కేటికి సర్వ మిప్పుడమి, యీరతనాంగుబతోడ గూడి యా
మేటి సుఖంబుగాంచ కయె మేదిని మానుషజన్మమేటికో॥

(వహ్వా-శహాభాస్-అని విస్కీ తాగుచు స్పృహతప్పి)

కీర్తన.

1. యామినంటె యామినీర, కామినీ-దాని మోము జూస్తే నోరూర్తది భామినీ॥ యా॥

2. మోముజూపె భామినీ-నాకొక్క - ముద్దు నీయవె కామినీ! కామకేళి దీర్పరావె నామణీ, నీముద్దు - నామస్మరణ సేయుచుంద యామినీ॥ యా॥

3. ఓసోసి యామినీ, నాసొగసు కామినీ, విస్కీ తాగు భామినీ, సోకు సూడు వామణీ॥ యా॥

4. బలే-బలే-బలే-నే, నెల్తుండె యామినింటికి, రానీయ నెవరి దానింటికి, పోనీయ నింక దాని నెచటికి, మానానింక దానిసేవ నెప్పటికి॥ యా॥

(నిష్క్ర......)

4-వ రంగము.

—• యామినీసుందరి •—

యా—

చ॥ పురుషులమంచు గర్వమున పొంగుచు, మీసములంట నదించుచుం
మరిమరి వీర్రవీగుచును మాటికిమాటికి "ఆడవాండ్లమే
పిరికితనంబుజాప" నని పేర్లెడు వీరలె మాపదంబులం
దొరిగి నమస్కృతుల్ సలుపుచుండరె బానిసలౌచు సర్వదా॥

సీ॥ మీసముల్ మెలుపుచు మిట్టిపడెడి వారిం
గనుసైగ మాత్రానం గట్టివైతు
కన్నుమిన్నునుగానక యెమండిపడువారి
నొక్కవాల్చూపుకే నుక్కడంతు
అతిపరాక్రమశాలులౌ ధీరులనుగూడ
పలుకులోననె వశపరచుకొందు
రాజరాజులకును గాజులుదొడిగించి
మంచంపుకోళ్ళ బంధించియుంతు,

గీ॥ మేటిలక్షాధికార్ల నిమేసముననె
స్వల్పభిక్షాధికార్లగా సలుపుచుందు
పురుషజాతినే 'తహతహా' పరుచుచుందు,
ఔర! యామినీ సుందరి కసాధ్యమగు నిదేది?॥

నాసామర్థ్య మెంచుకొనిన నాకే ఆశ్చర్యమగుచున్నది.

శా॥ కాసుల్ కంటెలు సొంతమూడ్చితిని గూకల్ పెక్కుగా జేసి యెంతో సౌభాగ్యము జేర్చుకొంటి, మఱియెంతోమందినాచేత సన్యాసత్వంబుగ్రహించి "దేహి" యనుచుః యాచించుచున్నారహా! నా సామర్థ్యమెటుంగ బ్రహ్మకయినః సాధ్యంబె యోజింపగః!

అడుగో నాగరత్తంవస్తున్నాడు. ఇతడు సొంతమైనాడుగాని, యితనిని యాస్తికాజేసేయుపాయము లాలోచించవలెను.

(నాగరత్తం ప్రవేశించి, తనలో)

నా—ఈనాడెంత ప్రయత్నించినను రూపాయి కూడ దొరకదయ్యె. నేడు నాగతి యేమగునోయేమో! కానిమ్ము ఇంతకాలము నుంచియున్న స్నేహమింతమాత్రమునసే బోవునా!

యా—ఓహో నాగరత్తంగారా, యివ్వాళ మేము జ్ఞాపకంలేదు గాబోలు.

నాగ—ఆ, యెంతమాటన్నావు!

(అనుచు సమీపమున కూర్చొనబోవును.)

యా—అయ్యా, సమస్తము తెలిసిన మీవంటివారు స్త్రీలపై నిట్టి చనువు తీసికొనరాదు.

నాగ—(తనలో)ఓహో, యిది బెట్టుచేస్తున్నది! ప్ర॥ నీకోర్కె కొనసాగించక వచ్చితిననియా నీ యూహ!

యా—అట్లైనట్టికి రాలేరని నాకు తెలియును.

నాగ—చెలీ, నా మనవి యొక్కటి వినుము.

యా—నాకీరోజున కొంచెయు పనియున్నది. నేను పోవలె.

నాగ—నాకున్న సర్వసంపదలు నీ యాధీనము చేసితిననిః నీవే యెఱుగుదువు.

యా—నీకన్న పది రెట్లెక్కువ జేసినవారెందరున్నారు?

నా—నీ వట్లున్న దైనను నాకు చెప్పియుంటివా ?

యా—నీతో వివాదమునకు నాకవకాశము లేదు.

నా—యామినీ, నీవిట్లుందువని నేనెన్నడు తలంచలేదు. నాస్థిరాస్తి యంతయు నీపేర బెట్టుటకయి యీరోజు పత్రము వ్రాసుకువచ్చితిని

యా—(చిరునవ్వుతో) నాగరత్తంగారూ, యింతలోనే మీముఖం అలా నల్లపడ్డదేం? (అని సమీపమునకు జేరి మీదచేయివైచును)

నా—చెలీ, నీకెక్కడ కోపమువచ్చునో యని యట్లుంటిని. నాతలిదండ్రులు నామెడకంటగట్టినప్పటినుండియు నాపెండ్లామన్న నాకసహ్యము. పంచప్రాణములను నీపైననే పెట్టుకొని యున్నాను. అందువలననే నాయాస్తినంతయు నీకర్పించుటకు సిద్ధమైతిని నాసర్వమును నీచేతిలోపెట్టితిని.

యా—ప్రియా, ఇన్నాళ్ళనుండి నన్ను నీవెరిగియు నిట్లనుమానపడుట యేమి ? దినదినము నాకొరకెంతమంది వచ్చి తిరిగి పోదురో నీవెరుగవా? నీమనస్సు కనిపెట్టుటకై మొదట నట్లుపలికితిని.

మ॥ నినుగన్గొన్నక్షణంబె నామనములో నీపైన గాఢంబుగా

ననురాగంబొదవెన్, నినున్ విడువ నిద్రాహారముల్ గల్గునా

యను భీతావహమంలో జనించెను ప్రియా, యాశ్చర్య! మన్యోన్య ప్రే

మను సృష్టించె పరాత్పరుండు మన జన్మంబింక ధన్యంబుగా॥

నా— మ॥ చెలియా నాపయినస్న ప్రాణములతో చిన్నారిపొన్నారివై

కలువం బెప్పుడెటుంగకే యిటుల నన్ గాఢానురాగంబుతో

దలపన్ నాకిక చీకుచింతగలదే? దైవప్రయత్నంబుగా

గలిగెన్ నీకును నాకు చెల్మి, మనసౌఖ్యంబెన్న శక్యంబొకో॥

యామినీ:సుందరీ, నీకొక్క మాటచెప్పెదను వినుము,—

తే॥ గీ॥ ఒల్లనిక బంధుమిత్రుల నొల్లనసలె

చిన్నతనమున మెడగట్టుకొన్న సతిని,

ఒల్లనిక నిల్లువాకిలి, నొల్లనేమి
నిన్నుదక్క వేరుగ యామినీ లతాంగి॥

ఇదిగో, నాయందు నీకెట్టి శంకయును లేకుండ నీపత్రమును సమర్పించుచు సర్వమును నీయధీనము చేసితిని.

(అని దస్తావేజు చేతికిచ్చును.)

యా—(పత్రముఖందుకొని) ప్రియా, నీకన్న నాకీతుచ్ఛపు ధన మొక లెక్కయా. నాయందు నీకు గల యనురాగ మెరుంగుటకై యడిగితినిగాని వేరుగాదు. ఈపత్రము మన యిరువురిలో నెవరి దగ్గిరనున్ననేమి. యుండనిమ్ము (అని రెవికె జేబులోనుంచు కొనును.

(బయటతలుపు చప్పిడి)

(లోనయామినితల్లి— ఒసే, అమ్మాయ్, నీ తెలివిపాడుగాను. ంతసేపే)

అదిగో, మాఅమ్మ కోపపడుచున్నది. ఆమె బహు ముక్కోపి గాకు బహుపీడగానున్నది. మీరు వెళ్ళిరండీ.

రాగ—అలాగే-తొందరగావస్తా-ఇదిగో ఒక్క ..... (ముద్దు)

యా—మరల వత్తురుగాని ఈవాకిలిన వెళ్ళండి.

రాగ—సరేసరే— (అనుచు నిష్క్రమింతురు)

(అతిత్వరలో శయ్యను చక్కజేసి.)

యా—దీనివలన 10,000 లభించినవి. దీంతో సాంతము — ఇక యీ యన దగ్గరనున్న...

(మరల తలుపు చప్పిడి)

ఓహో ఖుశాల్‌రావు గారులు. ఈయనను జేరతీస్తేనేగాని ంట పండదు.

(మరల తల్లి—అమ్మాయ్, అయింది లే)

యా—ఆ ఆ. తలుపుతీయ్........

కుశాల్ రావుగారి వేలుంగరము నాకండ్లల్లో మెదులుతు యున్నది.

[ప్రవేశం కుశాల్ రావు—విస్కీ-బుడ్లతో]

కు— [విస్కీ-తాగి]

—• కీ ర్త న •—

అహా- ఆడదంటే యాడదిదేరా !
దీని- కూడకుంటే జన్మలేదురా ! ॥
ముద్దులొల్కు- ఆడదీరా, మోహాందీర్చు జోడుదీరా,
పొద్దున్న లేచి దీన్ని ముద్దు పెడితేయుందిరా॥ అహ॥
బలే - బలే - బలే!

యా— మా బావగారికి మామీాదదయలేదు !

కుశా— [మరల విస్కీ-తాగుచూ]

మజా- మజా- వహ్వా- దయలే
దంటే నే నూరుకోను- ఇదిగో
తీసికో (అనినోట్లకట్ట విసిరి మీాదపారవేయుచున్నాడు)

చాలునా యింకా కావలెనా ? చెప్పు సిగ్గుపడితేలాభంలేదు

యా— మీాయనుగ్రహంవుంటే మాకేంకొదవు ?

కుశా—ఇదిగో యింకొకటి తీసుకో.

(అనికాసుల పేరు మీాద పారవేయుచున్నాడు)

యా—[అవిచేతతీసికొని] తమ రిలాదయచేయండి (అనినమీాపించు

కుశా—ఊరికా పోనులే-నీ కాభయంవద్దు. (కౌగలించుకొని శయ్యా కీడ్చుకొనిపోయి)

ఇదిగో, యీాశ్రెంచి విస్కీ- రుచిచూడు—(అని యిచ్చున

యా—తమరు కానియ్యండి:

వశా—నువ్వింకొకటి తీసుకో(అని సీసాపూర్తిగాతాగి) ఇదిగో-ఇదిగో యీమజా-మజా (అని ముద్దుపెట్టుకొనుచు)

ఉ॥ తాగిన, విస్కి-బుడ్లొకటి తాగవలెన్ సుఖియింపనెంచుచో
భోగమువారితో నెపుడు మోహముదీర సుఖింపగావలెన్
జోగులయ్యారి భార్యలును శుష్కజలంబును మోహదాహముల్
బాగుగ దీర్పగాగలవె భావమునన్ దలపోసి జూడగన్ ॥

మా—తమరు చాల యలసినట్లున్నారు-కొంచెము విశ్రమించెదరా!

వశా—అలసి-గిల్సి-నాకు పనికిరాదు. నిన్ను సూస్తే-ఊ-ఊ...

మా—(తనలో ఈతనికి మతిభ్రమ జనించుచున్నది ఇదే సమయము) (చేయిపట్టుకొని,)

ఆహా! మీవ్రేలియుంగర మెంత యందముగానున్నది!

వశా—తీస్కో-తీస్కో నాకొద్దులే-తీస్కో.

మా—(నెమ్మదిగా నుంగరము లాగుచు) మీకేమి, మహారాజులు మీ కిది యొక లెక్కా!

వశా—ఇదిగో రాజగీజు మాట్లాడితే నే నూరుకోను-అరే- నీవు నా బావవురా-బలే-బలే. (పూర్తిగా భ్రమతప్పును.)

మా—"ఇంక యీతని కడ నుండరాదు." (అని లేచును.)

వశా—ఇదిగో పోయినావంటే నన్నెరుగుదువా అరే, నీయమ్మ కొడుకా కూతురా, (అని లేవబోయి క్రిందబడును.)

మా—ఇంక నే నిప్పు డేమైనను చేయవచ్చును. (జేబులుతమిడి నోట్లు కాగితములు సంగ్రహించి) ఈయనకు తెలివివచ్చులోపల నే నింకొక పనిని ముగించుకొని వచ్చెద.

(నిష్క్రమించును)

(తెరపడును)

5 రంగము

మహమ్మద్ మస్తాన్

[హుక్కా తాగుచు కూర్చొని]

మ—అరే. మాకీ మహమ్మదీయ మతం హిందూ దేశంకు వచ్చిం
మొదలు హిందువులకు హడల్- హడల్- ఇస్కా యాకీ
సెప్పితే మళ్ళాకబద్దార్ -అరె వాంళ్ళకీ క్యామతం! రాయిబొ
మ చెట్టు దేవుడు! వారెవా! క్యామనిషీ క్యామతం- అ
సైతాన్ ఇదరావ్ జల్దీ ఆవ్

తెరలో (ఆతే సర్కార్ ఆతే)

(ప్రవేశము, సైతాన్ ఓబయ్య శాస్త్రిని ద్చుకొనుచు)

సై—దేఖో సర్కార్ దేఖో ఓబామ్మన్ పిశాచాహోయ్

మ—అరె, ఓక్యైకు?

సై—ఓసర్కార్ యీడుసెప్తాడూ తురకాణ్ని ముట్టుకుంటే చర్మం
సియెయ్యాలటా. ఆడ గప్పాల్ కొట్టు తుంటే మాకీయాడ
కొచ్చాం దేఖో- దేఖో- సర్కార్- దేఖో

మ—అడీ క్యారే బామ్మన్ - నీకీ క్యాబోత్తే!

ఓ—మనుష్యులను హింసించిన కొలది మీరు నాశనంతప్పదు. మీ
మ్లేచ్ఛులు. మిమ్ము ముట్టుకుంటే చర్మము కోసివేయమని మ
శాస్త్రములు చెప్పుచున్నవి. నన్ను చంపినను సరే, నేనా
టవిడువను.

మ—అరే బాధకో బాత్నఖో- బాత్నఖో- సైతాన్ యీడికి
కోసి వదిలిపెట్టు- జావురే సువర్ జావు-

సై—మాకీజుట్టుగిట్టు కోసేస్తాం సర్కార్; ఆవ్ రే ఆవ్ [అనియీడ్చు
కొనిపోవు చున్నాడు]

మ—ఆళ్ళు జుట్టుపైన పెడితే మాకీముక్కుడ గడ్డానికి పెడతాం ఆడుకిందగొరిగితే మేము పైనగొరుగుతాం మళ్ళీమాటాడితే వాడికీ కూచ్చోని వుచ్చాపోస్తే మాకీ మాకీ నించోని పోస్తాం వాంళ్ళ మేళంగీళం మామశీదులకాడా యినపడకూడదు. మాకు సెప్పిన మాట వాడు యినక పోతే మాకీలడాయి చేస్తాం మాకీ ఒకడికి వాడికి వందమందికి సమానం, దేఖో ఆడికి యొక్యా మాకీ తక్యాదే !

(తెరలో గలభా)

అరె ఓక్యా హిందూసువర్ కొట్టుకొట్టు అరే సైతాన్ మైయా తారే తైరో, తైరో

[నిష్క్రమించును]

---

6 వ రంగము.

(ప్రవేశము: మాదిగనందుడు, భార్య మాలక్ష్మి.)

నం—కటకటా, యేమి మా దురవస్థ-పొట్టకూటికిగూడ దారి జూపించక నా పాపిష్టిదేవుడు మమ్మేల పుట్టించెనోగదా !

సీ॥ వ్యవసాయవృత్తి జీవనము చేయుదమన్న
చేరెడుభూమికే దారిలేదు,
చేతివృత్తులు జేసి జీవింతమన్నచో
కాని దక్షైన మాకడ వాళ్ళకు,
కూలినాలిని జేసికొని బ్రతుకుదమన్న
దరి జేరనీరు మమ్మొరులు నుంత
యాచించుకొని పొట్టగామకొందమటన్న,
యిండ్లకే రానీయ రెవరు మమ్ము

సంస్కారిణి.

గీ॥ కడకు చచ్చినగొడ్ల మక్కలుగ జేసి
తినుచు జీవించు గతి కల్పించె మాకు;
బాపురే! యిట్టి దౌర్భాగ్యమానవులుగ
జగతి పుట్టించె గద మమ్ము సర్వమయుడు॥

మాగతి దలచుకొన్న మాకే దుర్భరమగుచున్నది.

తే॥ గీ॥ ఊరిబయటనే నివసించుచుండ వలసె
గొడ్లకోయుచు చెప్పులు గుట్టవలసె
తుదకు చారెడుగంజలే దొరకకున్న
చచ్చు మాంసంబు తిని కుళ్లి చావవలసె॥

కటకటా! విధాత మాకిటుల వ్రాసెను గాబోలు.

సీ॥ కనిచూపుమేర నెక్కడగానబడిన ఛీ
ఛీ! పొమ్మనుచు చేయి చూపువారు,
వీధులలో మేము వెడలుచున్నంతనే
యేవగింపున కూకలిడెడువారు
గ్రామంబులో నెందు మేము మాటాడిన
వినకుండ చెవిమూసికొనెడువారు
మేముతొక్కినదారి తాముతొక్కగ పాప
మనుచు నీళ్ళను జల్లుకొనెడివారు

గీ॥ విసిగి వేసారి మాటాడ, గసికొలంది
పాదరక్షలు విసరుచు బాదువారు,
చెప్పరానట్టివారని చెప్పుకొనెడు
వారు, కటకటా! మాకు దిక్కెవరుచూడ॥

అయ్యో, యాకలిగొని నా పసిపాప లల్లాడుచున్నారు. వీరి కిన్ని నీళ్లైనపోసి రక్షించుకొందమన్న నాలచ్చి యింకను నీళ్ళకుపోయి

రానున్నది. నీరింకను చిక్కెనో లేదో గదా!

(తెరలో యేడుపు)

అదిగో నా లచ్చిగాబోలు ఏడ్చుచు వచ్చుచున్నట్లున్నది- హా దైవమా! ఏమి మూడెనో గదా!

(ప్రవేశము: మాలచ్చి యేడ్చుచు, పగిలినకుండ నెత్తినబెట్టుకొని)

మా—

మ॥ అకటా, నే నొక నీటికుంటకడ కత్యాశాయుక్తిం బోయి కుం
డకు నీరెత్తుకు వచ్చుచుండ, వసె, ముండా, యాగవే, యంచు చెం
తకు వేగం జని చెప్పులం విసరి లంజా, తాతసామ్మా, యిటుం
డుకు నీరంటితివంచు కుండ పగలం గొట్టెం జనంబయ్యయో!

అంతట నేనేమియు సేయజాలక యింటికివచ్చితిని,

నం—హా దైవమా-ఎట్టికష్టములు వాటిల్లెను:

మ॥ జనులెల్లం మము నేవగించి యిటు నీచానీచతం జూచుచుం
డ, నికెవ్వారికి జెప్పుకొందు మరెరే! నారాయణుండెందు బో
యెనో! మాకెవ్వరుదిక్కు? మేమెవరితో యీ ఘోష విన్పింతు,మిం
కను మా పంచమజాతి భూమి బ్రతుకంగానీయరే, దైవమా!

చ॥ కడుపునకు కూడు నీరయిన గావలెగాదె మనుష్యజాతికి
ప్పుడు జలమైన దీసికొని పోవగ నోచుకొనంగ లేదె? యె
య్యెడ మము జేరనీయక మె యిష్టమువచ్చినరీతి నెన్ని యో
యిడుమల బెట్టుచుండ నిక నే విధి మేము భరింతు మీశ్వరా!

నం—ఓసీ, మనమింక యేడ్చి ప్రయోజనము లేదు. ఊరకుండుము.

మా—అయ్యో, ఏడ్వ కింకేమియున్నది.

ఉ॥ ఎందుకొ యీశ్వరుండు మన నిద్దర సృష్టి యొనర్చి యీవిధిం
గుందగం జేయుచుండె? దయ కొంచెమొ లేక జనంబులెల్ల మా
యం దిటువంటి క్రూరత దురాగ్రహ మూనుట యెందు చేతనో!
డెందమునందు తోచదు, వడిం హరి తీసుపోవడేటికో!

కటకటా! ఈ యగచాట్లు పడలేము!

(అని క్రింద కూలును.)

నం—అదుగో మనపాలిదైవమువలె యెవరో వచ్చుచున్నారు. ఆయ నను వేడుకొందా మూరకుందుము;

(ప్రవేశము ఫాదరీ)

(తెల్లనిగడ్డము-పొడుగాటి తెల్ల అంగరకా నెత్తిపై బుట్టటోపి (Hat) వగయిరా)

ఫా—సోదరులారా, ఏడువవద్దు-ఏడువవద్దు (అని సమీపించును)

నం—(తనలో) ఈయ నెవరో మనదగ్గరకుగూడ వచ్చుచున్నాడు. మన పాలిదైవమేమైయుండును.

ప)—అయ్యా దండాలు—మీకాళ్ళకు
మొక్కుతా—మేము అంటరాని వాం
ళ్ళము—దయచేసి దూరముగానుండుడు.

ఫా—మాకు ఆమైలలేదు- మనుష్యులందరు మాదృష్టికి సమానులే నీకు నీవే యేలతక్కువగా జూచుకొందువు?

నం— అయ్యా, మేమట్లు చెప్పకపోతే వారయి చెప్పులు విసరి కొట్టుదురు. అందుకని మేము ముందే చెప్పుకొనుచుందుము.

ఫా— అదివట్టి పిచ్చితనము, మీహిందూమతములో అందరు వట్టి మూఢులు, దేవుని దృష్టిలో ఒకరెక్కువ ఒకరుతక్కువ యుం డరు. అందరికిని ఆ క్రీస్తువొక్కడే దేవుడు. మీరు మూఢులై రాళ్లను చెట్లను పూజించుచుందురు. మీరాముడు కృష్ణుడు దేవుళ్ళు కారు- మీరు సరియైన దేవుడిని పూజింపకపోవుటచే మీకీకష్టములు గలుగుచున్నవి. మీదుస్థితిని జూచి మిమ్ములను బాగుచేయుటకయి యింతదూరము సీమనుండి మేము వచ్చి యున్నాము. మిమ్మును మాతో సమముగా జూచుకొందుము

మాదగ్గరకు రానిస్తాము. మా మతంలో మా దేవుడికి మ్రొక్క-వచ్చును. మీకు అన్ని సుఖములు వుండును. చదువు చెప్పించి మిమ్ము బాగుచేసెదము. మా మతమును పుచ్చుకొనుడు

సం—అయ్యా, ఒక్కటి మనవిచేస్తా తమకు కోపంవద్దు.

ఫా—ఏమిటి చెప్పుము-చెప్పుము.

సం—మా తాతలనాటినుంచి మేము రాములవారిని, కృష్ణమూర్తిని, పోలేరమ్మ, అంకాలమ్మ, మాలక్ష్మమ్మ, మొదలయిన దేవుళ్ళను, అమ్మవార్లను పూజించుచున్నారము. మాకు దాఖలాలు కనబడుచున్నవి.

ఫా—అది తెలివితక్కువ. ఆ రాళ్ళు చెట్లు దేవుళ్ళు కావు. మీకు కావలస్తే మీ దేవుళ్ళను నేను కాళ్ళతో తన్నెదను ఏమి చేయునో చూడండి. క్రీస్తుదేవుడొక్కడే మనకు దేవుడు. ఆయనకు మొక్కితే మీకు అన్ని సుఖములు గలుగును. నామాటలు విని మా మతమునకు వచ్చి చూడండి. లేకపోతే మీరు చెడిపోతారు.

సం—అయ్యా, ముందు మమ్మును వూళ్ళో యిన్నినీళ్ళు తీసుకోనిచ్చి మా కింతకూడు పెట్టితే చాలును.

ఫా—ఓ, అవశ్యం చేస్తాము. మనమందరము సమానమే. మీపిల్లలకు చదువు చెప్పిస్తాం. మీకు పనిఇచ్చి బాగుచేస్తాం. మామతం పుచ్చుకుంటే మీరు బాగుపడుతారు. మీవూళ్ళో యే బ్రాహ్మడినైనా నావద్దకు తీసుకువస్తే ఆయనను నోరుమూయించి మామతమే మంచిదని ఒప్పిస్తాము. పోదాము రండి.

సం—అయ్యా, మమ్ము ప్రస్తుతము బ్రతికిస్తే అంతే చాలు. పోదాము దయచేయండి.

మా—అయ్యా, మా పాలిటి దేవుడివై వచ్చావ్ నాయనా.

ఫా— మీ పేరులు యేమి ?

నం— నన్ను నందాయి అంటారు.

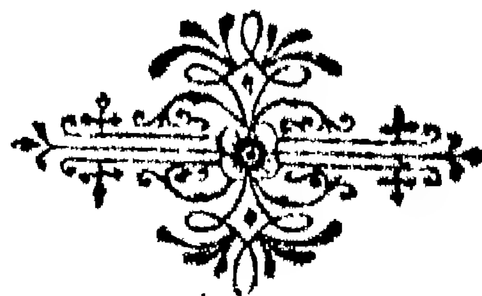
ఫా— అది చాలా అవమానము. ఇక నీకు "జాన్" అని పేరు పె
దము.

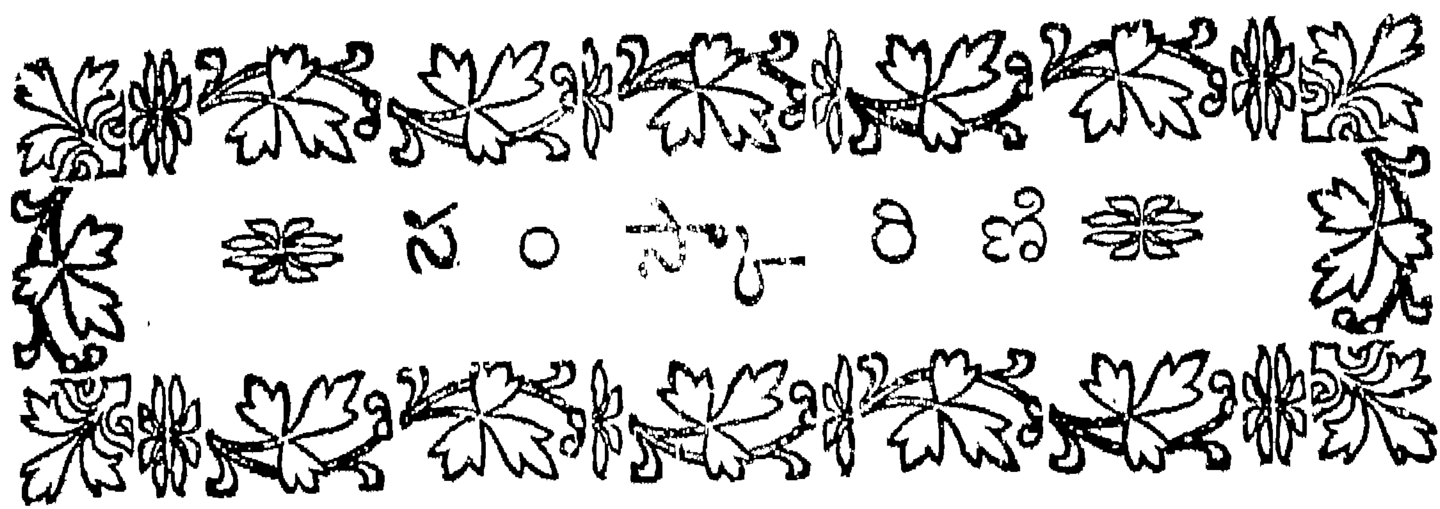
ఫా— నీపేరు ఏమి అమ్మా.

మా— నన్ను మాలచ్చాం అంటారు.

ఫా— అది బాగా లేదు. నీకు "మేరియమ్మ" అని పేరు పెట్టుదము
ఇదిగో, ఈ క్రాసు మీ మెడలో కట్టుకొనుము. అది మిమ్ము
రక్షించును. మతమునకు పోవుదము రండు.

(నిష్క్రమింతురు)

చతుర్థాంకము.

1 వ రంగము.

(ధర్మసిద్ధాంతి)

ధర్మ— కటకటా ! భారతసంఘమెట్టి దుస్థితికి వచ్చుచున్నది. ప్రపంచమునకెల్ల మార్గదర్శియై గుణపాఠమును నేర్పవలసిన హిందూసంఘము చివర కధోగతి పాలగునేమోయని భీతి వొడముచున్నది ప్రస్తుతస్థితి చాల సందిగ్ధముగనున్నది,

సీ॥ ఒకవంక క్రైస్తవులున్నారు హిందూమ
తము నాశనముసేయు ధైర్యమునను,
ఒకవంకకడువేచి యున్నది పాశ్చాత్య
నాగరకత దృష్టి లాగుకొనుచు
ఒకవంకమనలో మనకు కులమత వైర
ములు కీడునెంతేని దలచుచుండె
ఒకవంక సంఘమందు కళంకమై పంచ
ముల బహిష్కారంబు మొత్తుచుండె

గీ॥ నీచమొకచెంప, నాశాపిశాచమొకట,
దాస్యమొకచెంప, మనభావదాస్యమొకట,
సిరికితన మొక్కచెంప, బీదరిక మొకట
పొంచియున్నవి మన దుంపతెంచుకొరకు॥

ఇంకను దేశమున దురాచారములను చూతమా యివి యా
చున్నవి,—

సీ॥ బాల్యవివాహముల్ మతధర్మమైపోయె
బాల వితంతువుల్ ప్రబలమైరి
వరశుల్కములు చాల ప్రాబల్యమైపోయె
నన్నపానాదులు సన్నమునుండె
వృద్ధులందరు పూర్వపద్ధతి వారైరి
పడుచువారింగ్లీషు బడులఁబడిరి
అసలు సనాతనం బడుగంటుచుండె సం
స్కారసమాజముల్ చాల పుట్టె!

గీ॥ స్త్రీలు వంటింటి దాసీలు జేయబడిరి
పేరు వడిన పాతివ్రత్య మారుచుండె,
వేడుకలును వినోదముల్ పెచ్చుపెరిగె
కటకటా! వింతలు జనించె కలియుగమున!

ఒకసమయమున హిందూమతమంతయు క్రైస్తవుల కావుతిగా నున్నస్థితిగతులలో వివేకానందస్వామి మున్నగువారి యత్యద్భుత ప్రబోధమువలన మతము కోలుకొని క్రమక్రమముగా నన్యదేశములకు గూడనిప్పుడు వ్యాపించుచున్నది. ఇదియొక శుభసూచకమే. ఐనను నిమ్నజాతులలో క్రైస్తవమత మింకను వ్యాపించుచున్నది. (ప్రక్క చూచి) ఈత డెవరో యిటువచ్చుచున్నాడు. ఇతని జుట్టు వ్యవహారము చూడ యితడు మతములో కలిసినట్లు కనబడుచున్నది.

(ప్రవేశము నందుడు)

నం—బాబయ్యా, కాస్త తొలగి పోనీయండి, దయచేసి,—
ధ—మీ రెవ్వారు?
నం-మాదొక యూరని చెప్పకొనుటకు నోచుకొనలేదండి బాబయ్యా,

మేముండేది యూరిబయాట.

ధ—నీపేరు ?

నం—నాపేరు నందాయి, కాదుకాదు, జాన్ అంటారండి.

ధ—మీరెన్నాళ్ళయింది మతములో కలిసి ?

నం—ఎన్నాళ్ళు కాలేదు. మొన్ననే ప్రారంభం.

ధ—ఓహో ! మొన్న కలిసిన నందువి నీవేనా ?

నం— అవును బాబు నేనే

ధర్మ— నీకు హిందూమతంలోకన్న క్రైస్తవ మతంలో నేమి యెక్కువ గనబడుచున్నది?

నం— అయ్యా, నాకు మతవిషయమేమియు తెలియదు. అదివరకు మమ్మువూళ్ళో బావి దగ్గరకు, బజార్లలోనికి గూడ రానిచ్చు వారు కారు. ఇప్పుడు మాస్వాముల వారి సలహావల్ల శాస్త్ర నిర్భయంగా వుంటున్నాము. మేము శాస్త్ర చదువుగూడ నేర్చు కుంటున్నాము, ఇకముందుగాని మతవిషయములు తెలిసికొను టకు మాకవకాశము లేదు.

ధర్మ— అయితే నీకేమి తెలియకయే నీపెద్దలనాటి నుండివచ్చుచున్న మతమును పాడుచేసుకొంటివా ? హిందూమత మన్ని మతము లలోనను సర్వోత్తమమని వివేకానందుని వంటి మహనీయు లెందరో యున్నిమతములను పరిశీలించి సిద్ధాంతీకరించిరి. మీ కులం వారిక ముందు బాగుగా విచారించి క్రిస్టియన్ మతము లోనికి దిగవలయును.

నం—అయ్యా, మళ్ళీ మనమతంలోకి రావటానికి వీలు లేదండి,

ధర్మ—సజ్జమునకు లేదనెడివారుగాని, యజ్ఞానులై మతభ్రష్టులైన వారికి ఆర్యసమాజమువారు హిందూమతములోనికి మరల చేర్చుకొను నవకాశము గలిగించినారు.

[ప్ర]వేశము: తడుపత్తుల రాజమ్మ (విధంతువు) బిందె నెత్తిన పెట్టుకొని

రాజ—హారేరామ, హారేరామ, రామరామహరే (అనుచు నీళ్ళు దారిన జల్లుకొనుచు వచ్చి, వంటవాన్ని చూచి) రామ-రామ నీదుంపమళ్ళీ తెంచుకొన్నావటరా! నీ స్వతియ్య ఇవ్వాళ యిది మూడోసారి మీబొందమీద పెట్టుకోటం, నీతాతు మల్లె యేందాచిపెట్టావని యిక్కడకు చచ్చావ్ ముదరష్టపాడా ముదరష్టపాడా అని (నీళ్ళక్రింద పారబోయును)

వంట—అయ్యా, అమ్మగారు తిట్టిపోస్తుంది నేను వెళ్ళతాలెండి (అ చాటుకు పోవుచున్నాడు.)

ధ—అమ్మా, మీరేల యాతనిని తిట్టిపోసెదరు? అతడేమి యపరాధము చేసెను?

రా—ఏమపరాధమంటారేమండీ మీరు కూడాను, ఇవ్వాళ మీశాస్త్రిలుగారు వంట త్వరగా చెయ్యమన్నారని పొద్దున్నే నీళ్ళకొచ్చినా, యింతవరకు మూడుసార్లు నీళ్ళు పారబోసి వచ్చినట్లు వెనక్కు పోవాలసివచ్చింది.

ధ—అందు వాని లోపమేమున్నది?

రా—ఎంతనమ్మళంగా మాట్లాడతావయ్యా, మాలకూడు కూడా తినమంటారు? మనవాంళ్ళకే పుట్టితే వాంళ్ళనంటె యేంలాభం?

ధ—అమ్మా, మీరు కోపబడకండి, మాలకూడు తినమని మిమ్మెవరన్నారు? వాడుకూడా మనిషి కాబట్టి యేదో పనిమీద బజారున పోవుచున్నాడు. ఎంతో దూరమున నీళ్ళుత్తుకుపోవ మిమ్మేమిచేసెను.

రా—అయితే ఈసీరంగ నీతులు మీకే పుట్టాయా. మతం శాస్త్రం యేమన్నా యేడిసిందా? మీసిద్ధాంతి గారి దగ్గరకు రండి మీరని తెలుస్తుంది.

ధర్మ—అమ్మా యేసిద్ధాంతి గారూ?

రా— సరే, నేనేం అల్లరి చిల్లరదాన్ననుకున్నారాయేం? ఆచార సిద్ధాంతిగారు మా అన్నగారే గా?

ధర్మ— సరి, సరి, మీరు లకుపత్తుల వారికోడళ్ళా యేమిటి?

రా— ఏమో లెండి. యెవరికోడలినయితే, ఆ రోజులు వెళ్ళిపోయినవి,

ధర్మ— అయితే మీ అత్తవారింట్లో అంత ఆచారం లేదు గామోలును!

రా— ఏమో లెండి యీపాడు రాత పట్టినప్పటినుండి నేనూ, శాస్త్రయేడు— స్త్రీనే య్యున్నాను. అందులో మాఅన్నగారునిప్పువంటి వారు

ధర్మ— అయ్యయ్యో. నేనెరుగనూ. అయితే మీఅన్నగారు మట్టుకు శాస్త్రంలో యింతవిపరీతంగానున్నదని యంటూరని నేననుకోను.

రా— సరే, ఇంకా మున్ముల్నాయన వత్తి వత్తి చంపుతుంటాను. (తనలో) కాదుగాని మనవాంళ్ళకే పుట్టింది. ఇంకా వాంళ్ళనెంచుకనడం. (అని వెనుకకు బోవును)

ధర్మ— ఇదిగో అమ్మా, సిద్ధాంతిగారి దర్శనం చెయ్యాలనుకుంటున్నాను ఎప్పు డుంటారు యింట్లో?

రా— ఎప్పుడూవుంటారో. భోంచేసినతరువాత రండి.

(అని నిష్క్రమించును)

ధర్మ—

మ॥ అకటా రోజుకు రోజు కీవిధము మహాధాచార ప్రాబల్యమై
సకలంబైన దురాగతంబు లిటులన్ సాగంగ న్యాయంబె? కా
వో! వారైన మనుష్యమాత్రులె? లిల లేదో వారికిన్ చోటు! నో
చుకొనన్ లేదట స్వేచ్ఛగా దిరుగ, నీ చోద్యంబు గన్గొంటిరే!

ఉ॥ ఎంతటినీచవృత్తులకు నేర్పడువారయినన్ జగంబులో
నెంతదరిద్రులైన, మరియెంతటి పాతకులైన ప్రాణము
న్నంతటిదాక మానవులు నా ధరవారును జెల్లుచుండరే
యింతటి వైపరీత్య మిల నెందుసహింతురె న్యాయమున్నచో!

తే॥ గీ॥ ఎన్నడోనాఁడు నీచులై యున్న కతన
సంఘమున బహిష్కారంబు సంభవించె
నేమొ తాత్కాలికముగ ; యిఁకెన్నటికిని
సంస్కరింపంగవలదె సుజ్ఞానులెల్ల ॥

ఎట్టివారికిని పశ్చాత్తాపమున కవకాశమిచ్చి వారిని సంస్కరింప వలెఁగాని, సర్వదా వారి నణగద్రొక్కుచు మానవజాతికే కళంకముఁ దెచ్చుకొనుట మానవులకే నగుబాట్లచేటుగాదా? కటకటా! వారికష్టములెన్నటికిఁ దీరవలయునో గదా. దక్షిణాఫ్రికాయందు హైందవులయెడ శ్వేతముఖులకిట్టి దృక్పథమే గలదని వార్తలే తెల్పుచున్నవి. ఇట్టియమానుషకృత్యముల సంస్కరించుటకే మహాత్ము డవతరించవలయునో గదా! నేనింక పోయి యాచారసిద్ధాంతిగారితో చర్చించి యుక్తి నను వారి దృక్పథము మార్ప యత్నించెద. దేశమున పూర్వాచారపక్షములవారి దృష్టి మరల్పినగాని కార్యము సానుకూలముగాదు. పాపము శమించుగాత. (నిష్క్రమించును)

2. వ రంగము.

[షావుకారు గృహము-బ్రాహ్మణవిందు]

(ప్రవేశం: వెంకయ్య శర్మ, ఓబయ్య శాస్త్రి)

వెం— ఓహో పప్పుధప్పళానికి తయారైనావ్ ?

ఓబ— ఏమి ఆయనకేం, మహాశ్రీమంతుడు— మనషావుకారుగారివ్వాళవిందు చేస్తుంటే ఏమో మనంరాక పోవటమేం పాతలా డబ్బులు సంభావనైనావస్తుందని వచ్చాను. నీవూ, అందుకేనా ?

వెం— ఏమోలే యింకా యింతవరకు మేమూ పనికి దిగలా,

ఓబ— లేదులే,యిలావస్తేను అనుకున్నా- చేదస్త్రంముంటా వాడిని-

వెం— ఆ, లేదురా నేనేదో వ్యవహారం పనిమీద వస్తేనూ షాకు

వారుగారు మరీమరీ బ్రతిమిలాడితే సరే భోంచేసి పోదామని -వున్నాను.

ఓబ— సరే ఎలాగయితేం భోజనానికి వుండిపోవు గదా. అయితే కూర్చో; వచ్చిన వేళ బాగుంది

వెం—ఓ, చాలాబాగుంది బ్రాహ్మణ్యం వారి ... లు అప్పుడే అయిందీ.

ఓబ—అప్పుగో అంతా వస్తున్నారు ఆలస్యం లేదు.

(ప్రవేశం—కొందరు బ్రాహ్మణులు మడికట్టుకొని, చెంబులతో —వారిలో కామన్న చౌదరిగారు బ్రాహ్మణవేషమున జంధ్యముగయిగాలు వేసికొని ప్రవేశించి ఓబయ్యశాస్త్రి ప్రక్కన కూర్చొనును—(బ్రాహ్మణులందరు చౌదరీవైపు తేరి పారజూచుచున్నారు.)

కాశ—(ముక్కు మూసికొని) కేశవా, నారాయణా, మాధవా, గోవిందా—(సంధ్యావందన మారంభించును.)

వెం—ఈయన నెవరో నాకు తమాషాగావున్నదే. యెవరాం చూచినట్లు గానేవున్నది (రహస్యముగా)

ఓబ—(చెవులో) ఆచౌదరిగారు గాదుగదా—

వెం—సరె, సరె తెలిసింది, తెలిసింది జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఇకమీరు సంధ్యాగోళం చెయ్యండి. (లేచి బయటికిపోవును.)

(ఓబయ్యశాస్త్రిగారు జరిగిజరిగ దూరముగా పోవుచు అందరు చౌదరివేపు మిట్టిమిట్టి చూచుచున్నారు)

[విస్తళ్ళు వేయుదురు]

కాశ—[భగవద్గీత తెరిచి పారాయణ చేయుచున్నారు.]

(పునః ప్రవేశం వెంకయ్యశర్మ; రావునాయుడు)

(రావునాయుడు చౌదరిప్రక్కన కూర్చొనును)

చౌద—(ఉలికిపడి) ఎవరు మీరు ?

రావు—మీరెవరు ?

చౌద—మేము కర్మబ్రాహ్మణులం.

రావు—మేము భోగంబ్రాహ్మణులం.

చౌద—(మండిపడి) ఈ మాగ జం యెవరైనా బాపనాళ్ళు చెప్పేరా, నీకే పుట్టిందా ? ఏం యెవరను కున్నావ్ ? (అని ఘోరముగా జరుగురు)

ఓబ—నువ్వేమని వచ్చావయ్యా బ్రాహ్మణపం క్తికి ? భాగ్యముంటే సరి యనుకున్నావ్-చాలుచాలు లే షావుకారుగారితో చెప్పు దాం రండి.

(బ్రాహ్మలందరు లేచి)-బయటికి పదండయ్యా పదండి.

(ప్రవేశం షావుకారు)

షావు—అయ్యా, తొందర పడకండి, తొందరపడకండి, దయచేయండి.

చౌద—యేం తొందరయ్యా. నువ్వేమని పిల్చావ్ బ్రాహ్మలందరిని ?

షావు—అవును నేను బ్రాహ్మణ్యమును పిల్చినమాట వాస్తవమే.

చౌద—అవునూ. ఎవరు బ్రాహ్మణవృత్తిలో వుంటే వారే బ్రాహ్మణులు

రావు—నేనూ బ్రాహ్మణవృత్తిలోనే వున్నాను.

చౌద—చాలుచాలు లే వూరుకో. వూరికే బ్రాహ్మణవృత్తిలో నున్నానంటే సరా; నదీ ఒక్కమంత్రం చెప్పు చూదాం-నీవు గాదూ యీబ్రాహ్మలమని చెప్పుకొనేవారిలో నొకరిని సంధ్యా వందనము సరిగా చెప్పమను చూతాము తెలుస్తుంది మజాఖా!

ఓబ—వస్తే మాకేరావాలిగాని, 14 జన్మాలు తన్నుకొన్నా మీకు వస్తుందయ్యా—వచ్చినా అది యెప్పుతుందా. స్వరయుక్తంగా వొక్కమాటచెప్పు తెలుస్తుంది నీగతి.

చౌ—తిరిగితే పట్టు రా, రా, పందెంవేసి మధ్యవర్తులను పలిపిస్తాం

రా, రా, గోపాంగనలవాడితనము నే విరిగిపోవద్దూ, మీకైనా ప్రాయశ్చిత్తంగా వలె మీకైనా కావాలి.

రావు—నాకో కూడా [illegible] ఒకరికి ప్రాయశ్చిత్తం గావాలి [illegible] —

చా—చాలుచాలు తో వ్రాసుకో, [illegible] సమానం చేస్తున్నావ్.

రావు—ఆ, ఏమయ్యా, నామీద నూతిలోపోస్తావ్—ఏం, మీరూ బ్రాహ్మలు సమానమేము, మేము మీకన్న తక్కువేం—జాగ్రత్త—నాలికి గిలిక వచ్చేవ్?

చౌద—బుద్ధి చెప్పిస్తా - కబడ్దార్ [illegible] - బాపనారి ఆసరా జానుకోని మా. [illegible]—

రావు—అయ్యా, మీరెందుకు వివాదపడదరు? మన పూర్వాచారము ననుసరించి మీకు వేరే [illegible]గా ఏర్పాటు చేయిస్తాను దయచేయుండి-

బల—అయ్యా, యీవంట మాకు పనికిరాదు. మేము వెళ్లుతాము లెండి సెలవియ్యండి

చౌద—ఏం, మేము చూసినవంట మీకు పనికిరాకపోతే మీరు చూస్తే మాకు పనికిరాదు.

(బ్రాహ్మలందరు "శ్రీమద్రామాయణ గోవిందో హరి" అనిపోబోదురు)

రావు—అయ్యా, [illegible] పడకండి - దయచేసి కూర్చోండి, కూర్చోండి. చౌదరిగారూ—

(ప్రవేశం అహురహో-ధర్మసిద్ధాంతి)

ధర్మ—అయ్యా, యీగలభా యేమి? నాకు భయము వేసి యిరు[illegible] వచ్చినాను.

రావు—అయ్యా సిద్ధాంతిగారూ, యీ తగాదా మీరే తీర్చాలి. మన కమ్మవారికి బ్రాహ్మణులకు [illegible]వివాదము కలిగింది.

వెం—సిద్ధాంతిగారూ, ముఖ్యవిషయ మిది. చౌదరీగారు మాతో కూర్చొని భోజనం చెయ్యాలటా: మళ్లీ మన రావునాయుడు గారు వారితో కూర్చోకూడదటా.

చౌద—(కోపముతో) ఆ, మేమే పోతాంలే, మీరే వుండండి ఎన్నాళ్ళు సాగించుకొంటారో చూతాం.

ధర్మ—అయ్యా, తొందరపడకండి. (చౌదరీవైపు జూచి)

క॥ ఏటికి మనలోపల పో
రాటము లీ స్వల్పవిషయమందున వినుడీ,
నేటికి యెప్పటినుండియు
కూటమితో నొలగలేదె కూడదె యిపుడున్ ।

ఉ॥ ఎక్కువతక్కువల్ దెలియ నీవిధి యొల్లరు పంక్తిభోజనం
బొక్కట జేసినంతనె ప్రయోజన ముండెనె? వారు మీరు నీ
చక్కని భారతాంబ వరసంతతి యంచు ప్రశుద్ధినమ్మి వా
రెక్కువ వీరు తక్కువని యెంచకయుండుటె శ్రేయమెప్పుడున్ ।

చౌద—

ఉ॥ వందలయేండ్లనుండి మము బ్రాహ్మణులెల్ల రణంగద్రొక్క, వా
రందరు దైవతుల్యులని యగ్రకులంబున బుట్టినారలం
చున్ దలపోసి మమ్ముల ననూయత జూచుచు సేవగింపగా
యుండుటె చచ్చినట్లు? ఇటులూరక బల్కెద వేల నీతులన్ ।

ధ—

ఉ॥ ఎందుకు విప్పుమీరు, నిటులెందుకు బ్రాహ్మణజాతిపైన వే
యన్ దగనట్టి నిందలకటా! వడవేసి తిరస్కరింప, మీ
యందరి కెట్టి లోపములో యట్టిని వారలయందుగూడ ను
న్నందుకు వారి నీకరణి న్యాయమె యూరక తిట్టిపోసినన్ ।

తే.గీ. బ్రాహ్మణులు కమ్మవారితో పంక్తిభోజ
నంబు సొప్పుమి దోషమునంగఁ దెలియు
గాని, నీవేల యట్లు భోగము గలుండ
టంచు సేవగించితో యెుంచెంగించుమయ్య॥

కావున నేను నీద్వారా బ్రాహ్మణేతర కులవారుల కొకమనవి చేయుచున్నాను.

సీ. సంఘంబులో సమస్తకులంబులందు పూ
ర్వాచారములు కొన్ని పాతుకొనియె
ఏకులంబుల కేని యాకులాచారముల్
శాస్త్రీయ మనెడువిశ్వాస ముండు
వేదాదిగాక సూత్రంబైనగాక యె
న్నో తరంబులు వచ్చుచుండెనిట్లు
ఎన్నిచేయుచూసియు చేర్పగ చనో కట్టు
దిట్టముల్ చెడకయీమట్టుకుండె
గీ. అట్టిపిడ్ఘదాలాచార మాగుట జేసి
బ్రాహ్మణులెగాక నన్ని వర్ణముల వారు
పీడలేకుండ వెనకముందాడ వచ్చు
నన్యథాయెంచుటల నన్యాయముగను।
అయ్యా, బ్రాహ్మణేతరసోదరులారా!
తే. గీ. మీరు సంఘాభివృద్ధికి మిక్కుటముగ
జోడ్పడుడు గాని, బ్రాహ్మణదూషణంబు
వలన ఫలితంబు గలుగునే దలచుకొనియు
పాటుపడరయ్య సంఘసేవకు గడంగి।
తే. గీ. బ్రాహ్మణులు మీరు నొకయభిప్రాయులగుచు
నిమ్నజాతుల రక్షింప నేర్పుతోడ

మెలఁగవలెఁగాని యీరీతి మీరుమీరు
మీ స్వలాభంబునకు పోర మేలుగలదె?॥

అదియునుగాక,

ఉ॥ కాలముచూడ మిప్పుడు గడు కాటకమందు మునింగియుండె, నీ
వేళ సమస్తదేశములు స్వేచ్ఛగనుంగొన పోవుచుండె, నిం
కాలము పోవఁజేసికొనఁగా నిపులో మనమీవిధంబుగా
నేల కులాభిమానముల కింతగ పోరుట న్యాయమొ చుడీ॥

కం॥ ఇపులో మనమే పోరుట
గనుగొని యన్యులైనవారు కడు నవ్వరొకో!
జనదె మన మర్యాదయు,
వినుఁడీ వడి మీ స్వదేశవృద్ధిని గనుడీ॥

చౌద—అయ్యా, మీరెన్ని చెప్పినను సరే గాని, బ్రాహ్మణద్వేషము దేశమున మేము సర్వాధికారులమగువరకును మాయందుండ వలసినదే. ఇన్నాళ్ళెట్లున్నను ఇంకను మేము బ్రాహ్మణుల మాయలలో బడిపోమని త్రికరణశుద్ధిగా నమ్ముడు.—

ఉ॥ టక్కరులైనవారె, కడు డాంబికులైనవారె దేశమం
దెక్కడ జూడవారె, మరి మేమనులందునువారె, భూమిలో
నెక్కడ లేని ఘోరములనేనియు సేయగవారె, యక్కటా!
యిక్కలికాల బ్రాహ్మణుల కెన్నడు చేటులభించునోగదా?

గీ॥ మొదట బ్రాహ్మణకులము నిర్మూలమైన
గాని దేశంబునకు క్షేమకరముగాదు;
దీపముండంగనే పనిదీర్పవలయు
నను విధంబున మా సమయంబునిదియె॥

ధర్మ—మిత్రమా, నీమాటలు నాకు హృదయవేదనను గలిగించుచు న్నవి.

(తనలో)

ఉ॥ రోజులు పోవు రోజులయి రోజుకు రోజు ప్రపంచమందు న
ష్టా! జనులెల్ల దుర్నయములయందు మునింగి చరించుచుండ, పే
ర్మి జగడంబులందుఁ బడి యిట్లొక రొక్కరు ద్వేష, మెంతయున్
నై జగుణంబు; దానికి మనంబున నచ్చెరువొంద పోలునే॥

మిత్రమా,

గీ॥ ఒక్క బ్రాహ్మణు లననేల? నిక్కముగను
ప్రబల దుర్మార్గు లన్నివర్ణములయందు
బయలు జేరిరి కలికాలమహిమవలన
బ్రాహ్మణుల నేల ప్రత్యేకపరతురయ్య॥

ఉ॥ జ్ఞానమునందు, సర్వవిధసంపదలందు, వివేకసంతులై
మానవశ్రేష్ఠులంచు గడుమాన్యత నొంది ప్రసిద్ధిగన్నవం
శానికి చేటు నెంచుట విషాదకరంబు నిరర్థకంబలం
చేనియు లోదలంచ కిటువింత యసూయత జూడపాడినే॥

తే॥ గీ॥ వారివలె మీరు నధికార వాంఛ
యిట్లు దూషించుచున్నా రదేటి నీతి?
భరిత సంఘాభివృద్ధి గావలయునేని,
వారు మీరేకమగుడు సంస్కారమునకు॥

సోదరా,

ఆగ్రహాచిత్తుడవైయున్న నీ కీమాటలిప్పుడు రుచిమాఱకపోయినను తదుపరి శాంతచిత్తముతో నామనవి యాలోచించిన నీబుద్ధిని నీవే మరల్చుకొందువు. కావున మీరును వారును గలసిమెలసి సంఘసంస్కారమునకు తోడ్పడవలెగాని, మీలో మీరు కలహించు టనర్థదాయకంబని త్రికరణశుద్ధిగా నమ్ముడు. ఇంతకన్న మీకెక్కువగా జెప్పుట కేమియు లేదు.

ఓ బ్రాహ్మణ సోదరులారా, మీకు నే నేమిచెప్పవలయును?

క॥ సకలము దెలిసినవారికి
యొక రెవ్వరు బుద్ధిఁజెప్ప? యోగ్యతమీకే
యొకరికి జెప్పెడువారయి,
యకటా! మీ కొరులు జెప్ప యావశ్యకమే?॥

సీ॥ మాటచే మీవారు మహిమలెన్నియొ జూపి
జగములన్నిటినేలు జ్ఞానపరులు
పలుకుచే మీవారు బలవిరోధులనైన
తమకాళ్ళ పట్టించు దార్ఢ్యమతులు
తపముచే మీవారు దైత్యారులనుగూడ
గడగడలాడించు పిడుగులౌర!
త్యాగశీలమున సార్థకమైన మీవారు
సురలపూజలుగొన్న పరమఘనులు
తే॥ గీ॥ సత్యశౌచాది సద్గుణశాలులగుచు
ధర్మసంస్థాపనార్థ మిద్ధర జనించి
పేరుగొన్నట్టి వారు మీవారలెల్ల
వారిప్రఖ్యాతి నిలుపుకో వలయుమీరు!

సీ॥ మీ కులాచారముల్ సాకల్యముగ మీరు
నెరవేర్చుకొనుడు మీనేర్పుకొలది
మీ నిత్యకర్మలు సానుకూలంబుగా
సాగించుకొనుడు మీశక్తికొలది
మీ వేదపఠనంబు సావకాశంబుగా
నభ్యసింపుడిక దార్ఢ్యము కొలంది
మీ తపోమహిమను ప్రీతితో నెంతైన
వృద్ధిగావింపుడీ బుద్ధికొలది

తే॥ గీ॥ ఇట్టిసర్వోత్తమంబైన నెల్ల విడిచి
తుచ్ఛసేవకావృత్తికై యిచ్ఛ జేసి
త్రొక్కుపడుచుంటి లింక నిప్పటికి మీరు
స్వార్థమతి నిడి, వాఙ్నవస్తుతులు గందు॥

మరియు,—

తే॥ గీ॥ కాలమానపరిస్థితుల్ గాంచకుండ
మెలగ దగదంచు యూహ్యగా దెలిసి మీరు
కొన్ని యాచారపట్టింపులున్న యెడల
మార్చుకొనవలయు నుదారభావులగుచు॥

ఆశలపిడుకట్టా కట్టి దురాగ్రహమూనక యుండుటకట్టా
లేశముం లేక యుండుటయు, శ్రీమజ్జనంబుల జూనుచుంటయుఁ
లేశముగూడ గర్వమతి లేక మెలంగుట, భక్తితోడ స
ర్వేశు భజించుచుండుటయు నెల్లపుడుం భవదీయ ధర్మముల్॥

బ్రాహ్మణసోదరులారా, మీకింతకన్న చెప్పవలసిన దేమియును లేదు. మీ ప్రస్తుత వివాదాంశమగు పంక్తిభోజనవిషయము ప్రాముఖ్యమైనది గానే గాదు. ఎవరి యాచారముల ననుసరించి వారు భుజించుచుందురు. వారును మీరును ఇష్టపడుచో కలిసి భుజింపుడు. లేదేని మీ పద్ధతుల ననుసరించి వేర్వేర భుజింపుడు. అది యొక ముఖ్య విషయము గానే గాదు. కాని మీరెల్ల రైకమత్యముతో సరిసమానముగానుండి, సంఘసేవ యొనర్చుట యే యత్యంతావసరము. మీ కాలమంతవ్యర్థా పుచ్చి ప్రసంగించినందున క్షమింతురుగాక.

(నిష్క్రమింతురు)

(తెరపడును.)

3 వ రంగము.

(ప్రవేశము ఆచారసిద్ధాంతి.)

ఆచా—అమ్మాయ్, రాజమ్మా,

(తెరలో, ఓయ్)

ఇటురా,

(ప్రవేశం 1, రాజమ్మ)

అయితే పొద్దున నీళ్ళకుపోయి వస్తుంటే యెవరూ నీతో మా
ట్లాడిరన్నావ్?

రాజ—ఆయన పేరడగలేదుగాని, యివతలకు వచ్చిన తరువాత యెవరో
అన్నారు: ఆయన ధర్మసిద్ధాంతిగా. అబ్బెబ్బే మరీ యనా
యం, అన్నాయ్యా, మాలవాడిని ఆయనే నుంచున్నాడు
బొత్తుగా.

ఆచా—ఓహో, ఈయనా, యీమధ్య విన్నాలే, ఆయన చాలా
చదువుకొన్నవాడట. ఇంగ్లీషులో యం. ఎ., ప్యాసయి,
యుద్యోగానికి పోకుండా సంఘసంస్కారానికి పాటుపడు
తున్నాడట. అయితే, యేమన్నాడాయన?

రాజ— ఏమనేదేమిటి? నేనింకా నూతిగాణ్ని కూడ లేస్తాడేమో
ననుకున్నా- వాడూ మనమోస్తరుగానే మనిషిటా, దారి
పోతున్నాడట- తప్పేం లేదట-

ఆచా— ఆయన సంస్కృతం కూడా చదువుకున్నాడు- చాలా తె
లిసిన వాడన్నారే! చివరకిలా దిగా జేంఖర్మం

రాజ— ఎంతచదువు కుంటేయేం, రాత- వర్ణసంకరం అయిపోయే
రోజులువచ్చాయి- మతంపాడయి పోతున్నది.

ఆచా— ఇంకేమన్నాడూ?

రాజ— ఇంకేముంది: మీతో మాట్లాడాలి వస్తానన్నాడు- వస్తా
నో బహుశాయిప్పుడు; ముక్కచివాట్లుపెట్టి పంపించు.

ధా— అలాగా, సరే నీవు వెళ్ళు. అయితే యివ్వాళ మనకు శనివారం గామోలునే, ఒకమానెడు బియ్యం పిండి విసిరించి యింతఫలహారం చెయ్యి మాకటికి.

రాజ— అలాగేలెండి. నిన్న వాళ్ళు పంపించిన ఒకపాతిక అరటి పండ్లు కూడాయున్నవిలే వాటికితోడు మానెడో అడ్డెడో బియ్యం విసిరిస్తే ఫలహారానికి సరిపోతాయి:

ధా— సరే పో.

(రాజమ్మ నిష్క్రమించును)

సీ॥ అకటా, రోజులు పాడురోజులయి బ్రాహ్మణ్యంబె క్షీణింప లౌ
కికసంబంధము లెక్కువయ్యె, హరిభక్తి జాతమా గానరా
దాకరవ్వంతయు, నిత్యకర్మలన లెండోబోయె, మానువ్య సే
వకుగా నేడుదరంపుసేనయొకటే ప్రాబల్యమయ్యెగదా॥

కలికాలమునుగూర్చి పూర్వమెన్ని యక్షరాలు వ్రాసిరో యన్నియక్షరములు నేడు జరుగుచున్నవి!

మ॥ కలికాలంపు మహాత్మ్యమేమియొ యెటుల్ గన్గొన్న పాపంబె యీ
యిల వ్యాపించెను, జీవహింసయెచటన్ హెచ్చయ్యె, సద్ధర్మముల్
కులధర్మంబులు జాతిధర్మము వ్యత్యాసంబులన్ బీడ, మా
యలుమెండయ్యె, నధర్మముల్ పెరిగె నన్యాయంబు వ్యాపింపగా॥

ఇక ప్రపంచమునందు సామాన్యస్థితిని జూతమన్నచో

సీ॥ ఒకరి సౌభాగ్యంబు నొకరు జూచి సహింప
రొకరి గొప్పను జూచి యోర్వరొకరు,
ఒకరి యాధిక్యంబు నొక రొప్పుకొనరెల్ల
ప్రాణు లొక్కటిగా దలంప రొకరు
ఎవరి ధర్మము వార లెప్పు డాచరింప ర
న్యుల తప్పు లెప్పుడెంచుచుందు రొకరు

ఒకడు పోయినదారి నొకడేగ నొల్లడం
దరు తనదారి రాఁ దలచు నొకడు
గీ॥ "ఏటి కొకడీడ్వ నెటికి యీడ్చునొకడు"
ధర్మశాస్త్ర పురాణముల్ తారుమారు
గాగ, వింతసిద్ధాంతముల్ లాగునొకడు,
కటకటా! కాలమా! యెట్టిగతి ఘటిల్లె!॥

ఓహో! ఎవరో వచ్చుచున్నారు!

(ప్రవేశం ధర్మసిద్ధాంతి)

ధర్మ—నమోనమః (నమస్కరించును)

ఆచా—శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు: నమోనమః. దయచేయండి. తమ దే గ్రామం?

ధర్మ—అయ్యా, నేను ప్రస్తుత మీ గ్రామమునకే వచ్చియున్నాను. నేనొక సంఘసేవకుడను. తమ దర్శనము చాల రోజులనుండి యపేక్షించుచుండ నేటికి లభించినది.

ఆచా—ఓహో! ధర్మసిద్ధాంతిగారు తమరేనా? దయచేయండి దయచేయండి. నేడు చాలా సుదినం. తమను గురించి విని నప్పటినుండియు తమను దర్శింపవలెనని నేనును కుతూహల ముతో నున్నాను.

ధర్మ—ప్రస్తుతము మన దేశస్థితినిగూర్చి తమ యభిప్రాయమేమి?

ఆచా—ఏమున్నది. మతం, కులం ఆచారం పాడయి పోవుచున్నట్లు మాత్రము స్పష్టమగుచున్నది.

ధర్మ—మతమెట్లు పాడగుచున్నదని తమ యభిప్రాయము?

ఆచా—వర్ణ సంకరమై పూర్వాచారములు నశించుటవల్ల.

ధర్మ—మరియొక విధముగా మతము పాడగుటయేగాక, నశింపుగూడ సంభవించుచున్నది.

తే॥ గీ॥ మతములందున హైందవమత మెలెస్స
యనుచు మురుసుకొనుచురోజు లంతరింప,
సంఘమును బాసి పెక్కు కష్టములు పడెడు
మాలమాదుగ కులములఁ జాలమంది
క్రైస్తవ మతంబులోఁ జేర గడగి రకట!

ఆధా.—— వారికేక మతమేముండును? ఉన్నను ఛండాలులగు వారు పోయిన మాత్రమున హిందూ మతమున కేమియులోటు గలుగునని తోఁచదు.

ధర్మ.—— అయ్యా, అట్లనకుడు,-

తే॥ గీ॥ వారు గూడను మనతోటివారు భరత
భూమిలో బుట్టలేదె హిందూ మతమున?
అట్టివారిని ఛండాలులని దలంచి
మతములోనుండి తరుమ క్షేమంబె మనకు?

మనమతస్థులై మనచే బాధలు పడలేక నన్యమతమున స్వీకరించుట మనకును మనమతమునకుగూడ కళంకము గాదా?

ఆధా.——వారి కులధర్మములు వారికుండ వారి నెవ్వ రన్యమతమును స్వీకరింపమనిరి? వారిని మనమెన్నడు తరిమినవారము కాజాలము. వారికై పవిత్రవంతమగు మన మతమునుగూడ పాడుజేసికొందుమా?

ధర్మ.——అయ్యా,

ఉ॥ పంచములంటవారలను ప్రపంచమునందు మనుష్యులంట, నేఁ డెంచగవారి నంటుకొనుటే గడుపాతకమంట, మూరిలో నుంచగరానివారట, సహోదర హిందువులంచు నెంచకే వంచనజేయు గాడిదల, పందులకన్నను నీచమైరొకో॥

మరియు,——

చ॥ పలుగురితోటిపాటుగ జనంబులతో గలయంగ రాదు, వీ
ధుల నడువంగ గ్రామమున దోషము, గ్రామబావులన్
జలమును తాకరాదు, పరిసంఘములో సముగ్రైన పెట్ట రా
దిల నిటువంటి ఘోరము సహించు మతంబు పవిత్రవంతమే॥

ఆచా—

తే॥ గీ॥ కులము జాతియు గొడ్లనుకోయు కులము
వృత్తిజూడ తోళ్ళను నోట పీకువృత్తి,
తినుటకా, చచ్చినమాంసభక్షణమె తిండి,
అట్టి ఛండాలు లర్హులే యాదరింప॥

మరియు,

మ॥ ఒకరోజా? పదిరోజులా? మరియు నెన్నో యేండ్లు? యిట్లే, గతిం
చె కనీసంబు యుగమ్ములెన్నొ; యికనేనియు సాగదే యిట్లు? నే
టికి హిందూమత సాంప్రదాయముల పాలింపంగ భారంబె? యెం
దుకు సంస్కారములన్న పేరున మతద్రోహంబు గావించుటల్॥

ధర్మ—కటకటా, యెట్టి కఠినవాక్కులు బల్కితిరి!

ఆచా—మరియొక విషయముగూడ నాలకించుము.

తే॥ గీ॥ వేదశాస్త్ర పురాణముల్ వేయియేల
పూర్వచారిత్రమెల్ల సంపూర్ణముగను
నీచ ఛండాలపుల్క నిమ్నజాతు
లున్నవని సేయుఘోషలు సున్నయగునె?

ధర్మ—అయ్యా, తమ ధోరణివలన నాకు మూడు విషయములు స్పష్టమగుచున్నవి. పంచముల బహిష్కరణ మనాదినుండి వచ్చు పూర్వాచారమనియు, వారి కులవృత్తులు నీచకార్యములనియు, మన వేదశాస్త్రపురాణములు మనచర్యను సమర్థించుచున్నవనియు తాము సెలవిచ్చితిరి, మొట్టమొదట యాచారవిషయమించుక యోచింపుము.

సీ॥ ఆచారములలో సదాచారములు దురా
చారంబులునుగూడ శాశ్వతంబె
మనలోనె సహగమన మాతృహత్యయు
నరబలి శిశుహత్య లెరుగమొక్కొ ?
అవి సనాతనమైన యాచారములెయైన
దొలగించు కొనలేదె దోషమనుచు,
మును పెట్టుకున్న నిష్ఠుర పంచముల బహి
ష్కరణంబు కీడయ్యె సంఘమునకు
గీ॥ జాతిలో నైకమత్యమ్ము జంపుచుండ,
మనము క్షీణింపసాగె క్రమంబుగాను
సోదరజనంబె కడగండ్ల స్రుక్కుచుండ
ఔర ! యాచార మికనైన మారవలదె !

ఆ విషయ మట్లుండ,

మ॥ హరిసృష్టించిన సర్వమానవులకే హక్కుల్ ప్రసాదంబులో
ధర నా హక్కులె యెల్లవారికి సమత్వంబొప్ప వర్తింపగాఁ
బరులెవ్వా రరికట్టియాపుటకు నెవ్వారైన లోకంబులో
నరులై బుట్టి నరప్రపంచముననుండన్ నోచుకొకుందురే!

ఆచారవిషయమిట్లుండ, వారికులవృత్తి నీచమును విచారింతము.

తే॥ గీ॥ నిజముగా కాలవశమున నీచవృత్తి
వారికలవడె బో, తోటివారమైన
మనము వారిని సంస్కరింపంగవలయు
గాని, యేవగించుట న్యాయమౌనె దలప! !

మొట్టమొదట వారికీవృత్తి యెట్లుపట్టుపడెనను, ప్రస్తుతస్థితి నించుక
మవింతము,

ఉ॥ అందరితోటిపాటు గడువాయెగ నేదొకకూలినాలి జే
యుందగునన్న దగ్గరకునైనను వారిని జేరనీయ మె
ట్లుందురి కేమిసేయుదు? రయోమయమైందుమునింగి యేదొ వృ
త్తిం దమపొట్ట బోసికొను దీనులుగారె దలంప పంచముల్॥

తే॥ గీ॥ నీచఘండాలురని యెంచి నిఖిలజనులు
పురములందుండి వారిని తరిమివేయ
జ్ఞానమెటులగల్గు పెక్కుకష్టములగుందు
వారికులనీచమెంచుట కేదితప్పు?

ఉ॥ ఎన్నడుగాని వారికడ కేరయినన్ జనిబోధ జేసిన
ట్లున్నదె జ్ఞానమొంతయిన? నూరక వారిని చెప్పరానివా
రన్న యసూయతోడ బరిహాసములాడుచు వారిజాతి నే
డెన్నగ నీచమంచు మనమేటికి బల్కుట సిగ్గులేకికన్॥

ఇక వేదశాస్త్ర పురాణముల విషయము చాల బలవంతమైనది. ఈ విషయమున యభిప్రాయభేదముగూడ చాలనున్నది.

తే॥ గీ॥ ఘోరసాంద్రంబులోన నెవ్వారికైన
వేయి రకరకంబుల మత్స్యములు లభించు
నట్లపార హిందూమతమందు వెదుక
నేరి సిద్ధాంతములకు నాధారముండు॥

ఇక మన వేదముల స్థితి యెట్లున్నదనిన,—

సీ॥ బాల్యవివాహముల్ పరమహితంబంచు
దలపగ వేదశాస్త్రములె సాక్షి
అలక్షితంతు వివాహ మాసరమను వారి
కా వేదశాస్త్రాలె యగును సాక్షి
వర్ణభేదము లెంచ వర్ణభేదములార్ప
వేదశాస్త్రములె భావింప సాక్షి
ఏ రెండుపక్షంబు లేని వాదించు వా
రికి వేదశాస్త్రంబు లోకబె సాక్షి,

గీ॥ అంతమాత్రాన విలువ కానంతలోక
హైందవమతంబు బాహూళ్యమై విశాల
హృదయమును జూపుచున్నది, యెప్పుడెట్లు
మెలగవలెనో యథావిధి మెలగుకొరకు॥

అదియునుగాక,

॥ ఏమతమైనగాని మరియేహితమైనను నీచపూర్వులన్
క్షేమముగాంత బాగుపడజేతురు గానియు, నెప్పుడిట్లని
ర్భ్యామిస్థిరంబు జేయుటకు ముట్టకనంటక వారిపట్ల నీ
ర్హ్యామతిఁజూపి సంఘమున కావలనుంచ ననుజ్ఞనిచ్చునే?॥

కావున మన వేద శాస్త్రము లెన్నటికిని మనము జేయు నుత్తమకా
ర్యముల కాటంకము గలిగింపవు. తుదకు నేను జేయుమనవి యేమనగా,

చ॥ మనుజులలోన కొందరికిమైల విధించి బహిష్కరింప నే
మనుజులకైన కళంక మవమాన మమానుషము చెలంగి పే
మ నిఖిల మానవాళిని సమానతజూచి మనుష్యజన్మ బా
వన మొనరింపరయ్య మనభారతదేశయశంబు దక్కగన్

ఆచా— అయ్యా మీరు చెప్పువిషయము లెంతసమంజసముగా నున్న
ను పంచముల పట్ల దృష్టిమార్చుకొనుట దుస్సాధ్యమని నాయ
భిప్రాయము. ప్రపంచము పుట్టగా పుట్టిన యాచారమివ్వాళ్ళ
పొమ్మనిన పోవునా ?

ధర్మ— అవును తమరు చెప్పిన విషయము వాస్తవమే,

తే॥ గీ॥ చాలకాలమునాటి యాచారమగుచు
పాతుకొనియుండెనను మాట వాస్తవంబె
గాని, విద్యాధికులు క్రమక్రమముగాను
దృక్పథము మార్చ వ్యాపించు దేశమెల్ల॥

కావున తమవంటివారు సంస్కారమునకు గడంగవలెనని నా కోరిక.

ఆదా—కానియ్యండి. మనముజేసెడి దేమున్నది. మీరుజెప్పినట్లు వారు తమ నీచవృత్తిని మాని సంఘములో చేరనర్హులైనప్పుడు గదా—

తే॥ గీ॥ వారికులవృత్తినీచమై వారలెల్ల
హేయముగ జీవనము సేయుసట్టివేళ
మనమె కులభ్రష్టులముగాగ వారిఁ
గాగలించుకొను టవివేకంబుగాదె॥

అయ్యా, తొందరపడి, పవిత్రివంతమై యగ్రిమతంబైన హిందూమతమును సంకరముసేయుటకు గడంగుట వినాశకరము.

ధర్మ—అయ్యా, తమరు సరిగా ప్రస్తుతస్థితి నరయుటలేదని నేనూహించెదను. క్రిస్టియన్ మిషనరీ వారి ప్రబోధమువలనను, మనలో ఆర్యసమాజము, బ్రహ్మసమాజము. దివ్యజ్ఞాన సమాజము మున్నగు సంస్కార సమాజముల ప్రయత్నములవలనను, కతిపయులగు సంస్కారకర్తలు నిమ్నజాత్యుద్ధరణార్థై గావించు పలు ప్రయత్నముల వలనను, పంచమజాతిలోగూడ నిప్పుడు చాలవరకు విజ్ఞానముగలిగినది. వారు మునుపటివలె నిప్పుడు క్రిస్టియన్ మతములో కలియుటకు పరుగులు పెట్టక, తమ సనాతన హిందూమతములోనేయుండి, తమస్థితిని బాగుచేసికొనుట కుయత్నించుచున్నారు. వారిలో చాలమంది జ్ఞానవంతులు విద్యావంతులు బయలుదేరిరి. వారునీచవృత్తిని చాలవరకు మానుచున్నారు. క్రిస్టియను మతములోనిదివరకు తెలియక కలిసిన వారు మరల హిందూమతములోనికి వచ్చుటకు తపించుచున్నారు. కావున యీసమయమున మనము వారికి యుత్సాహమొసగవలయును.

— వారికిట్టిసాయము చేయుటకును మనకభ్యంతరముండఁగూడదు గాని, యెంతయాలోచించినను మతాచారము మానుటకు మాత్రము మనస్సంగీకరించుట లేదు.

— సావకాశముగా నాలోచించిన తమరేయందలి యావశ్యకతను గుర్తింపఁగలరని నానమ్మకము. పంచముల విషయమిట్లుండ హిందూసంఘముయొక్క స్థితియే చాలగందరగోళముగ నున్నది.

మనదేశమున నన్నిమతముల హిందూ మ
తము సనాతనమాట తథ్యమగును,
అంతమహమ్మదీయమతంబు క్రైస్తవ
మతము లేతెంచె క్రమంబుగాను,
హైందవమతము నందంతులేక యె శాఖ
లుపశాఖల కులంబు లుద్భవించె
మతవైరములు జాతిమాత్సర్యములు, చాల
కులశాఖభేదముల్ గలిగెనంత,

తే॥ గీ॥ కఱి లెగబ్రాకుచుండె సంఘమున, పూర్వ
పక్షమైపోయె ధర్మసంబంధమెల్ల,
న్యాయసత్యంబు లసలె స్వాంతములవీడె,
కటకటా! యైకమత్య మంతట నశించె॥

— అవును. ఈవిషయములన్నియు వాస్తవమేగాని క్రమముగా పాపమునశించి ధర్మము పునరోద్ధారణయగును. పవిత్రవంతమైన బ్రాహ్మణజాతి మరల పూర్వపు యౌన్నత్యమును బడసినగాని దేశమునందలి యనర్థకములు తొలగవు.

— ప్రస్తుతము బ్రాహ్మణజాతిపై ప్రబల ద్వేషమేర్పడియున్నది.

— ఇంతవరకేయుగమందెప్పుడైనను బ్రాహ్మద్వేషము వలననే దుష్టసంహారము సంభవించుచున్నది.

ధర్మ—అట్లనుటవలన, బ్రాహ్మణులు నిర్దోషులని జెప్పు నేనంగీకరింప
బ్రహ్మద్వేషమునకు కారణము బ్రాహ్మణులయందును
బ్రాహ్మణేతరులందునుగూడ నున్నది. యెట్లనిః—

ఆ॥ వె॥ బ్రాహ్మణులకు పెక్కు వ్యాసంగములు హెచ్చి
మీరిపోయె నాశ వారియందు
యెచటగాంతమున్న నేనీచమున్నైన
బ్రాహ్మణుండె సిద్ధపడియెనకట॥

ఇంక బ్రాహ్మణేతరులగువారు,—

ఆ॥ వె॥ పరులమాయలందుపడిపోయి కొందరు
నోర్వలేమి కొందరున్నవారు
తుచ్ఛపదవులందు నిచ్ఛతో కొందరు
బ్రాహ్మణులను తిట్టువారుగలరు॥

కేవలము వీరేగాక నిశ్చయముగా కొందరి బ్రాహ్మణుల దుర
గతంబులవలన యనూయాప్రేరితులయిన బ్రాహ్మణేతరులునుగూడ
గలరు.

ఆచా—ఇవియన్నియు నిశ్చయమే గావచ్చును గాని, దీనినిబట్టి మీ
ముఖ్యాభిప్రాయమేమి?

ధర్మ—యేమున్నది. హిందూమతసంఘము చాల తారుమారైయున్న
దనియు, పునర్నిర్మాణము గావింపబడవలెననియు నేను తల
చెదను.

ఆచా— మనమిప్పుడు కొత్తగా జేయుటకేమున్నది. మతములన్నిటి
యుత్తమమై సర్వతోపూజనీయమైన హిందూమతసనాతన
పద్ధతులు పట్టుదలతో నెలకొల్పుటయే కర్తవ్యము.

ధర్మ— అయ్యా, మీరుహిందూమతపూజ్యతను గురించి ముచ్చటిం
నాకు స్ఫురించినది. దక్షిణాఫ్రికాలో హైందవులను ముఖ

ముగా హిందూమతస్థులను బెట్టు నగచాట్లు కడుపురంపపు కోత కోయునట్లు దినదినము వార్తాపత్రికలద్వారా నేతెంచుచున్నవి.

ఆచా— ఆ- ఏమది- హిందూమతస్థుల కగచాట్లా?

ధర్మ— కేవలమగచాట్లు మాత్రమేగాక, అవమానపరచుట హింసించుట- నీచజంతువులకన్న హీనముగాజూచుట.

ఆచా— ఇవియన్నియు హిందువులకే!

ధర్మ— ముమ్మాటికి హిందువులకే? అందును కడజాతియగ్రజాతియను విచక్షణలేక హైందవులందరిని నీచజాతిసలమాడ్కి జూచి తెల్లవారు తమకూడిగమును జేయించుకొనుచున్నారట?

ఆచా— ఎంతవిపరీతము!

ఉ॥ అకటా! హైందవులిట్టి దుస్థితికి పాలైరంచు విన్పింప నా
కాక యావేశముబుట్టె, భూమికిక నేడోయొక్క పెన్మోప గ
ల్గక పోదంచు మదిన్ స్ఫురించెడును; లోకంబందు హిందూమతం
బకలంకంబయి శాశ్వతంబుగను గొప్పైయుండనాటంకమే!

కటకటా! పాపము శమించుగాక, ఇంకనచ్చటి విశేషములేమి?

ధర్మ— అయ్యా, ఇంకను, చెప్పుటకేమున్నది. వారిస్థితి కనులారజూచి తీరవలెగాని చెప్పనలవిగానట్లున్నదని తెలియుచున్నది.

ఆచా— మనమచ్చటికిబోవు నుపాయమేదైన గలదా?

ధర్మ— ఎట్లైనను వెళ్ళి చూచిరావలెనని నాకును కుతూహలముగానున్నది. తమరుగూడ బయలుదేరుచో నిశ్చయముగా వెంటనే బయలుదేరుదము.

ఆచా— అంతకన్న మనకింక విధియేమున్నది, మతసంరక్షణకన్న మించినధర్మము మనకింకొకటియుండదు. అదిగాక మొకడసారి స్వాహాదరుడు శంకరశాస్త్రి నియుడు ఇంట్లోకోపమువచ్చి ఆదేశము చెప్పినాడట ఇంతవరకు వాడిజాడా తెలియలేదు.

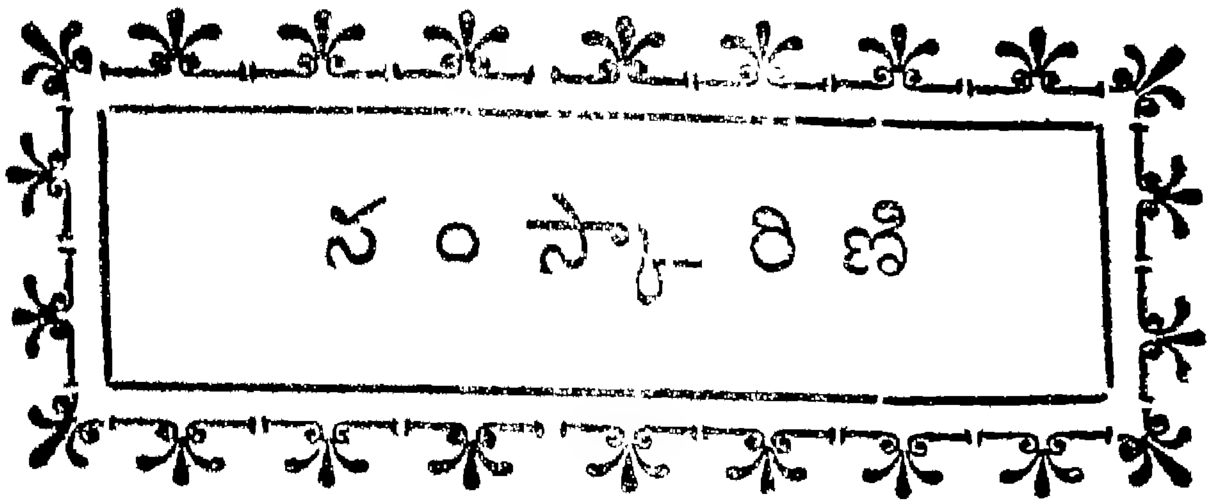
మనము స్వయముగా పోయి నాలుగు కూరలేసి తీసుకురావలె వని యున్నది. కావున నేమేమి యేర్పాటులు కావలయునో దెలిపినయెడల త్వరలో సిద్ధమయి పయనమగుదుము.

ధర్మ—ఏర్పాటులేమున్నవి? తపస్సు సిద్ధపరులగుటచే భోజనవసతి విషయమే కొంచెము సంకోచముగా నున్నవి. సరే, సముద్ర యానమందరు చేయుచునే యున్నారు.

ఆడా—దానికేమున్నది. మా చెల్లెలు రాజమ్మనుగూడ తీసుకొనివచ్చా డను. అది దేశమంతా చూడవలెనంటున్నది. మనకు నానా కూళ్లు తినకుండా యింత యుడకవేసి పడవేస్తుంది. ఎలాగో వచ్చినతరువాత కఠినప్రాయశ్చిత్తం తప్పదు.

ధర్మ—అలాఅయితే, మనప్రయాణం దివ్యంగా సాగుతుంది. తమ సొంతపనికూడ కలిసివస్తుంది. బయలుదేరండి, నేనూ సిద్ధమై వస్తాను. (నిష్క్రమించును)

పంచమాంకము.

1-వ రంగము.

(ప్రవేశము జగన్మాత)

కీర్తన-నటభైరవి ఆదితాళం.

(రామా, రామా, రామాదేలా మోస్తరు.)

దేవా—దేవా—బ్రోవా—రావా
నీవే—నాకూ—దిక్కూ—గానా॥

1 నీవులేనిచో నే నొకక్షణమును, నిలువలేనుగాదా,
నీతో మొదలన లేదా, నిఖిలజగములను సుఖమున
గనుగొన నిన్నునమ్మితినిగాదా ॥దేవా॥

2 కన్నా—తండ్రీ—జ్ఞప్తి—లేదా
విన్నా—వించూ—కొంటే—గాదా,
మున్నె నీ పద। మ్ములు నమ్మితినని। మొఱపెట్టితి చాలా।
హరి, మరువగనేలా। అనుదినమును వినయమునను
మనముననిను గనుదానా ॥దేవా॥

3 రారా తండ్రీ - యాదీ—దేవా
కూరా-మేలా రాగా—బ్రోవా
శరవచ్చి నాచింతలు దీర్పుము

శరణంటినిగాదా నీతనయను నేగాదా
కనికరముననుగనుగొనుటకు నిను గడు వేడితిగాదా। దేవా।

(4) స్వామీ—కారా—బ్రహ్మ-దేవా
భూమీ—నెల్లా—నేడూ—గావా
పుడమిపాపమును కడతేర్పగమును వడిగనరుగలేదా
నీ కిపుడు కరుణరాదా
గడబిడ తెగయగ వడివడి కడు చెడు నరులను గడతేదా। దేవా।

ఉ॥ స్వామిరో, సృష్టి జేయుటను బాధ్యతదప్పినయట్లు నీవు న
న్నేమఱచియున్న వాడవొకో ! యెంతో విషాదపరిస్థితు లేర్పడంగ న
నేమి యొనర్చుదాన నిక యేవిధిజూచి భరించుదాన నీ
నామము సంస్మరించుటయె నావిధి, వేగననుగ్రహింపవే।

తే॥ గీ॥ జీవులందున నరజాతి శ్రేష్ఠమనుచు,
వారిభారంబు నామీదఁబడదటంచు
నమ్మియున్నట్టి నాదుమనంబు నేడు
తారుమారయి చింతలోఁ దగిలెనకట! ॥

సీ॥ ఎందుఁజూచినగాని యాందోళనలు హెచ్చి
ఘోరయుద్ధంబుల ఘోషబుట్టె
ఎచటఁజూచినగాని యెల్లజాతులలో
పరస్పరవైరముల్ రగులుచుండె
ఏవాడనరసిన దైవభక్తి నశించి
పాపమెల్లెడలను ప్రబలుచుండె
ఎచ్చోటగాంచిన యిల ధర్మము నశించి
రాక్షసత్వం బెగఁ బ్రాకుచుండె॥

గీ॥ న్యాయము నశించి పెరిగె నన్యాయమవని
పాపమభివృద్ధియై యమకూపమయ్యె

ధాత్రియెల్లను; ధర్మసంస్థాపనార్థ
మింకనైనను శ్రీహరీ, యేలరావో!

॥ ధరియింపంగ నశక్తురాల నికయీపాపంబునర్వేశ్వరా
పతితేమూర్ధమ్ములగంబులైరి, యిలశూన్యంబయ్యె పుణ్యంబు, తే
దరవీనంబును చిత్తశాంతి, తలక్రిందయ్యెఁ బ్రపంచంబు, శ్రీ
హరి, నీకేగతి వేగరాగదవె యీయాలస్య మింకేటికిఁ

తే॥ గీ॥ నారుపోసిన యాతడే నీరుపోయు
ననుచు ధైర్యంబు జెప్పితివయ్య నాకు
ఇంతభారంబు నెత్తిపై నెత్తుకొంటి
తండ్రి, ననుగావ రావేటి ధర్మమయ్య!

రాగం- కాఫీ- రూపకతాళం

పర- మేశా- యాదిదేవా- రావెనను గావంగా
పరమకరుణా- వరములొసగ భారమగునె తండ్రి- హరీ ॥పర॥
ఇంతగనీకయి నే- సంతతముగ- వేచియుండగ
స్వాంతమందెంతయు, నోస్వామిరో! ప్రేమయు లేదా!
పంతమెదీనుల- చెంతకు జేరవె
సంతసమీయవె॥ పర ॥

(ధ్యానము నభినయించును)

(హస్తాంజలి పుష్పములు రాలును)

ధన్యోస్మి, ధన్యోస్మి.

ప్రవేశము అతిబ్రహ్మ

క॥ వందనము దేవ నీకును
వందనమో కన్నతండ్రి, వందనమయ్యా

సుందరమూర్తీ, వన్నా
నందజలధిలోనపమించిన వస్త్ర స్వామీ ॥

బ్ర—శుభమస్తు, శుభమస్తు, దీర్ఘాయురస్తు

కీర్తన

పూరికళ్యాణి, రూపకము.

(శోకింపకు మాజనని మూర్తను)

భయము మొందకుమా, తినకుమా, నా నుశ్వేరు చేయంగ ॥భ॥
పాపమవనివ్యాపించిన, భారము విడిపలచకమ్మ
నీవయిగల భారమ్మును నే బాపి నాడస్వేచ్ఛనుండు ॥భ॥
నరుల దుస్థితికి వగవకు, ధరణీశ ఋషులకు వెరువకు
పరమపావనీ, శ్రీహరి పాదభక్తి విడకు ॥భ॥
ఎందుఁజూడనుందునేన జెందవలెను గందకమ్మ
ముందునీకు శుభము లిత్తు నానందమింక జెందుమమ్మ ॥భ॥

చ॥ భయపడకమ్మ పుత్రి, నిను బాయక యెల్లపుడుందు నేను, ము
న్నయినది యేమొ యయ్యె, నిక నాంటి యెల్లనుకాక పోదు, నీ
వయిగల భారమెల్ల యును బాపెదు బాధ్యలెనాది, నీవు ని
ర్భయముగనుండుమింక కలిరాజ్యము వేగిరనుంతరించెడిగా ॥

భూ—దేవా ప్రపంచస్థితి నేను జెప్పనక్కరలేదు యేతమకువిశద
యున్నది ఇంక భవదీయకరుణా కటాక్ష వీక్షణముల నాపై ప్ర
సరింప జేయునది నేను భరింపజాలను.

బ్రహ్మ—పుత్రీ నీవింక నిశ్చింతనుండుము—

సీ॥ నారసింహాద్యవతారంబులై దుష్ట
సంహార మొనరింప జాలినాడ
శ్రీరామ కృష్ణావతారముల్ దాల్చి ధ
ర్మస్వరూపంబు నేర్పరచినాడ

క్రీస్తు మహమ్మదు జ్ఞానబుద్ధుం డాది
యవతారముల ధర్మమాపినాడ
ఇలపాపమాధిక్య మెప్పుడౌనో యప్పుడె నే
నుద్భవించుచునుందు నుర్విలోన

తే॥గీ॥ హింస, పానంబు, వైరము, తొల్లి జాతి
వర్ణసంకరమవని సంపూర్ణముగను
నాశ మొనరింప భారతదేశమందు
నేనొక మహాత్ముడగుచు జన్మింతు వేగ॥

కావున నీవిక నిశ్చింతనుండుము.
నీకు శుభము గల్గుగాత - పాపము శమించుగాత

(నిష్క్రమించును)

క—ఆహా! ధన్యురాల నయితినిగదా?

॥ హరికారుణ్య సుధారసంబునను ధన్యంబయ్యె జన్మంబు, నా
నరసంతానము నుద్ధరింపగ జగన్నాథుండె భూమండలిన్
వరపూర్ణుండయి యుద్భవించి కటుపాపంబెల్ల బోగొట్టి భూ
రమునన్ మాన్పి, యొనర్చు నెన్ శుభములొప్పన్ లోకకళ్యాణమున్॥

(నిష్క్రమించును)

---

౨. రంగము.

దక్షిణాఫ్రికా భారతీయులు.

[కూలీలు స్త్రీ, పురుషుడు]

స్త్రీ—అయ్యో, నేనీబాధపడలేను. మరల కూలివేళయగుచున్నది.
నేనేమిచేయుదును ఈ జ్వరబాధనే భరింపజాలను.

పు—ఏహో నాలుగుడబ్బులుసంపాదించుకొని పొట్టపోసుకొనువారితో
జేరుచు మాటలనమ్మిమోసపోయి యీదక్షిణాఫ్రికా దేశమునకు

వచ్చియుండ, యిచ్చటగూడను మనయగచాట్లు తప్పినవి కావు
ఇంతకు పరమేశ్వరుని దయయిట్లున్నది!

స్త్రీ—నీవెళ్లినను నాప్రాణము తీసివేయుము. నేనీకష్టము భరించజాలను
ఇంక కాసేపుండిన యజమానుల మనుష్యులువచ్చి గొడ్లను
బాదినట్లు బాది పనిచేయమందురు.

పురు—నీవొక్కదాని వేయేల! పిల్లలతో సహా మనమ్మందరిమును ప్రాణ
త్యాగము జేసికొందము. నీవు పోయిన యీపిల్లల యగచాట్లు
చూచి నేను భరించగలనా? నేనుమాత్రము రాత్రింబగళ్ళు
విసుకు విరామము లేకుండా పనిచేయగలనా? మొన్నయీపని
కూనను సరిగా పనిచేయుటలేదని బాదినప్పుడు నాకడుపు
తరుక్కొని పోలేదా?

స్త్రీ—ఇంక మనమెవ్వరికో మొఱపెట్టుకొనిన లాభముండును?
మనగతియేమి?

పురు—పరమేశ్వరునితోతప్ప యింకెవ్వరికి మొరపెట్టుకొందుము,
ఇంకా ఒక్క ఆశమాత్రముగలదు. మనపాలిటి దేవునివలె
ఎవరో గాంధిగారు మనకోసము వచ్చినాడట. ఆయనపాదాల
కు మొక్కి ప్రాణాలను విడుద్దాం.

స్త్రీ—అయ్యోనాకు చలిబాధ యెక్కువగానున్నది, ఎచ్చటనైనను
తలదాచుకొనుటకు గూడ గతిలేక పోయెనుగదా!

పురు—మన నీచెట్లక్రిందనైనను ఉండనిచ్చిన యంతేచాలును. అదుగో
మనదేశీయులెవరో వచ్చుచున్నారు.

[ప్రవేశము-ధర్మసిద్ధాంతి-ఆచారసిద్ధాంతి- రాజమ్మ]

ధ—మా॥ అదుగో, యచ్చటభారతీయజనులే యల్లాడుచున్నారు, పా
మరులైపొట్టకుకూడు నుండ గృహంబుల్ మానంబులై గుడ్డయు
కరువై దిక్కెదిలేక; భరతస్త్రీపుత్రులైపుట్టియున్
పరహింసామతమున్ గ్రహించుటయె పాపంబయ్యె నిచ్చోటలన్

కటకటా ! వారిసమీపమునకు బోయి వారిస్థితి గనుగొందము. వారిముఖవైఖరులను జూడ వారేటికో దుఃఖించుచున్నట్లున్నారు.

(వారిని సమీపించుదురు)

రాజ—అయ్యయ్యో, వాంళ్ళేవండ్లో అడగకుండా అంతదగ్గరకు పోతారేం

ధా—సరే రామాయణంలో పిడకలాటగానున్నది. (వెనుకకుతగ్గును)

కృ—(వారి దెసఁజూచి) అయ్యా, మీరేల యిక్లేశాతురులై పడియున్నారు.

రు—అయ్యా, యీదేశమున మేమందరమును ఏకాకులముగానే యున్నాము. మాగతి యేమనిచెప్పుకొందుము?

ధా—మీరిట్లు వీధిలో పడియుండుట కేమి కారణము? మీకు నివసించుటకు గృహము లేదా?

రు—అయ్యా, మాకు గృహమక్కరలేదు. ఈచెట్టుక్రిందనైనను హాయిగా పడియుండనిచ్చిన యెడల నంతేచాలును.

రాజ—మీదేకులం అబ్బీ?

రు—మాది యేకులమని చెప్పుకొనుటకు సిగ్గుగానున్నది. ఏకులము వారికైనను ఇచ్చుట యిదేరాత.

రాజ—చెప్పరానివాంళ్ళుకాదు గదా!

రు—ఒక్క చెప్పరానివాంళ్ళమే గాదు - చూడరానివాంళ్లము - వినరానివాంళ్ళము - బ్రతకరానివాంళ్ళము గూడనై యున్నాము. మేమేగాదు. మనదేశస్థులందరు నిచ్చుట నట్టివారే. ఈ ప్రదేశమునకు హాయిగా బ్రతుకు మీరుగూడ నేలవచ్చితిరాయని నాకు విచారకరముగా నున్నది.

రాజ—అన్నయ్యా, మనవాడి సంగతి వీంళ్ళకు తెలుసునేమో విచారించుము.

రు—అయ్యా, మీబంధువు లిచటెవ్వరైన నున్నారా?

ఆచా— అవును, మాతమ్ముడు చక్కనిపలుచగా నల్లగానుంటాడు. పేరు శంకరశాస్త్రి. ఇక్కడికి సంవత్సరంక్రింద వచ్చినాడు. నీ మైనా తెలియునా?

పురు— నేను వారిని చూచియుండలేదు. గనుక వారిదగ్గర విచారించిన వారిసంగతి తెలియును. కాని వారింతవరకు క్షేమముగా నుందురాయని నాకు భయము గల్గుచున్నది.

ధర్మ— అయ్యా, మేమిచ్చటికి క్రొత్తగా వచ్చి యున్నాము. మీస్థితి గతులు మాకించుక యెఱింగింపుడు?

పురు— మాస్థితి యేమని చెప్పకొందును —

తే॥ గీ॥ కట్టుకొనుటకు గుడ్డయు, పొట్టకింత
కూడు, పడియుండుటకు నొకపాక యింత
కూడ లేకుండ మేమిట్లు గోడుగోడు
మనుచు నల్లాడుచుంటిమో యున్నలార!

ఇంకా మాగతి వినుడురేని,

సీ॥ రోజు కిరువదినాలుగు గంటలునుగూడ
చెమటగార్చుచు కూలిచేయవలయు,
అధికారియాజ్ఞల కదియేమి యిదియేమి,
యనినోరు దెరచి మాటాడవలదు,
పెండ్లి పేరంట మపేక్షించకుండ సం
సారసుఖము త్రోసివేయవలయు,
గొడ్లకన్నను మించి గొడ్డుచాకిరి జేసి
తెల్లవారలతృప్తి దీర్పవలయు,

గీ॥ నల్లవారంము, నీగ్రో జనంబులంము,
నీచులంచును దొరల కానిపలుకుచు,
అడవిజాతుల పీరొక్కరనుచు దిగుల
హీనముగజూతు రక్కటా! హిందువులను॥

రాజ—ఆ, ఆడమనిషి పడియున్న దేల? శివశివా !

రు—అమ్మా, దీనికి నెలరోజులనుండియు చాలజ్వరము వచ్చుచున్నది. ఇట్లున్నను ప్రతిరోజు చెప్పినట్లు పనిచేసితీరవలయును. అయ్యా, అరుగో దొరలువచ్చుచున్నారు. మీరు రోడ్డుక్రిందికి రండు. వారు మీమర్యాద జూడరు.

(ప్రవేశము తెల్లదొరలు యిరువురు)

దొర—Allo—Fresh—Slaves—కొత్తబానిసలు—కొత్తబానిసలవలెనున్నారు. Dam Dirty fellows — Get down— Get down రోడ్డు దిగిపొండు—దొరగారు వచ్చుట కనబడలేదా మీకు ? చాలదూరముగా నుండవలయును— రోడ్డుమీద నడవరాదు, Get out — Get out.

రాజ—ఏం, మేము మాలవాండ్లు మనుకున్నారా- మాదిగవాండ్లు మనుకొన్నారా?

అదా—వాండ్లు దగ్గరకు వస్తే మనం మంటుకు పూరకుంటామా? దుష్టులకు దూరంగా వుండమన్నారు.

(దూరముగా పోదురు)

2వ దొర—Bloody negroes-talking something: Drive them into the mines.

దొ—Don't talk-Bloody fools. నోరు యెత్తవద్దు- పదండి పదండి. గనులలో పనిచేయవలెను. త్వరగా నడవకపోయిన కొరడాదెబ్బలు తగులును.

ధర్మ—అయ్యా, మేము ఆరకదేశముచూచి పోవుటకు వచ్చినాము మేము కూలీలముగాము, మమ్మునువదలి మీదారిని మీరు పొండు.

దొర—Nonsense. Drive the bloody beggars to the mines.

ధ—Sir, We have come here on private business and we are not coolies. Please don't trouble us for nothing.

2దొర—First, keep out of the road—you bloody beggar you speak English?

1దొర—ముందు మీరు రోడ్డుదిగి మాటాడుడు—

(కూలీలవైపుజూచి) Oh, bloody thievesదొంగల్లా దొంగలు మీరు తప్పించుకొని వచ్చినారా. సరిసరి.

(కొరడాతో స్త్రీపురుషుల నిరువురను కొట్టును.

పొండు- పొండు-

పురు—అయ్యా నాభార్యకు చాలజబ్బుగానుండి మేమీరోజు పనికి పోలేదు. దయుంచి క్షమించండి-

1వ దొర—(జబ్బు గిబ్బు తెలియదు. you rogues.- ముందు నడవండి-

(వారినలుగురిని కొరడాతో కొట్టుచుతీసుకొనిపోవుచున్నాడు)

ధర్మ— అయ్యా, అనవసరముగా వారిని కొట్టుట కేల? కొంచము దయతో చూడగూడదా

2 వ దొర—Shut up you beggar walk out-walk out first.

(అని వారిని గూడ కొరడాతో కొట్టును)

రాజ—అయ్యో, దేవుడా, యిదెక్కడికర్మం వచ్చిపడ్డదో- శివశివా

(అనితొలగితొలగి పోవును)

1 వ దొర—అదే దానికి నాలుగు తగలనియ్ Nonsense మీరు నోరెత్తుదురేని మీయందరికి కఠినశిక్ష చేయబడును.

ధర్మ—కానియ్యండి పాపం మెంత పెరగవలెనో అంత పెరుగుతుంది పోదాముర౦డి, యేమిచేసెదరో మనము చూదము.

ఆచా—అయ్యా, మమ్ముల నెందుకు చంపుతారు! నాలుగు త

త్రైనా యిస్తాం మాదారిని మమ్ము పోనియ్యండీ.

దొర__Bloody fellows. Go to the mines first : shut up on—go on.

రాజ—అయ్యో ఘెట్టికర్మం తెచ్చుకున్నాం రామ రామ (కొరడా తోకొట్టుచున్నారు,) (నిష్క్రమింతురు)

తెరపడును.

---

3 వ రంగము.

యామినీసుందరి.

(స్వప్నావస్థ)

అమ్మా? నీవెవరు? జగన్మాత వనుచున్నావా?

యా—ఆహా! యేమనుచున్నావు? మీ కులము వారిలో నెల్ల విద్యావంతురాలవైనందుకు ఫలిత మేమనుచున్నావా? మీకు లమెంత నీచవృత్తిలోనున్నదో చూచితివా యనుచున్నావా? నన్నేమి చేయ మనెదవు? గాంధిబోధలు వినబడుటలేదా యని యడుగుచున్నావా ? వినబడుచున్నవి - వినబడుచున్నవి—నేనేమి చేయవలెను! మొదట నీవృత్తిని మాని నీకులము నుద్ధరింప మనుచున్నావా? నీవు గావించిన ఘోరకృత్యముల దలచు కొనమనుచున్నావా? నీకు నరకభయము లేదా యనుచు న్నావా? సరిసరి నీమాటలు వినబడుచున్నవి. పోవుచున్నావా ఆగుమాగుము.

(కలవరపడి లేచి)

ఆహా! యేమి యీచిత్రము! కన్నుల గట్టినట్లొక పుణ్యాంగన నాదెస చేయిసాపుచు నేమేమిరో ముచ్చటించుచు క్షణములో మా

యమైపోయినది. ఏమిది! నేను కలగంటినా? ఎంతయో స్పష్టముగానున్న దే. నిజముగా నెవరైన వచ్చియుండిరా? కాదు-కాదు-నామనోవేదనయే నాభావచంచలనమునకు కారణము. నిజమునకు నేనెట్టి ఘోరకృత్యములఁ గావించితి!

తే॥ గీ॥ చేయరాని దుష్కృత్యముల్ జేసినాను
బలుకరాని దుర్భాషలఁబలికినాను
నడువరాని దుర్నడతల నడచినాను
కటకటా! నాకుముక్తి యింకెట్టుల గలుగు॥

సీ॥ మెరుపుల మెరిపించి నిరపరాధుల నెల్ల
వలలలో నేర్పున బట్టినాను
సంసారములను ధ్వంసము జేసి యిండ్లలో
పెనుఘోషఁగడు నేడిపించినాను
మాయలమారినై మహానవనాయకులను
దొంగదోపిడియట్లు దోచినాను
తుచ్ఛ ద్రవ్యపుటాశతో మానమును వీధి
యంగడిలోఁబెట్టి యమ్మినాను

గీ॥ ఎట్టి నీచమునకు నొడిగట్టినాను
నీతిజాతులు రెండును నీటఁగల్పి
నాను, కటకటా! యెప్పటికైనగాని
కట్టికుడువదే యీపాపకర్మ మెల్ల॥

ఇంక నాజీవితసౌఖ్యము నెంచుద మన్నచో:—

ఉ॥ మానసమొప్పినట్టి యొకమాన్యునిపై హృదయంబునిల్పి యా
ప్రాణవిభుండె దైవమని భావమునందలపోసి భక్తితో
ప్రాణము నిల్చుదాక నిజవల్లభుసేవ మెలంగు నట్టి యా
మానిని జన్మజన్మయగు, మాదియు ధారుణినొక్కజన్మయే॥

దారిపోవుదు వారి దాహంబు జల్లార్ప
భోగమువారె తోల్బొమ్మలవని
పనికిమాలిన వట్టి వ్యర్థులాడుకొనంగ
భోగము వారె కీల్బొమ్మలవని
రూపాయితోనె కురూపియేనియు నెక్క
తొక్క భోగమువారె కుక్కబండ్లు
చిత్తచదారంబు జేర్ప భోగము వారె !
కుళ్లుచుండెడు రొచ్చుగుంట లకట !
గీ॥ నాల్గువైపుల మురికినంతయును జేర్చి,
లాగుకొనుపట్టిమురికి కాల్వలును వారె,
నిండుపుగుగులుగల మేడిపండ్లు వారె,
బాపురే ! వేశ్యకులటల బ్రతుకు బ్రతుకె !

ఉ॥ చొక్కపు కాయమున్, మిగుల సోయగపున్ గనుదోయి తళ్కులన్
గ్రొక్కెడు లాలితంబు, కళకాంతులనీను ముఖాబ్జబింబమున్
స్రుక్కననంతరంబు మొముజూచెడు వారెవరైన నుందురే
యక్కట ! దిక్కుమాలిన వృథాబ్రతుకౌ గద వృద్ధవేశ్యకున్ !
చివరకు మాగతి యధోగతి పాలైనది గదా !

ఉ॥ మానము లేనెలేదు, ధర మాన్యతయంతకు ముందెలే దికన్
మానుమమా, హుళక్కి ! ధనమానము జాస్తి; సుఖంబయెచ్చటన్
గానము; దేహదార్ఢ్యముడుగన్ బని లేదు, యశంబ నాస్తి; సం
తానము సున్న; జన్మము, వృథాగద; ధారుణి వేశ్య కాంతకున్

కటకటా! నామూలమున సన్న్యాసియై నాగరత్నం యిల్లువాకిలి వెళ్లక తిరుగుచుండ యింటిలోని వారు నన్నెంతతిట్టిపోయుచున్నారో కదా! ఆహా! కుశాలరావు తాగుమోతైతె తనయాస్తినంతయు నమ్ముకొని మతిభ్రమతో జేరదిమ్మరియైనందు కతని భార్య నాపై నెంత దుమ్ము

తూరుపారబట్టుచున్నదో గదా! ఇట్టి వందలకొలదిపురుషుల యసువు
పోసికొనిన నాజన్మ కిక పుణ్యమెట్లు లభించును! నాశా యమన్యా
మెట్లు తొలగును !

సర్వసంగపరిత్యాగమును గావించిన స్వార్థత్యాగియు, మానవ
శ్రేష్ఠుడును, మహాత్ముడును, పరమేశ్వరుని పరావతారమూర్తియు నగు
మహాత్మగాంధిబోధ లికనైనను నాచెవుల నాటవలదా? ఛీ-ఛీ-నా
నిచో నింక నాబ్రతుకేటికి? నాజన్మప్రాయశ్చిత్తమునకు దారియెట్లు?
నాకొకటియే దారితోచుచున్నది. మొట్టమొదట నాతుచ్ఛభోగముల
తయుత్యజించి పవిత్రురాలనుగావలను. పిమ్మట నావలన భ్రష్టులైననాగ
రత్తం, కుశాల్ రావు మున్నగువారి యాస్తులను మరల వారికిచ్చి
విశ్వప్రియత్నముల జేసి వారిదుర్బుద్ధి మాన్పి వారిసంసారమును నిలువ
బెట్టవలయును. ఆపిమ్మట నాజీవితమంతయు నాకుల స్త్రీల నుద్ధరించి
వారిని సన్మార్గమునకు మరల్పుటకు వినియోగించ వలెను. ఇక నాకు
మనోనిశ్చయము చేకూరినది.

ఇకనీతుచ్ఛపు విదేశదుస్తులతో నాకుపనిలేదు. మహాత్మునాజ్ఞ
ననుసారము రాట్నపు నూలుతో తయారు జేయబడిన ముతకబట్టలనే
ధరించెద ఈ నా యాభరణములన్నియు దేశీయోద్యమమునకు మహాత్ము
నికి సమర్పించెద. ఇదియే నా మనోనిశ్చయము. శ్రీహరీ, యనాదీశ
రాలిని కటాక్షింపుము. (నిష్క్రమించును)

4 రంగము.

[ప్రవేశము నందుడు.—(జాన్)]

ఆహా! దురదృష్టవంతులను బాగుచేయు వారెవరును లేరుగదా!

తే॥ గీ॥ పూర్వమతమున నగచాట్లఁ బొగిలిబొగిలి
క్రైస్తవమతంబుఁ జేరఁ దక్కడనుగూడ
దప్పవయ్యెను మాకున్న తిప్పలన్ని
బాపురే! పంచముల దౌర్భాగ్యతకు దలఁప॥

తే॥ గీ॥ పంచములటంచు మమ్మవగించు నొకటి,
క్రైస్తవులటంచు మతబహిష్కార మొకటి
రెండువిధముల వేధించుచుండె మమ్ము
కనికర మొకింత లేక మాకర్మమేమొ!

ఈవిషయ మిట్లుండ కొంచెము యాలోచించినకొలదిని మాకొక శ్చాత్తాపముగూడ కలుగుచున్నది.

ఉ॥ ఎప్పటినుండియో మా వెలయు హిందుమతంబును బాసి నేటికే
తిప్పలు గల్గెనో యిటుల తీవ్రత క్రీస్తుమతంబులోన మే
మిప్పుడు కాలుజారి తపియించుచునుంటిమి యిట్టులింక మా
కెప్పటికేని ముక్తిలభియించునొ లేదొ యికేమి మూడునో॥

ఈమతమువలన మాకు కొన్ని స్వల్పమేలులు కలిగినమాట సత్యమేగాని, దీర్ఘముగా నాలోచించి చూచిన మాకిప్పుడు గూడ నెట్టి ఖ్యము కనుపించుటలేదు:—

మాటమాత్రమెగాని మము తెల్లవారితో
పాటు జూచెదు మాట! వట్టి కల్ల
కలుపుకొంటగాని వారల సంఘమున మమ్ము
జేరనిచ్చుట చాలదూర మెపుడు
అక్ పెట్టుటగాని యాదరమున మమ్ము

నభివృద్ధిజేయుట యనఁగ లేదు
మతములోనికి దించు మాయలయొక్కటె గాని
హిత నిజం బెఱిఁగించుమాట సున్న

గీ॥ నల్ల వారు తమకుఁ జాతి నరులటంచుఁ
దలచి మము నరజాతికై క్రైస్తవులమాడ్కిఁ
జూతురేగాని మాకు కందు సుఖముగలదె!
అక్కటా! యెంత కుటిల విశ్వాసమయ్యొ॥

తుదకు క్రైస్తియన్ మతమును వలన మాకుఁ గలిగిన ఫలితమేమనిన

సీ॥ ఉగ్గుబాలను ద్రావుచున్న నాఁటిలనేఁప్ర
లో రామకృష్ణుల దూరుటొకటి
మాతల్లి సీతమ్మ మాటిచ్చి మునుపైన
దేవళ్ల నాడివిడిపోవుటొకటి
తండ్రితాతలనాటి తరతరంబుల సాంప్ర
దాయికంబులను మానివేయు టొకటి
చుట్టుపక్కలనున్న చుట్టాల విడనాడి
పరదేశులను గూడుపట్టుటొకటి

గీ॥ అన్నిటికి మించి, పూతరాజమైన మేటి
హైందవమతంబు విడఁబాసి యరుగుటొకటి
దక్కఁ బన్యలాభంబు లేమి తలఁపఁ గావు
కటకటా! మనోవేదన గలిగెఁ బుడమి॥

విచారించిన కొలఁది నొక్క విషయము మాత్రము దృఢముగాఁ దోచుచున్నది. ఎప్పటికైనను స్వజనులే దిక్కగుదురుగాని యన్యులు కానేరరు,

తే॥ మీ పగలు కక్షలు వచ్చినవచ్చుఁ గాక
ఆపదలయందు బంధుగులైన వారు

స్వకీయులు దక్క నన్యులు తెరగలరె ?
అట్టియొప్పటికైన మా కన్యలేల
హైందవవ్రతె శాశ్వతముగ దిక్కుమరచు ।

ఇక హిందూసంఘములో మున్ముందు నివారింప యనూయత-చు వివాహము మొక్కటి గలదు. అవిషయమునగూడ శుభసూచకములు గాన్పించుచున్నవి.

నేటికి మాయదృష్టమున నిశ్చయమైన పరాత్పరుండౌ ము
న్నాటికి గాంధిరూపమున నవతరించి యనాదినుండి మా
కేటి విపత్తులున్న నవియెల్లను సాంతము రూపుమాపి నా
నాటికిఁ జేరదీసుకొని న్యాయమునిల్పు మహాత్ముఁ డొక్కడే ।

ఇక నేను చేయవలసిన కర్తవ్యమేమి? వీరెవ్వరో బ్రాహ్మణులు నాదెస కరుగుచున్నారు. ఓహో వీరు, ధర్మసిద్ధాంతిగారు-ఆబిడ రాజమ్మగారువలె నున్నారు! మరల నీబిడ నన్నెక్కడ తిట్టిపోయునో!

(ప్రవేశము: ధర్మసిద్ధాంతి-ఆచారసిద్ధాంతి-రాజమ్మ.)

ధర్మ—సోదరా, నీపట్లు మమ్ముజూచి దూరమునకుపోవ నవసరము లేదు. నీకొరకే మేము వచ్చుచున్నాము.

సం—అయ్యా, నాయెడ తమకు గలిగిన కటాక్షమునకు నమస్కరించుచున్నాను. తా మెచ్చటనుండి దయచేయుచున్నారు?

ధర్మ—మేమీమధ్య దక్షిణాఫ్రికాయాత్ర ముగించుకొని వచ్చితిమి. అచ్చట మహాత్మగాంధిగారి యుపదేశానుసారముగా సంఘసేవకు తోడ్పడవలెనని మేము కృషి సలుపుచున్నాము.

సం— అయ్యా, దక్షిణాఫ్రికా విశేషములనించుక దెలిపెదరని ప్రార్థించుచున్నాను.

ధర్మ—ఆచారసిద్ధాంతిగారా, విషయము బాగుగా దెలుపగలరు.

సం.— వారికి మీయెడ కటాక్షమున్నచో మేము కృతార్థులమగుదుము.

ఆచా.— మీకటాక్షమున కేమిగాని, అచ్చట మనభారతీయుల దుస్థితి యింతయంతయని వర్ణింప నలవిగాకున్నది. వారచ్చట గ్రామములలో నివసింప రాదు. నలుగురితో కలసి మెలసియుండ రాదు. సంసారమును సేయరాదు. ఇన్ని యేల,—

ఉ॥ ఇచ్చట మాలమాదుగుల నెల్లర నే విధి జూచుచుంటిమో
యచ్చట నల్లవారయిన హైందవులెల్లర నంతకన్న బల్
హెచ్చిన నీచతగ గనుచు హీనముగా వ్యథబెట్టి భూమిలో
నెచ్చటలేని ఘోరముల నెన్నియొ జేయుచునుందు రక్కటా!

ఊరక పూడబోయిన మేముగూడ వారి దుర్నయముల బారి నుండి తప్పించుకొన లేక, అచ్చట న్యాయముగా ననుభవించుచున్న ట్లుడు మనదేశమున మాలమాదుగుల యగచాట్లిట్లే యుండునుగదా యని దలచుకొని విలపించెడివారము.

సం.— అగ్రజాతులను గూడ మమ్ముజూచినట్లేజూచుచుందు రా ?

ఆచా.— అగ్రజాతులేమి. కడజాతులేమి. ఇక్కడియగ్రజాతులక్కడ కడజాతులకన్న హీనముగా జూడబడుదుము. ఎంతటి విద్యావంతులను గూడ నక్కడ దమ్మిడీకిగూడ గౌరగానిచ్చుట లేదు.

సం.— అయ్యా, మాస్థితికై మేము వగచుటయేగాక, అచ్చటి మన వారిస్థితి హృదయవేదనను గలిగించుచున్నది.

ధర్మ.— అయ్యా, మీరీమధ్య చాల చదువుకొని హిందూమత శాస్త్రముల నెఱిగి క్రైస్తవ మతములోనుండియు మీపూర్వమతమునందు చాలనభిమానమును చూపుచున్నారని విన్నట్లు కెంతయు సంతసించుచున్నాడను.

సం.— అయ్యా యజ్ఞానాంధకారమునబడి మాపూర్వులు నతమగు హిందూమతమును విసర్జించి యన్యమతస్వీకార మొనరించి పాతకము గట్టుకొంటిని. తమవంటి మహనీయులు నన్నుగా పాడి మన్నింపవలె

భా— నందా! నిన్ను మేము మన్నించుటకుమారు నీవును నీవారెల్ల రును మమ్ము మన్నింపవలె— వీలననిన—

ఛండాలులని రొంచి సర్వదా మము సంఘ
మున జేరనీకుంట మొదటితప్పు
మీనీచవృత్తిని మానిపింపగ విద్య
జెప్పింపకుండుటే గొప్పతప్పు
మాతోటిపాటుగా మనుజులగానైన
మిమ్మెంచకుండుటే మేటితప్పు
క్రైస్తవమతములో గలయు నాడైన మి
మ్మాదరింపక యుండు టసలు తప్పు

తే. గీ. ఇన్నితప్పులు మా యందె యున్నవయ్య,
దైవవిధి నిట్లు పుట్టుట దప్పు నింక
వేరుతప్పేమి మీయందు వెదుక లేము
సోదరా, తప్పులనుగాచి యాదరింపు.

చె— శివశివా— యెంతమాట బల్కితిరి. బ్రాహ్మణోత్తములయి—వేద వేదాంగాదిసకలశాస్త్రపురాణేతిహాసములయందు దారితేరిన మీవంటి మహాపండితులు నాయంటి దీనుని యెడ నిట్లు బల్కుట పాడిగాదు; స్వామీ, మీపాదములకు సాష్టాంగ నమస్కారము లాచరించుచున్నాను. నన్ను రక్షింపుడు.

(అని దూరముగా నేలపై బడి నమస్కరించుచున్నాడు.)

[ధర్మసిద్ధాంతి ఆచారసిద్ధాంతి సమీపించి, అతనిని లేవనెత్తుచు)

ధా— నందా, నీవుకడజాతిలో జన్మించియు, జ్ఞానవంతుడవయి నీ కులమును, హిందూమతమునుగూడ నుద్ధరింప సమకట్టితివి, నీవింక కృతార్థుడవు. మాకులమునింతవరకు నధోగతిపాల్జేసి జెల్లముకొట్టినవాళ్ళవలె నూరకొన్న మాయందే లోపములు

స్నవి. సీయంటివారి నంటుకొనుట దోషమని యెంచుట మహా
పాతకము.

నందా—అయ్యా, అట్లనకుము. మన దేశమునం దన్నికులములందును
ఈపరస్పర కులభేదములున్నవి లోపము మీయందొక్కరి
యందుమాత్రమే లేదు. వేయేల, నేనెంతయత్నించినను మాలో
మాకు మాలమాదుగులకే పొందు కుదురకయున్నది కావున
భారత సంఘమునంతయు నుద్ధరించు భాధ్యత తమపైనున్నదే
గాని, తమయందే లోపములు లేవు.

ధర్మ—అయ్యా, భారము మాయందే గాదు.

ఉ॥ వీరును మేమునుంగలసి మేదిని సఖ్యతతో మెలంగుచున్
దూరము పారజూచి మనతోటి జనంబులలోని లోపముల్
పైరణజేసి, దీనులను పాకుచు, పాపము సంస్కరించి, యీ
భారత సంఘవృద్ధిని సువశ్యముగాంచగ ధర్మమో సఖా! ॥

నం—అయ్యా, తమతోటిపాటు దేశసేవ జేయుటకు నాప్రాణము నర్పిం
పసిద్ధముగానున్నాను. ఇక నాకీ క్రిస్టియను మతముతో సంబం
ధము లేదు. ఇదిగో ఈక్రాసును తీసివేయుచున్నాను. హిం
దూ దేశములోన పుట్టి పెరిగిన మాకు హిందూసంఘములో
ముక్తి గలుగవలెగాని, యన్యథా విచారించుట యాత్మద్రో
హము:

(తనలో-ధ్యానము సభినయించుట)

శా॥ ఓహిందూమతమా, నిను విడచి యేదో యన్యథా యెంచి నే
ద్రోహం బెంతయు జేసినాడ, నిక నా దుర్బుద్ధి మన్నించి నీ
సాహాయ్యంబిడి ముక్తిమార్గమున నాజన్మంబు ధన్యంబుగా
మోహాంధంబుననుండి మేలుకొను సద్బుద్ధిన్ బ్రసాదింపవే॥

అయ్యా, తమరందరికి నాహృదయ పూర్వక వందనము లర్పించుచున్నాను. (రాజమ్మవైపుజూచి) అమ్మగారు మాయెడ కనికరము గాపి దాసునిమన్నించుమని ప్రార్థించుచున్నాను.

గా:—నందా! కులాచారమునుబట్టి నిన్నును నీకులమువారిని మే మెప్పుడైన హింసించినచో నది మనస్సులో పెట్టుకొనకుము. నిజముగా ఆ పాడుబోయిలో అగచాట్లు పడుతున్న వారినిజూచినా, మేము స్వయంగానే యనుభవించినా, మీరూ మావంటి వాండ్లే గదాయని నాకడుపు తరుక్కుపోయింది. అదిగాక కేవలం ఋషివంటి మహాత్మా గాంధిగారే చెప్పంగా మాకుమట్టుకేం పట్టుకేమున్నది. కాకపోతే మాలో మరీ చాదస్తంముండ ఉంటే యింకా నాలుగు రోజులు పట్టుకేమస్తారు. నువ్వు మట్టుకు నేరే అనుకోవద్దు.

నం:—అమ్మా తమ యనుగ్రహమునకు దాసుని వందనములు.

ఆచా:—నందా, యికనీవు నీకులములో మాంసాది యాహార విసర్జనమునకును, నీచవృత్తిని మాన్పించుటకును, పరిశుభ్రమునకును పాటుపడవలయును. మేమును నీకు నీకులము వారికిని యన్నివిధముల తోడ్పడెదము. మేమిక పోయి వచ్చెదము.

శ్రీ:—ముందు నిమ్నజాతుల నుద్ధరించిన గాని దేశము బాగుపడదని యిప్పటికి మనము గ్రహించితిమి. నందా, యింక నీజీవితమును సంఘోద్ధారణకై వినియోగించవలయును. నేనుకూడ నాశక్తి కొలది పాటుపడుటకు పరమేశ్వరు డనుగ్రహించుగాత. మేమిక పోయి వచ్చెదము.

రాజ:—ఇక మా స్త్రీలు మాత్రము ఈవిషయములో నకునిందపాలు గారు ముమ్మాటికి గారు. అయినదానికి మనస్సులో మాత్రము వుంచుకోవద్దు. (ముగ్గురును నిష్క్రమింతురు.)

సం—
ఉ। పంచములార నేడు! మనభాగ్యవశంబున దేవునట్లు నే
తెంచి మహాత్మగాంధి, కడతేర్చెను కష్టము లెల్ల, నింకదా
రెంచగ బోకుడయ్య మనమేయగచాల్లకృశించినాము లో
నెంచుడు తోటిహైందవులె యెప్పటికైనను దిక్కటంచిరా

5 వ రంగము.

(ప్రవేశము మహమ్మద్ మస్తాన్)

మస్తా—అరే, భాయ్-సైతాన్. ఇదరావ్-ఇదరావ్.

(తెరలో-ఆతేసర్కార్-ఆతే.)

(ప్రవేశము సైతాన్)

సైతా—సలాం-సలాం-సర్కార్-సలాం.

మస్తా—అరే, మనికీ హిందూమనిషీకి భాయ్-భాయ్-లడాయ్ గిడా య్ నై-ఓ బడాబడాసాబ్-షౌకతాలీ మహాత్మాగాంధి సాహెబ్ బాయ్‌బాయ్ హోయ్‌వారు సెప్పినమాట మనకీ ముఖ్యం. దేఖో మనకీ హిందువుజాస్తీ అంతాప్రేమ - ప్రేమ-లడాయ్ గడాయ్ నై-దేఖో-జావ్ జల్దీ జావ్-నీకి పోయి మునటయ్య శాస్త్రిగారికి సలాములు సెప్పి, యీజాబు వారికిచ్చి, మన తమాషణాలో, వారికేటికాయుంటె, యిక్కడ దయసేయ మనిసెప్పు లేకపోతే మనమే వారిదర్శనం సేస్తాం అని సెప్పు జావ్ జల్దీ జావ్ అరే ఖబడ్దార్ బే-ఖబడ్దార్ సాలా మరా దతో వుండావాలి మాలుంహోయ్ జావ్.

సైతా— అచ్ఛా- సర్కార్- అమారే జల్దీ ఆతాహుం

(నిష్క్రమించుదును)

మస్తా—(ఆలోచనచేసి) నిజానికి, ఒకదేశంలో పుట్టినావాంళ్ళు లడాయి యేసుకుంటే, పరాయివాడికి అలుసు! అరే, మాకు మహమ్మదీయ మతంలో అందరిని ప్రేమించమనియున్నది. ఖాఖా - క్యామూ ధామతిరే అమారే - ఒకదేశంపుట్టింది - ఒక చోటు పెరిగింది - ఒకచోటు ఉండేది - ఆంళ్లకీ మాకూ లడాయి! ఖాఖా - బుద్ధితక్వ - బుద్ధితక్వ, వారే! బడా బడా సాబ్ - యిప్పటికి మాకు కంళ్లు తెరిచారు! అచ్ఛా - అచ్ఛా - వారికి సలాంలు-సలాంలు-ఓ బడా-బడాసాబ్-బడాసాబ్-పర మేశ్వర్ సమూ టిహాయ్.—

ఆదా—మాకూ వాంళ్ళకు మతం యేరు. అయితే క్యా నష్టం? ఆంళ్ళ మతం ఆంళ్ళది-మాకూమతం మాది-వాంళ్ళ దేవుడూ వాంళ్ళకి మాకూ దేవుడు మాకూ-ఒకరికి ఒకరు సాయం చేసుకుంటూ భాయ్‌భాయ్ యంటే-మల్లీ కబడ్దార్ మల్లి దేశంలో అల్లరిగిల్లరి నై నై. అందరం కలసి భాయ్‌భాయ్ - సుఖంగా వుంటాది.

(ప్రవేశం: సైతాను ఓబయ్యశాస్త్రి)

ఆవ్ జీ-ఓబామ్మిట సాబ్ ఆవ్.

సలాం-సలాం, బైట్జీ-బైట్జీ-ఇధర్-బైట్జీ.

తా:—సర్కార్—మనకేయేంచేస్తామోయనిమహారాజ్ దడుస్తా వుంటే మాకూ బాగాసెప్పి తీసుక వచ్చాం—బైఠో మహారాజ్—ఫికర్ నై-

ఓబ:—నాకేమి భయము! మహాత్ముని బోధలవలన మేము నిర్భయముగా మహమ్మదీయులయెడ సోదరభావముతోనుంటున్నాము. వారుమాయందు చాలమర్యాదతో నుంటున్నారు.

మస్తా:—అచ్ఛా - అచ్ఛా- సలాం మహారాజ్, సలాం- మాకి ఇదివరకు మిమ్ముల్ని దూషించినందుకు తమరు క్షమించాలి. మనంమనం అన్నదమ్ములవలె నుండాలీయని మాకుగూడ బుద్ధి వచ్చింది.

ఓబ—అయ్యయ్యో క్షమించుట కేమున్నది మాయందు మాత్రముల్లో పనులు లేవా-అదొక కాలవిపరీతం- మళ్ళీ మహాత్ముడువచ్చాడు అందరము క్రమంగా బాగుపడుతున్నాము. ఇదివరకు తురకలను ముట్టుకుంటే చర్మంకోసివేయువలెనని మేము తన్నుకొనిచచ్చాం. ఇప్పుడది విషమించి, పరస్పరవిరోధములు ఎక్కువగుచున్నవని తెలిసి బుద్ధితెచ్చుకొనుచున్నాము. మాకన్న మహమ్మదీయులే యెక్కువ మర్యాదతో మాయందున్నారు. ఎక్కడజూచినను మా గోవులను ముట్టుకొనమని వారు పట్టుదలవహించుచున్నారు.

మస్తా— ఛా-ఛా-ఛా- నాదీభారం-నాదీభారం- మా మహమ్మదీయులు ఆవుల జోలికి పోతే వాడికి సైతాన్ కిఅప్పగించి వాడిని నరికివేస్తాం- మాలోకట్టు కట్టితే- మళ్లీ బందోబస్తీ- అరే యేసువర్ అవూజోలీకి పోతాడ్ బే, మాకీనాల్క కోసియేయ్ మహారాజ్, ఇదిగో దేఖో- మాకూ ఖురాన్ నెత్తిన పెట్టికో ని గోవులను ముట్టుకోము ఎప్పటికిముట్టుకోము అని ప్రమాణం చేస్తాం. (ప్రమాణముచేయును) అరే సైతాన్ నీకిగూడా ప్రమాణం చేయ్ బే-

సైతా-అచ్ఛాసర్కార్ అచ్ఛా నాకీ అవుల్కి అసల్ ముట్టుకోం ఖురాన్ సాక్షిగా హింసజేయం మాకూ మాటసిస్తే-మళ్లీతిరుగులేదు

ఓబ—సంతోషము- సాయిబుగారూ, మేము మీకిదివర కేయపరము చేసినా మరిచిపోవాలి- ఇక మనం మనం పరిపమా ముగా నన్నదమ్ముల వలె నుంటేగాని దేశము బాగు పడదు

మనకు సౌఖ్యం లభించదు. మనకూ మనకూనున్న అన్నితగాదాలు పరిష్కారము చేసుకొని రాజీపడవలసినదే.

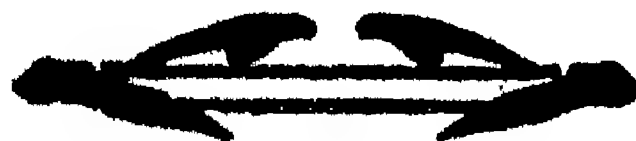
మస్తా—అచ్ఛా-మహారాజ్- పీర్లపండగకు! మీకు మాకూ దెబ్బలాటలిక వుండవు. నాదీభారం.

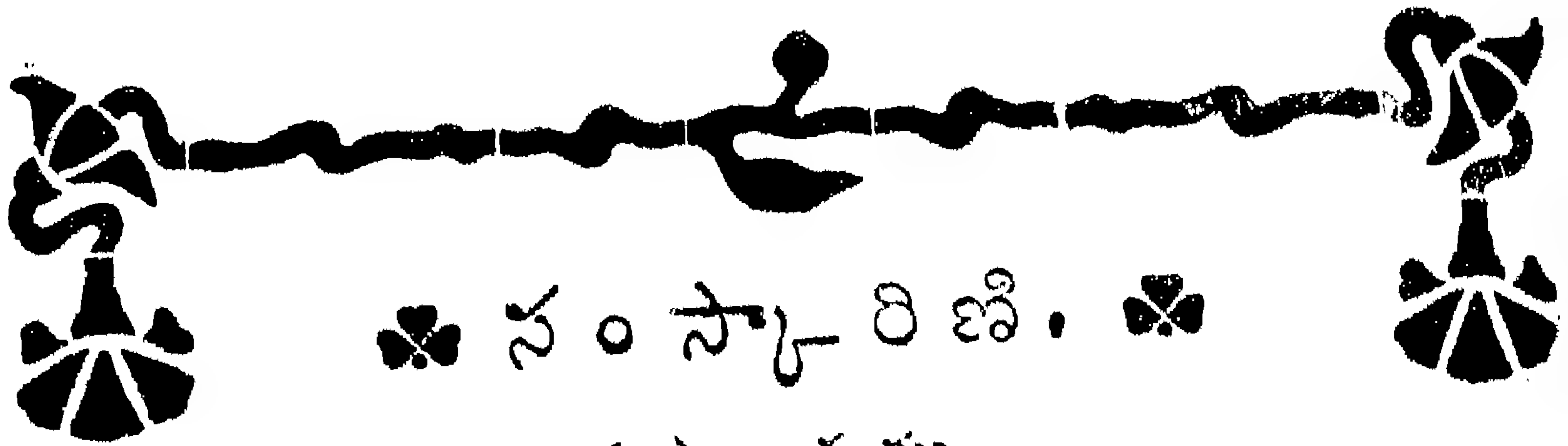
టిబ—సరే, సాయిబుగారు సేనిక పోయివచ్చెదను.

మస్తా—బెత్తర్ మహారాజ్ సలాం-

టిబ—సలాం సలాం తమరుండండి (నిష్క్రమించును)

మస్తా— అచ్ఛా- అచ్ఛా- హిందూమహమ్మదీయులు- రెండూవకటైతే దేశంతప్పక బాగుపడుతుంది. నాదీభారం- మనకీమనకీలడాయి పడితే మనకర్మం యెప్పుడూ యింతే- అరే సైతాన్ ఇంక మనకూపని, మనవాంళ్ళకు హిందువులకు స్నేహంచేయటం అన్ అవ్- పోదాంరా (నిష్క్రమింతురు)

సంస్కారిణి.

షష్ఠాంకము.

1 వ రంగము.

(ప్రవేశం నాగరత్తం చింపిరిగుడ్డలు వేసుకొని సన్యాసివలె)

నాగ— ఆహా! చివరకు నాకెంతిగతిపట్టినది!

మ॥ ధనమా పోయెను, మానమా మొదలె సాంతంబయ్యె, సిగ్గా ముఖం
బును పైకెత్తగనీయదయ్యె, దరువా యోయెఁగదా యెన్నన్నో
యనుగుం భార్యయు దూరమయ్యెగద; సౌఖ్యంబా నశించెన్ గదా
మనమా వ్యాకుల పాటుజెందె; యిక జన్మంబా వృథాదోచెడిన్

కటకటా నాగతి దలచుకొనిన గుండె బ్రద్దలయి పోవుచున్నది.

సీ॥ గంపెడాస్తిని యొక్కక్షణములోపల పాడు
జేసికొంటి నికేమి జేయుఁ డ
కని పెంచినట్టి నాజననీజనకుల గ
ర్భము చిచ్చుపెట్టితి, గతి యికేమి?
బంధుమిత్రులనెల్ల పగజేసికొనియు నే
నేకాకినైతి నింకేమిజేతు?
పరువు మర్యాదలు పాడయిపోవ పై
రాగినైపోతి కర్మంబిదేమి

తే॥ గీ॥ వ్రతము చెడినను ఫలమైన ప్రాప్తమునిన
యెవరికై నేను నాసర్వ మిచ్చినానొ

యట్టి యామినికిఁ బూరమైతి నకట!
తుదకు నాకోట [illegible] యి ద నన్నుబడిరి॥

కడకిప్పుడు దాని యిం[illegible]ముంగిల [illegible] తానియుండుట్లు పౌరా
ణ్యుటికైనను వేశ్యల నమ్మ[illegible] [illegible] వారికతిక్లే యగును
గదా!

ఎంతటి శ్రీఘ్నునో జెలిమి యెంత [illegible]కునో జూపు చుండి యిం
కెంతటి గాఢమోహవలపో యెప్పుడనట్లు [illegible] యీ
తంతులమారి భోగములతో [illegible] మోసపోయి నా
యంత దరిద్రు లౌదు రకటా! [illegible] పద్దెకిన్॥

తే॥ గీ॥ తుచ్ఛమోహ[illegible] [illegible] యిచ్ఛదగిలి
యొడ లెఱుంగక త[illegible] తుదకు
సర్వసన్యాసమై నేను చారిజేసి
ముష్టిగతియయ్యె, [illegible]కేమి కొంత్తుకొందు?॥

సీ॥ ధనమున్నన్నిదినంబులున్ తమరె నాదైవంబటంచున్ శిరం
బున పాదంబుల నొత్తుకొంచు నతిగాఢమోహంబు జూపించి యా
ధన మేనాడయి పోవునో యపుడె నిర్దాక్షిణ్యమున్ బూని వే
దనుమంచున్ వెడలింపు వేశ్యలను ఛా ఛా! నమ్మరాదెన్నడున్॥

ఈయన నెవరు? కుశాల్ రావు గారల్లు! ఈయనవలన నే నాకీంత
యింత ముందరికి వచ్చింది. అయితే, చివరకు నాకు పట్టినగతే ఆయనకు
కూడా పట్టింది.

(ప్రవేశం కుశాల్ రావు).

(తనలో)

... త్యాగుడు పాడుగాను! ననుధ్వంసము జేసి ధనంబు నెల్లయున్
లాగె; మతిభ్రమున్ గొని పరాభవమొందగ జేసి, దార్ఢ్యమే

వీగి శరీరిపిల్లయును పీనుగ రూపము దాల్ప జేసె, నిం
కేగల భూమిపైని తిరుగుదు నేను మనుష్యుడనంచు జెప్పగా ।

ఆహా! ఈ త్రాగుడు ప్రభావ మేమోగాని

ఉ॥ ఎక్కడ లేని జబ్బు నిటులీగతి త్రాగుడు పైన బెట్టి, నా
బొక్కస మెల్ల నూడ్చి యలబోగము దాని మొగాన బెట్టి యా
యక్కనుపైన బంధుగుల సందరిమిత్రుల నెల్ల వీడి నా
చక్కని భార్య బాసి, యిటు సాంతము పాడయిపోతి నక్కటా!

కాబట్టియే మహాత్ముడు త్రాగుడు విషయములో నింత యఖండ ప్రయత్నముల జేయుచున్నాడు. నిజమునకు ప్రత్యక్ష దైవమయిన ఆయనమాటలు వినిన వారికి జన్మజన్మములకు గతులు లేవు. నేను ఆమహాత్ముని యాజ్ఞానుసారముగ శపథము గొంటిని——

ఆ॥ వె॥ జన్మజన్మములకు సారాయి కల్లును
ముట్టుకొనిన చెడ్డవట్టు నాకు;
హరిపదంబులాన మరువ నీప్రతినను
ప్రాణముండునంతవరకు నింక ॥

(ప్రక్కకు చూచి) ఓహో ఇతడు నాగరత్నం గాబోలు,

ఇంక నేనిప్పుడితని మొగం చూచుటెట్లు? యాముని సుంద యతనియెడ విముఖతజూపి నన్ను చేపట్టినను కాని విడ్డివీగితిని గాని, తుద కాతని గతియే నాకును పట్టినది. ఇతనికి నాపై నాగ్రహముండక తప్పదు. (సమీపించి భోరున యేడ్చుచు) నాగరత్నం చివరకు నాకును నీగతియే పట్టినది.

నాగ——ఇప్పుడు నాదగ్గరకు వచ్చి యేడిస్తే యేమున్నది! సన్యాసులు సన్యాసులు రాచుకుంటే బూడిద రాలునట్లున్నది.

కుశ——నీకు నేను ద్రోహం చేసినందులకు క్షమించవలయును. నీ

మోసపోతివో నేనును అట్లే దానివలలో పడి సన్యాసినయి పోయినాను.

గ—మళ్లీయెప్పటికైనా-

శ—బాబూ - ఇకబుద్ధివచ్చినది - జన్మజన్మాలకు ఈపాడు తాగుడు వ్యభిచారం- రెండూవద్దు, శాస్త్రిఅయింది, చాలు!

గ—ఏం, అంతఅకస్మాత్తుగా మార్పువచ్చింది?

శ—ఏమున్నది. మహాత్మగాంధిగారి యుద్యమము ననుసరించి, తాగుడుమాట తలుచుకోనని పట్టు పెట్టుకొని ప్రమాణం చేసుకున్నాను. ఇకయామిని వలన శాస్త్రియైన తరువాత యీప్రపంచం మీదనే విరక్తిపుట్టుచున్నది.

గ—సరే, యిక, నీతో చెప్పక పోవట మెందుకు - నాకూ బ్రతుకంటే చాలా విరక్తిపుట్టిపోయింది. ఇక యేమిచేయవలసినది తెలియటంలేదు.

శ—నాకు గాంధి మాటలు విని, మనజన్మ యికనైనా సార్థకము చేసుకొందామా యని యున్నది.

గ—యామిని మళ్లీ యెవరినైనా చేపట్టిందేమో?

శా—నేనువినటం—అదికూడా గాంధిబోధ ప్రకారం తాను తన వృత్తినిమాని, తన కులమువారిని బాగుచేయుటకు ప్రయత్నించునని విన్నానుగాని, నాకుమాత్రం నమ్మకంలేదు. దానియంతమాయలాడి యికయుండబోదు. ఎవరా వచ్చేది! యామినీ గాదుగదా! (పారజూచి) ఆహా! యామినీయే! ఈయవతారం ఆశ్చర్యముగా నున్నదే.

(ఇరువురు వెలవెల బోవుచుందురు)

(ప్రవేశము యామినీ, ఆభరణములు తీసివేసి, ఖద్దరు గుడ్డలతో)

మా—అయ్యా!తమకొరకై నేను వెదకుచున్నాను. తమ యిరువురు

నాకేచోటును లభించుట కైవీకము. దీనురాలిని మన్నించెదర(ని) వేడుకొనుచున్నాను.

(నా॥ కు॥ ఇరువురు ఒకరివైపొకరు చూచుకొనుచున్నారు)

సీ॥ కొంపలెన్నింటినో కూల్చిన క్రూరాత్మ
రాలను మన్నించరయ్య నన్ను
కాపురంబులనెన్నొ గడపేర్చివట్టి పా
పాత్మురాలను బ్రోవరయ్య నన్ను
మానమంగడి బెట్టి మనుజులకమ్మిన
నీచురాలను కరుణించరయ్య
నిలబెట్టి మనుజుల నిలువుదోపిడిగొన్న
కటికిదానను దయఁగాంచరయ్య
గీ॥ కరుప్రవర్ష్యాద లావలపారఁదోలి
బ్రతికియుండియు చచ్చిన భంగినున్న
దాన, దీనవైరేణున్న దానవయ్య
నన్ను మన్నించి గాపాడుడన్నలార॥

కుశా——యామినీ, సహాసమై దిరుగుచున్న మమ్ము జూచి నీవు హాస్యములాడుచుంటి దియు రాజములాడుచున్నదియు మా దోచుటలేదు.

యా——అయ్యా, చచ్చినపాము నింకేల చావగొట్టెదవు?

కు॥ హాస్యములాడి యామిని బ్రతుకంతయు పాడొనరించుకొంటి, నీ హాస్యపుమారి వేశ్యనగుటన్నిటికన్నను మించ నొక్కటే హాస్యము, జీవితంబె గనుహాస్యము, నాదు చరిత్రమెల్లయును హాస్యము, వేరుహాస్యముల నాడగ నేటికి యింక సోదరా॥

కావున, నోయన్నలారా, నన్ను మన్నించి గరుణింపుడు.

నాగ—యామినీసుందరీ,

తే॥ గీ॥ నాదు సర్వస్వమును నీదు పాదములని
యుంచి, నాకు జీవన్ముక్తినొసగ నీవె
గతి యనుచు నున్న నేను నీకు గరుణజూడ
గలనె, సుందరీ, నీదయవలయుగాని।

కుశా—తే॥ గీ॥ ప్రేయసీ, నీకు ప్రాణమే నీయుటకును
సిద్ధమై నీకయి తపంబు జేసియున్న
యేన కరుణించవలె నను లేటిమాట
నీవె కరుణించి నన్నింక బ్రోవవలయు।

యా— అయ్యా తమ రింకను ఇట్లు పలుకుట చాలవిషాదకరము—

ఉ॥ కాలపరిస్థితుల్ దెలియగా నభిలాషయె మీకు లేదొ, క
ల్లోలమడంచి ధర్మమున లోకము నేలు మహాత్ము నీతివా
క్యాలను మీ చెవిన్ జొరదొ, కామము మిమ్ము దహించివేసెనో,
యేలక శంక మేర్పరచి యావిధిసంఘము పాడుసేయగన్।

నాగ— ఓహో, ఇన్నిదినముల నుండియు లేని నీతు లిప్పుడు మా
కొరకేవచ్చెను గాబోలు ! సరిసరి యీమాయలు నే నిదివరకే
ఎరుగుదును.

యా—అయ్యా, ఇన్నిదినములనుండి నేను పవిత్రురాలనని చెప్పుకొనుట
లేదు. అజ్ఞానాంధకారమున బడి మదాంధులమై మన మిదివర
కెన్ని పనుల జేసినను, జగజ్జ్యోతివలె దేదీప్యమానముగా నుద
యించిన మహాత్మగాంధి జ్ఞానబోధ యను సూర్యోదయమైన
తరువాతనైనను మనము కన్నులు విప్పకూడదా ! అయ్యా,
తమరు పురుషులు-నేను అబలను. తమకు నేను విన్నవించు
శక్తిగలదానను గాను. తాము కొంచెము విచారించి చూచిన,
నిజమునకు, భోగమువారిస్త్రీ పురుషుల సంభోగమునకన్న నీ

కొక యనన్యా ముండబోదు. భోగమువారి బ్రతుకేమియు న్నది. ధనముకై వేయివేషములు వేసి పురుషులను మోసగించు చుందురు కావున.—

తే॥ గీ॥ ఓ! పురుషులార, పౌరుషంబున్న యెడల
పురుష నామంబు సార్థక పరచుకొనుడు,
నిముష మాత్రంపు సుఖముకై నీతివిడచి
పురుషులను వాసి చెడఁ గొట్టఁ బోకుఁడయ్య॥

అయ్యా, తుదకు నామనవి యేమనిన,

సీ॥ అన్నలారా, యింకనైన మోహావేశ
మును వీడి మన దేశమును గనండి
అయ్యలారా, యిప్పుడైన దుర్మోహంబు
విడిచి విద్యాసంఘాభివృద్ధిగనుడు
మనుజులారా, దేశమానంబు గాపాడ
వేశ్యలవృత్తి మాన్పింపరయ్య,
పురుషులారా, మీకు పురుషత్వమే యున్న
మోహంబునకు లొంగిపోకుఁడయ్య,
తే॥ గీ॥ సహజ ప్రేమానురాగముల్ చంపుకొనుచు
మాయనటనలలో మోసపోయి, యిట్లు
నాశనముగాక విడదు సంఘంబు నెల్ల
నుద్ధరింపంగ రండు దుర్బుద్ధి మాని॥

అయ్యా, మనకింక :—

తే॥ గీ॥ ఆత్మసంస్కారమే మొద లౌషధంబు,
పిదప వేశ్యలవృత్తి మాన్పించి వారి

నుద్ధరించుటె మనకు విధ్యుక్తమగును,
సంఘసేవకుఁ గదలుడీ జాగికేల!

కళా—శేవ్-యామినీసుందరీ, నీవు మాకేగాక మాపురుషజాతికంతకును బుద్ధివచ్చునట్లు పలికితివి. నీభావమెఱుఁగుటకయి యిట్లు మెలంగితిమిగాని, మహాత్ముని బోధలు మమ్మునుగూడ కలవరపరచుచునే యున్నవి. నీవలన మాకిప్పుడీ సద్బోధయు, నీతో మా పూర్వ సంబంధమువలన మాకు మంచి గుణపాఠమును లభించినవి. ఇంక పరమేశ్వరసాక్షిగా నీయెదుట నేనిదే దీక్షగైకొనుచున్నాను.

తే॥ గీ॥ జన్మమున్నంతవరకు, నీశ్వరునిసాక్షి!
మోహమున కాశపడి మోసపోవనింక
బ్రతికినన్నాళ్ళు సంఘసేవకె మదీయ
ప్రాణమర్పింతు, నిదియె నాప్రతిన వినుము॥

(ఓపురుషులారా, యింకనీరు నాగతిజూచి ముందే జాగ్రత్తపడదగుగాక!)

నాగ—యామినీ సుందరీ, నేనును కుశాల్‌రావు మార్గమునే యనుసరించుటకు నిశ్చయించుకొంటిని. ఇంక నేనును మీతోపాటు సంఘసేవకు నాప్రాణము నర్పించెద. సర్వవిధముల పుడమిలో జారత్వము నశించుగాక!

యా—సోదరులారా, తమ మనోనిశ్చయమునకు చాల సంతసము. అయ్యా, తమవద్ద నిదివరకు నేనన్యాయముగ పుచ్చుకొన్న యాస్తినంతయును మరల మీకర్పించుచున్నాను. క్షమింపుడు. నాసొంత యాభరణములు వగయిరా సంఘసేవ కర్పించితిని.

కళా—నాయాస్తినిగూడ సంఘసేవ వినియోగింపుము.

నాగ—నాదియు నట్లే చేయుము.

కూ— సరే సంతసము. మనమింక మద్యపాననిషేధమునకు ధర్మసిద్ధాంతిగారు, ఆచారసిద్ధాంతిగారు మున్నగువారితో కలసి వెంటనే కృషిసల్పవలయును.

కుశా—అవశ్యము పోవుదము రండు. (నిష్క్రమింతురు.)

2 రంగము.

(ప్రవేశము: కొమ్ముల చౌదరి, రాఘవనాయుడు, ధర్మసిద్ధాంతి)

ధర్మ— అయ్యా, బ్రాహ్మణులపై మీకెట్టి ద్వేషమున్నను దేశక్షేమమునకై మద్యపాననిషేధోద్యమమున మీరేల పాల్గొనరాదో నాకు తోచుట లేదు.

చౌద— ఈయుద్యమము లెన్నియైనను బ్రాహ్మణులకేగాని మాకేమియు పనిలేదు. మేమిక బ్రాహ్మణుల వలలలో పడజాలము.

ధర్మ—అయ్యా మీరెంతయజ్ఞానమును వెలిబుచ్చుచున్నారు! ఈమద్యపాననిషేధోద్యమమును గూర్చి బోధించుచున్న గాంధిమహాత్ముడు బ్రాహ్మణుడా? లేక యితరులందరు బ్రాహ్మణులా? అదియునుగాక అంటరానితనము తొలగుట వగయిరాలు మాన్పించుచో బ్రాహ్మణుల కేమి లాభముండును. అందరితోటిపాటి వారును సుఖమపేక్షింతురేగాని, వారికి ప్రత్యేక లాభము లేమియు నుండవు.

రాఘ—మేమంతా అనుకోలం ఎందులోనైనా బ్రాహ్మణులు స్వార్థమునకు ప్రయత్నాలు అనుకుంటున్నాము.

ధర్మ—అది చాలపొరపాటు. దేశములో బ్రాహ్మణులు బహుస్వల్పసంఖ్యాకులు. ఇతరులగుమీరే యధిక సంఖ్యాకులు. కావున బ్రాహ్మణుల యాట లేమియు సాగనేరవు.

కాని మనకా భయమేమియునక్కరలేదు. మన సంఘా భివృద్ధి గాంచుటకై మనమెల్లర మేకగ్రీవముగా కృషిసల్ప వచ్చును. ప్రస్తుతము స్వదేశీవస్త్రముల విషయమునను, పంచముల విషయమునను, తాగుడు విషయమునను మన మెల్లరము కలిసి పనిచేయుట కేమియభ్యంతరము లుండును?

గౌడ—గాంధి మహాత్మునియందు మాకును భక్తికలదుగాని, యీ యపరగాంధులమని చెప్పుకొను బ్రాహ్మణులతో మాకు పని లేదు. ఆబ్రాహ్మణులను పూర్తిగా నణగద్రొక్క వలయును.

శర్మ—మీరు పొరబడి యుండవచ్చును. మీరొక్క విషయమును విచారించుడు. మనలో మన కెట్టి కుటుంబ కలహములున్నను, మంచిపనుల జేయుటకైనను మనమందర మొకటి గావలదా? పిల్లిపోరు పిల్లిపోరు పిట్టదీర్చినట్లు, మనము మనము కలహించుచో, మన మిరువురమును హాస్యాస్పదుల మగుదుము. ఇది సామాన్య కుటుంబ రహస్యము.

గౌడ—అయ్యా, తాగుడు, పంచములు మొదలగు విషయములలో పనిచేయుటకు మాకేమియు నభ్యంతరములేదు.

రాజ—మాకు బ్రాహ్మణులూ ఒకటే, బ్రాహ్మణేతరులూ ఒకటే-ఎవరిస్వలాభంవారు చూసుకుంటే, మాపని పట్టిదవుతుంది.

శర్మ—అయ్యా, మన కెవ్వరికిని ఆ భయములుండ నక్కరలేదు. మహాత్ముని యాజ్ఞాను సారము వర్తింతుమేని, యందరికిని సుఖము గలుగును. మనలో మన మైకమత్యముగలిగి సంఘసేవకు తోడ్పడుటయే కావలయును. తమరు బాగుగా విచారించుకొనుడు ఈరోజు ఆచారసిద్ధాంతిగారు మున్నగు వారెల్లరు దుకాణములవద్ద తాగుడు మాన్పించుటకై సమావేశముగా నున్నారు. మనము నచ్చటికి పోవుదమురండు. నామనవి సావకాశముగా విచారింతురేని మీయనుమానములన్నియు తీరును. (నిష్క్రమింతురు)

3 రంగము.

(కల్లుదుకాణము. గొండ్లవాడు)

[దుకాణములో జనము క్రిక్కిరిసియున్నారు. కల్లుమందం త్రాగుచు కోలాహలముగా నున్నారు. వారిలో మాదిగ పెంటాయ కూద్రి కోటయ్య (కూలివాడు) బ్రాహ్మణ షోకీరావు (నెత్తిమీ ముసుగువేసికొని జందెము బొడ్లోదోపుకొని) కాశింసాహేబు [బండితోలువాడు) కూడ నున్నారు]

కోట—(ముంతచేతిలో పట్టుకొని) బలే, బలే, ఓరెంకో - యియ్యాలేం కల్లురా! బలే- బలే- బలే- ఎయ్యవయ్యా ఎయ్ - ఇంకా నాలుగుముంతలెయ్- నీసొమ్మేంపోయింది? ఈడియక్కా, యియ్యాల మూడు బండ్లలాగి మూడు రూపాయలు దంటా నీదయుంటే మల్లీ రేపు దంచుతా పోయ్‌పోయ్ - అరే, వా, వా, వా, మజా, మజా,

కాశి— అరే, మాకీ నాలుగు ముంతాలెయ్యవెయ్యా- ఇస్కానూలుం యేంగొస్తాతం - తగిలించుఫ్రాయ్ తగిల్ కింకా అరే కోటయ్య బావ్రాయి, యియ్యాల నీకినాకీ జందెం

కోట— అరే బావమరిది తమ్ముడి మొగుడు కూతురోయ్- నా తావ్ రో చెడతావ్ నా[illegible] జందెం గింజెం యేస్తే చచ్చాపన్నమాటే- మల్లీఏన్నైనా చెప్పుతో కొట్టాలి-న్నైనా కొట్టాలి

కాశి— అరే మజా- మజా- మజా ఓరి బావ్రా-పాటపాడరో

కోట— యేసుకో-

— పదం —

అరె- కల్లంటే కల్లుకాదురా
దాని ఝ్యోరుజూస్తె- కల్లంటేకల్లుకాదురా॥
యేసుకో-: యేసుకో - ఒరే యియ్యాళ్టి కల్లంటే కల్లుకాదు

1 కూలినాలిజేసుకొని- నాలుగైదు రూకల్ దెచ్చి, మేలురకం బలే కల్లు చాలచాలాముంత కొరుతేస్తే ॥కల్లుంటే॥

2 పొద్దుకూకులు కష్టంజేసి పొద్దుకూకగానెవచ్చి పెద్ద పెద్ద ముంతలెన్నో వద్దనక యేసుకుంటే ॥కల్లుంటే॥

3 పెళ్ళాం బిడ్డలు వచ్చి గొల్లుమని గోలబెట్ట యెల్లే, ముండా, యనుచు వళ్ళు పగల గొట్టి తాగు ॥కల్లుంటే॥

అరే బావమరిదోయ్ నేనెల్తుండా-రోయ్.

(స్పృహతప్పి పడిపోవును)

౧—అరే అన్నా అరే అన్నా - యీడికి డోసు జాస్తిపడ్డదిరో-

(అని పట్టుకొనుచున్నాడు)

౨—మహారాజులు - ఉన్నవారు ఎక్కువతాగి పడిపోతే, మేము వున్నంతవరకు తాగుతాం! అంతేసేనలెండి, బాబూ-అంతేసేన.

(ప్రవేశం యెంకి యేడ్చుచు)

యెం—కటకటా! నేనేమి జేయగలను!

తే॥ గీ॥ కొంపలో నొక్కగింజయుగూడ లేదు,
బిడ్డలాకలిచే గోల బెట్టుచుండి
రకట! యెప్పటికూలి డబ్బుపుడెయిట్లు
తాగుడుకు బెట్టి యేడ్పింపఁ దగునె మమ్ము!

ఉ॥ గంపెడు బిడ్డలుగా బ్రతుకగావలె, మేమును పొట్టనెట్టులో
నింపుకొనంగ జూడవలె నీళ్ళనొ గంజినొ యిన్నిబోసి తీ
పింపగ, మాన రక్షణకు జీలికలైనను గట్టుకోవలెన్
కొంపకు నొక్క దమ్మిడియుగూడను జేరదిదేమి తాగుడో!

మ॥ ధనమూ, పాడయిపోవుచుండ, స్పృహయే దప్పంగ నేవీధిలో
నని క్రిందగా బడిపొర్లుచున్నపుడు ప్రాణంబెప్పుడేలండి క్రొం

దనుపోవుర' గద! రోజురోజె చెడిపోతున్నాదో యాటంచుర్ భయ
బున వీధుల్ దిరుగాడిజూడవలసె నెయ్యత్రో యెటుల్ దీనసై!

ఇంతకు నాకర్మమిట్లున్నది! బహుశా యీకల్లంగడి దగ్గర
యుండవచ్చును. (పెంటాయ యెదురగును) మాయింటాయన యీ
వేళనీకు కనబడలేదా?

పెం— యియ్యాల కోటయ్యగారికి దోసుజాస్తి ఎడ్డది- అదుగో
అదుండాడు పొండి (పెంటాయి. నిష్క్రమించును)

(సమీపించి)

అయ్యయ్యో? యీపాడు సావాస మెక్కడదొరికెనో గదా

కాళిం— యెంకమ్మో, నువ్వుగనక యియ్యాల కోటయ్య దగ్గర
వస్తే యెల్లగొట్టనున్నాడు! జాగ్రత్త యెల్లిపో.

వెంక— సరలే నీకు నోరెట్లా వచ్చిందయ్యా- చాలుచాలులే ప్రాణ
(అని సమీపించి భర్త చేయిపట్టుకొన పోగా, కాళిం నెట్టుచున్నాడు)

కోట—(లేచి) ఓసి లంజముండా పోయె పొమ్మంటే పోయేంముండా

పదం

కల్లంటే కల్లుగాదురా! దానియుబ్బటి
మందు కల్లంటె కల్లుగాదురా!॥

(శ్రీ)వేశం— ఆచారసిద్ధాంతి, ధర్మసిద్ధాంతి, నాగరత్నం, కుశాల్రా
యామినీ, మస్తాన్ సాహేబు - కొమ్ముల చౌదరి (నందుడు) (నం
దుడు పెంటాయను చేయిపట్టుకొని యీడ్చుకొని వచ్చుచున్నాడు)

నం— పెంటయ్యా, మనకులములో చేసుకొన్న కట్టేమిటి, నువ్వు చేసిన
పని యేమిటి— ఛీ- ఛీ- యీబ్రతుకు బ్రతుకుటకన్న
చచ్చుటమేలు

తే॥ గీ॥ మనకులంబున నవడేసి మద్యపాన
మంటుకొని వాసి, నాలుక నంటగోసి

నత్తిగొరిగించి గాడ్దపై నిలిపినాని
వీధులందిప్పుడురటంచు వినగ లేదె॥

తే॥ గీ॥ ఛీ, యిటులసిగ్గు లేకుండ జేసినట్టి
పాపకృత్యంబునకు నిన్ను పండబెట్టి
నరికినను గాని దోషమెంతయును లేదు
నీచ, కులము న ప్రఖ్యాతి నింపితౌర॥

ధర్మ—నందా, తొందర పడకుము. వీనికి మహాత్మునాజ్ఞానుసారము శాంతముగా బోధజేసి సన్మార్గమునకు మరల్చవలయు

పెం—అయ్యా గడ్డి తిని బుద్ధితెలియక యీతప్పు జేసితిని, దొరలు మన్నించండి. ఇకెన్నటికి ప్రాణమున్నంతవరకు కల్లుదుకాణం కండ్లచూడను. ఈతప్పు మన్నించండి.

ఆచా—మేము నీపైననేమియు నధికారము వహించిమాటాడుట లేదు. కల్లు తాగుటవలన అనేకనష్టములుండుట వలనను, ముఖ్యముగా కోట్లను కోట్లధనము పాడయి పోవుచుండుట వలనను మహాత్మగాంధిగారి యాజ్ఞానుసారము మేముమిమ్ము వినయపూర్వకముగా వేడుకొనుచున్నాము.

పెం— బాబూ గాంధిగారి పాదాలకు మొక్కుతా-ఆయనేమాపాలి దేవుడాలివచ్చాడు. ఇకెప్పుడు కల్లుతాగను- సామిత్తోడు:

యా— అయ్యలారా అచ్చట జూడుడు! భర్త కల్లుతాగి యొడలెఱుంగక తూలుచుండ, భార్యదుఃఖించుచున్నది

ధర్మ—రండు-సమీపమునకు బోయి కనుగొందము. (సమీపించి) అమ్మా నీ వెందుకు దుఃఖించెదవు?

మొం—అయ్యా, మాయింటియజమానుడు పెట్టునగచాట్లకు దుఃఖించక నాబ్రతుకేమి యున్నది:—

మ॥ అకటా! యేమని చెప్పుదాన నిక దుఃఖంబొంద కెట్లుందు? రో
జుకు రోజున్ లభియించు డబ్బసలుకే శూన్యంబుగా తాగి, యిం

టికి మైకంబున జేరి, కూటికయినఁ లేకుండ నల్లాడు న
న్నొక పర్యాయము చూవగొట్టుచు నికెంతో బాధ నేడ్పింపగ॥

చివరకు తాగి యెచ్చట పడిపోయెనో యని ప్రతిరోజు నీయ
నను వెదకి యింటికి గొని పోవలసివచ్చుచున్నది. బిడ్డ లాకలిచేనల్లాడు
చున్నారు.

ఆచా—కటకటా ! వీరిదుస్థితి యెంతదుర్భరముగా నున్నది. హా, పర
మేశ్వరా, యీతాగుడుబాధ తొలగించి మనుజుల నెప్పుడు
సుఖంపజేతువోగదా !

యా—అమ్మా, దుఃఖంచి ప్రయోజనమేమి? యూరడిల్లు మూర
డిల్లుము; మహాత్ముని బోధలవలన మనకష్టము లీజేరు రోజులు
సమీపించుచున్నవి.

ధర్మ—కటకటా ! లోనెందరున్నారో చూడుడు. అయ్యా, తమ
రందరొక్కసారి యిట్లు దయచేయుడు.

(అందరు బయటికి వచ్చుచున్నారు. పోకీరావు మొగము కన
పరచకుండా తప్పించుకొని పోవుచున్నాడు- అప్పుడు)

శార—అదుగో- అదుగో- బ్రాహ్మణుడే నేనెఱుగుదును. ఆయన
పేరు పోకీరావు ఇదుగో, యిటురావయ్యా, బ్రాహ్మడా యి
టురా! పోతావేమయ్యా,

(పోకీరావు తలవంచుకొని నిలువబడును.)

అందరు ఆశ్చర్యమొందుదురు

శార—సిద్ధాంతిగారూ ఈయనటా, బ్రాహ్మడటా!

ధర్మ—అయ్యా, తాము నిజముగా బ్రాహ్మలే యైనచో నేను చాల
విచారించుచున్నాను!

పోకీ—అయ్యా ! మీ యందరికి నమస్కారములు చచ్చినపాముని
చావగొట్టకుడు. ఇంక నేనేమియు చెప్పజాలను.

ఆచా——(చెవులు మూసికొని)శివశివా! యెంతఘోర మెంతఘోరము!

ఉ॥ పాపము పాడుగాను! కడుభారముగాగ జగంబె తల్లకిం
దై పడిపోవు నోయన కటా! యిటులగ్రకులంబువాడవై
యీపనిజేసి విప్రపద మెంతొపవిత్రతగన్న బ్రాహ్మణం
బే, పడగొట్టినాడవిక నేవిధిలోకము నిన్ను నైచెడిన్॥

తే॥ గీ॥ నీచ ఛండాల పుల్కస నిమ్నజాతు
లందు గూడను వర్జితమైన తుచ్ఛ
మద్యపానంబు జేసి బ్రాహ్మణకులంబె
మంటఁగలిపితివయ్యొ కర్మంబిదేమి?॥

ధర్మ——ఆచారసిద్ధాంతి గారూ ఎవరైననేమి దురాచారమున దగుల్కొని భారతసంఘమంతయు పాడయి పోవుచున్నది. ఈబ్రాహ్మణుడు నిండుపశ్చాత్తాపమును జూపించుచున్నట్లున్నాడు, అదికొంతనయమే (షోకీరావు వైపుజూచి) అయ్యా, మీకిక వేరుచెప్పవలసిన దేమున్నది. మహాత్ముని యత్యద్భుత ప్రబోధమున ప్రపంచమేత్రాగుడు మానుచున్న సమయమున నీసాంప్రదాయములను, నీకులమును, నీజాతిని పాడుజేయుట యమానుషకరమని వేరుగా నిక చెప్పనక్కర లేదు.

షోకీ——అయ్యా, ఇంకనూ చెప్పుటేటికి!

తే॥ గీ॥ తెలిసితెలియక యజ్ఞానతిమిరమందు
నీతిజాతులనెంచక కీతినిపుడు
నేను గావించినట్టి యీనీచమునకు
శ్రీహరియె।నన్నుబట్టి శిక్షింపకున్నె?॥

తే॥ గీ॥ కఠినమైన ప్రాయశ్చిత్తకర్మజేసి
తప్పులన్నింటి మన్నించి దయను నన్ను

సంఘమునన జేర్చుకొన మిమ్ము సన్నుతింతు;
లేనిచో పాడుబ్రతుకు వర్జింతు నిపుడె॥

ధర్మ—సోదరా, యుస్థైర్యపడకుము. ఎట్టివారలకైనను పశ్చాత్తాపమున కవకాశముండిన తిరుగవలయును. కావున నిక మీరందరు సద్ధర్మములను గుర్తెఱిఁగి, దేశాభివృద్ధికి చేతనైనంతవరకు తోడ్పడిన చాలును.

చౌద—మా యింటి బ్రాహ్మణులలోనే చివరకు దొంగ పట్టుబడ్డాడు.

ధర్మ—(జనము వైపు జూచి) అయ్యా, స్వదేశీయులారా, హిందూ మహాసముద్రీయ సోదరులారా, దివ్యజ్యోతియై ప్రాచీనకాలమునుండి విజృంభించుచున్న మహాత్ముల బోధలు మీచెవి సోకుటలేదా? మీకు పాపభీతి లేదా? మీ సంఘాభివృద్ధి మీరు గోరరా? మీ సంఘసౌభాగ్యము మీరు వాంఛింపరా? మీరీస్వల్ప దురాచారమును మానలేరా? మీ మతము, మీ జాతి, మీ దేశము యొక్క పేరుప్రఖ్యాతులు నిల్పుకొనరా? ఇవియెల్ల మీరు చేయనెంచినచో, వెంటనే త్రాగుడుమాట దలచుకొననని గట్టిపట్టు పెట్టుకొనుడు. (కోటయ్య వైపుజూచి) అయ్యా, నీభార్యా బిడ్డల యగచాట్లనుగూడ మరచి పీపాలలోఁబడి, కష్టపడి సంపాదించిన సొమ్మంతయు పాడుచేయుచున్నావే! యించుక యోచించుకొనుము. అయ్యా, తమరందరికి నాయాఖరు మనవి యేమనిన,

ఉ॥ ఇల్లును గుల్లఁజేయు, ధనమెల్లయు నూడిచిపెట్టు, దేహమం
దెల్ల బలంబుఁ జంపు, మనమెంతో చికాకునఁ గుందఁజేయు, పే
రెల్లయు పాడుజేయు, సుఖమెంతయు నిల్వగనీయ దక్కటా!,
కల్లును విస్కియున్నగు వికారపు త్రాగుడు వేగమానుడీ॥

ఆచా—సోదరులార, ధర్మసిద్ధాంతిగారు చెప్పిన విషయములే నేను మరల మరల నొక్కినొక్కి చెప్పుచున్నాను. అనేకయుగముల

నుండి గూడ సర్వ [illegible] మద్యపానమును ఖండించుచు న్నవి. ప్రస్తుత[illegible] [illegible]ంధి బోధలు విని సత్వరము తాగుడు మాని వేయవల[illegible] మిమ్మును ప్రార్థించుచున్నాను. మీరెల్లరు మహాత్ము[illegible] [illegible]క్షిగా నికతాగమని దీక్షగై కొన వలెనని వాకోరిక.

మస్తాన్——అరె- అరె- [illegible] [illegible]-క్యా- (అనిచాటునదాగి యున్న కాశింసా[illegible] [illegible]పట్టుకొని యీడ్చుకొనివచ్చి) అరే, బాధకో మన [illegible] [illegible]లుపెట్టుకున్నకట్టు దిట్టంసాడూ సీళాంపుకే: సువర్- సువర్.

కాశిం——సర్కార్- తప్పాసీ[illegible] [illegible]సీకాం రచ్చించాలి సర్కార్-

మస్తా——అరే - భోషిడీ బాత [illegible] [illegible]ంది కట్టు అంటే ఒకటే కట్టూ తాగుడువద్దూ అ[illegible] [illegible]-బస్-బందోబస్తె - మళ్ళీ కక్కన కూటికి వచ్చావ్-జే-పట్టూ [illegible] భోషిడీ.

ధర్మ——అయ్యా, ఆగ్రహింపక నెమ్మదిగా బోధించుడు.

కాశిం——సర్కార్-ఇంక మహాత్మాగాంధీమహారాజ్ - షౌకతాలీ మహమ్మదాలీగార్లతోమూ-నేనూ ప్రాణం వున్నంతవరకు తాగుడు మాట తలుసుకోను. మా అల్లా సాక్షి-మల్లీ గడ్డితింటే నా నోట్లో పందిమాంసం పెట్టండి మహారాజ్-మావాంళ్ళు యెవ్వరూ యింకా తాగరు. ఎవ్వారు ఆవులను ముట్టుకోరు హిందువులతో లడాయి చెయ్యరు. ఇది నిశ్చయం. అల్లా సాక్షి నిశ్చయం.

మస్తా——అచ్ఛా-అచ్ఛా-కబడ్దార్!

ధర్మ——

మ॥ దినమెల్లన్ శ్రమజేసిజేసి నిజశక్తిన్ ధారవోయన్ లభిం
చిన ద్రవ్యంబును కల్లుత్రాగుటకు వెచ్చింపంగ మీప్రాణ మొ
ప్పునటే, సోదరులార, యింటికడ మీపెండ్లాము బిడ్డలున్
ఘనతృష్ణాబాధ తపింప మద్యవ్యయముల్ గావింతురే న్యాయమే!॥

అయ్యా మీరెల్లరు బాగుగా నాలోచించుకొనుడు.

కోట—అయ్యా, తమ రిందరు చెప్పినారు ఇక నాకు బుద్ధివచ్చింది. చెంపలేసుకుంటా! యికెన్నడు తాగను. దేవుడు సాక్షి.

యా—(అంగడివానివైపు జూచి) అయ్యా, నీకునచ్చు కిదియే వృత్తియా? ఇంతమంది దీక్షగైకొనుచుండ, మహాత్ము డొకవంక ఘోషించుచుండ నీహృదయ మింకను కరగలేదా?
అయ్యా—

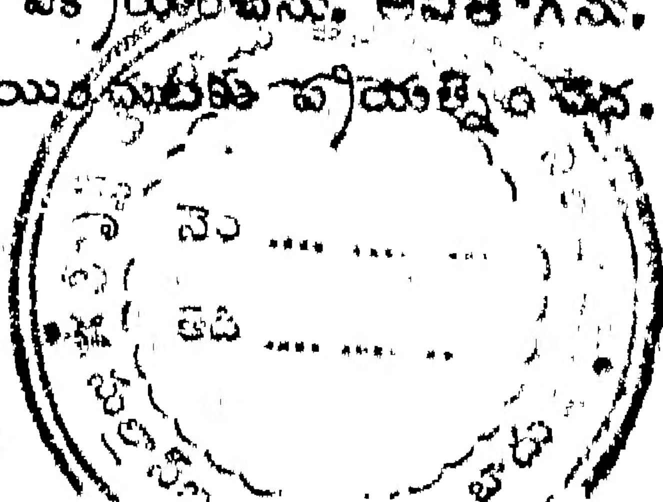
తే॥ గీ॥ ఎందరున్నారు జగతిలో, నందరికిని
కల్లు సారాయి నమ్ముటే గలదె వృత్తి?
వారలంద రేదోవిధి బ్రతుకరొకో
నీవుమట్టుకు జీవింపలేవె చెపుమ?॥

అయ్యా, దీనివలన యెన్నికోట్లధనము పాడగుచున్నదో, యెంత నష్టము గలుగుచున్నదో యింతక గమనించి ప్రత్యుత్తర మిమ్ము.

ఆధా—ఓయీ, నీకింక మేము వేరుగా నేమి జెప్పవలయును. మహాత్ముని బోధ గంటకొట్టినట్లు చెవులలో ధ్వనించుటలేదా? సత్వరము మాకు సంతసము గూర్పుము.

ధర్మ—అయ్యా, వెనుకయుండాడిన ప్రయోజనములేదు. మహాత్యాగమును జూపవలసిన తరుణము. మేముల్లరము నీప్రత్యుత్తరమునకు వేచియున్నాము.

గౌండ్ల—మహానుభావులారా, మీకందరికి నానమస్కారములు. నా తప్పునకు నన్ను మన్నించుడు. తమరిందరుండ నాకేమియు లోటుండదు. నాకింక యీపాడు వృత్తియే శాశ్వతముగాదు. ఇదిగో మీయెదుటనే యీకుండలను బద్దలుగొట్టి నా పాపమును బాపుకొనుచున్నాను. నేనింక పరమేశ్వరుని సాక్షిగా కల్లు సారాయి విక్రయించను. అవితాగను. నాకులము వారిని గూడ నట్లే జేయుటకు ప్రయత్నించెద. ఇది నా నిశ్చితాభిప్రాయము.

ధర్మ—శేష్ - మిత్రులారా, నేడింక మనకు దిగ్విజయము చేకూరినది. ఇట్లు జయమును బడసి లోక కళ్యాణము గావించుచున్నాము. ఈ సమయమున మనమెల్లర మేక గ్రీవముగా, జగన్మాత నొక్క సారి ధ్యానించుదము.

ధ్యానము—కీర్తన.

మమ్ము గన్నతల్లి యో మాతృ దేవీ! మ॥
మమ్మెల్లరక్షించు మా జగన్మాతా॥ మ॥
మదినిను పిల్చెదమో లోకమాతా
మాపాలికల్పంబ మా హైమవతా॥ మ॥
దయతో నీలోమమ్ము దగసిల్పుకోవే
శ్రీ పుండరీకాక్షు చిత్తాబ్జ తేజ॥

(జగన్మాత ప్రత్యక్షమై)

జయము-జయము-మీకు కళ్యాణమగు గాక! శుభమస్తు-శుభమస్తు తనయులారా!

భరత వాక్యము.

ఉ॥ శ్రీహరినామసంస్మరణసేయుచు భూజనముల్ తరించుతన్
మోహమహాంధకారమున మున్గక జ్ఞానము తేజరిల్లుతన్
దేహమనోపవిత్రతయు తేజమహింస సదా వెలంగుతన్
ద్రోహమసత్యవైరములు దూరముగాగ సుఖంబుగల్గుతన్

మంగళం.

జంగ్లా రాగం — ఆది.

మముగన్నతల్లీ మంగళహారతిదే ॥మ॥

1 శ్రీజగదీశ్వరీ, మాజననీమణీ, భజనలగొను తల్లీ ॥మము॥

2 హే జననీ, మమునేలవే, బ్రోవవే, యికజాగేల తల్లీ
హే కల్పవల్లీ ॥మము॥

3 అఖిలప్రాణులకు సుఖమునుగూర్పగ, నతిశ్రమపడుదేవీ॥ మ॥

4 భూభరమును బల్ మోసెడితల్లి, మాభాగ్యమునీవే॥ మ॥

5 భక్తితో దామరాడ్వంశజుడగు శ్రీపుండరీకాక్షుడు
ముదమున నొసగెడు॥ మంగళహారతిదే॥ మము॥

నమస్తే నమస్తేనమః

దామరాజు పుండరీకాక్షు నామధేయ ప్రణీతంబగు 'సంస్కారిణి' అను సాంఘిక నాటకమునందలి యూరంకములు సర్వము సంపూర్ణము.

ఓం తత్సత్ బ్రహ్మార్పణమస్తు.